OP DE

TITELPLAAT.

REgtſchape leerzugt, door een edel vuur gedreeven,
Toont zich niet duiſter in 't gelaat van deeze Vrouw,
Die met den vinger wyſt de plichten van het leeven,
En ſtadig arbeid, om 't voortreffelyk gebouw
Van nutte kennis in een klaaren dag te zetten,
Daar 't licht met kragt uit het beſpieglend herte ſtraalt.
Verdigte logenen en vuile laſterſmetten,
Heeft zy de ſnoode gryns van 't aangezicht gehaalt.
Men ziet haar jeugdig hooft verſiert met vlugge wieken,
Om af te maalen, hoe haar weetluſt noit voldaan,
Een ſchat van leſſen haalt uit Latium en Grieken,
Met kunſt beſchreeven in haar deugdgewyde blaên.
Dus zoekt dees Beeltenis vermaakelyk te ſtichten,
Met lieff'lyk ſnaarenſpel en puik van ſchilderkunſt;
Zo kan ze 't nageſlacht door haaren dienſt verplichten,
En winnen overal der volken liefde en gunſt.

GEZINE BRIT.

HOUBRAKENS ZINNEBEELDEN
AMSTERDAM

STICHTELYKE
ZINNEBEELDEN
Gepast op
DEUGDEN EN ONDEUGDEN,
In LVII TAFEREEELEN

Vertoont door

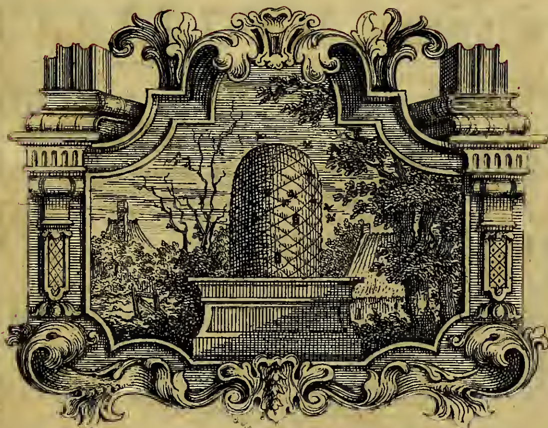
A. HOUBRAKEN,

En verrykt met de

BYGEDICHTEN

VAN

Juffr. GEZINE BRIT.

T'AMSTERDAM,
By WILLEM BARENTS,
Boekverkooper op de Nieuwezyds Voorburgwal,
over de Nieuwestraat. 1723.

DEN E. HEERE

KAREL WITTEBOL,

RECHTSGELEERDEN.

MYN HEER,

IK neme de vryheit van UE. op te dragen deze nieuwe ZINNEBEELDEN, nagelaten door den nyveren en kunstryken heere ARNOLD HOUBRAKEN, uitgedrukt in zinnelyke Tafereelen, die ik niet twyffele of zullen het kunstlievend oog uwer E. vermaken en vergenoegen. want de dagelyxe

ervarenheit heeft my geleert dat U E. alle fraeie kunſten waerdeert en acht, inzonderheit de Dichtkunſt, waer van men in dit werk niet alleen vele ſtalen ziet, getrokken uit de ſchriften der braefſte geeſten van ons lant, maer het zelve ook verrykt vint met de uitnemende Bygedichten der vernuftige Juffrouwe GEZINE BRIT, zoo als ze die op elk Tafereel ten verzoeke des overleden Schryvers, en uit inzicht der verhandelde ſtoffe gepaſt heeft. Wy weten hoe de geeſt uwer E.

dage-

dagelyks gaet weiden in den lustigen beemt van nutbare en vermakelyke boeken, en daar uit, even als de by uit de bloemen, honigh weet te halen, die tot verquikking en stichting dienen kan, en dus een voorbeelt strekt aen anderen, om niet alleen den dierbaren tydt, waer in men zyn beroep heeft waer te nemen, maer de uitspanningen wel en met voordeel te bested. Gelyk ik deze pryssselyke gaven, waer mede U E. ten volle beschonken is, altyd gewaerdeert heb, zoo heb ik lang

getracht van myne achting voor U. E. eenigh openbaar blyk te geven. Waer toe nu deze ZINNEBEELDEN my gelegenheit verſchaft hebbende, heb ik die niet willen laten voorbygaen. Ontfang dan, waerde Heer, deze kleene erkenteniſſe van agting, en vergun my te blyven,

MYN HEER,

Uw Es. gehoorzamen dienaer

t'Amſterdam den 28 November 1722.

WILLEM BARENTS.

Op de Stichtelyke

ZINNEBEELDEN

Van den Heere

ARNOLD HOUBRAKEN.

ZOo maelt HOUBRAKEN na zyn doot nogh Tafereelen,
Die t'effens ons gezicht en onze zinnen ſtreelen.
Dus ſchaft hy voedſel aen 't aendachtige gemoedt,
Dat zich met lekkerny van hemelſpyzen voedt.
Zoo blyft zyn kunſt en vlyt, zoo hoog in top geheven,
In al de harten der nakomelingen leven.

D. VAN HOOGSTRAATEN.

AAN

AAN DEN

BESCHEIDEN

LEZER.

BEhalven dat de Ledigheit in zig zelve verfoeilyk is, zoo geeft zy aan 't nabedenken een smartelyk berou over den verquisten tydt, die eens voorby geloopen, niet te herroepen is.

Hierom behoorde yder, inzonderheit de jeugt, de spreuk van Theophrastus, *van alles dat verquist word is de tydt het kostelykste*, altydt als een brandend strandtbaken in 't oog te houden, om zig voor de klippen der ydele tydtverquisting te hoeden.

De weetlust dreef my al van der jeugt

jeugt af aan, (zonder aangezweept te worden) tot het lezen van fraye Hiſtorien, ſpreuken, verſtandige redenvoeringen, en geeſtige zinſpelingen over velerhande gevallen, en ik bediende my van dezelve als 't pas gaf: maar als ik naderhant, door meerder bezigheit bezet, bevont dat dezelve my dikwerf, wanneer ik ze wilde te pas brengen, uit het geheugen ontſchoten waren, nam ik voor, al wat my naderhant in 't lezen opmerkelyk voorquam, als ook myne bedenkingen over het zelve, met letteren op papier vaſt te ketenen; 't geen my des te gemakkelyker viel, toen ik voornemens wierd, uit een menigvuldig getal van boeken een kleen boekje t'zamen te ſtellen, op het voorbeelt van de nyvre byen die uit vele bloemen een weinig honigh verzamelen: waar uit ik dit werkje in zyn ruw beſlag zette.

Als dan de lange winteravonduuren gekomen waren, en my niet luſtte Boeken overhoop te halen, of

de gelegenheit dien omslag niet toeliet, overzag ik myne aantekeningen, schikte hier wat toe, daar wat af, vergrootte 't eene met een Historisch verhaal, 't ander met een Fabel of Zinspreuk, na dat de aart van 't een of ander zinnebeelt zulks vereischte, en meer of min stof verschafte: of zette my ('t geen weinig omslag vereischt) tot het ordonneren en tekenen der Tafereelen tot dit pennewerk: en 't zou licht in schrift en tekening voor my alleen gebleven hebben, zoo ik het niet aan den braven Dichter Jacob Zeeus, myn boezemvrient, had laten zien, die in myn opstel behagen nam, en my tot merkelyken luister van dit werkje eigenwillig aanbood, een tienregelig vaarsje onder yder Prenttafereel t'ontwerpen, waar van 'er dit een is:

De Spin, in Rozeblaên verscholen,
In Hiacinten en Violen,

Zwelt van vergif, terwyl zy weit
Op daeu, die zich als zilver ſpreit
Langs perken, die, bezet met bloemen,
De zorg van Bloemaert hoog doen roemen,
Zoo trekt de Nydt vervloekte ſtof
Uit 's naeſtens welverdienden lof.
De Deugt ſtaet pal voor monſterdieren.
De Laſter blixemt op laurieren.

Hy ſpoorde my te gelyk aan om het zelve te doen drukken, en het aan de leesluſtige weerelt op te dragen. Gelyk ik dan van dien tyd af de tekeningen vervaardigde om die zelf, of door anderen in plaat te brengen. Maar van die aanbieding quam niet; want gemelde Zeeus door andere bezigheden, en gezelſchappen by te wonen, van de Dichtkunſt afgetrokken, quam ook te ſterven, naa dat het plaatwerk meer dan vier jaren voltooit was.

Naa het verloopen van een geruimen tydt, en het navragen van velen die verlangen naar het werk hadden (want het reeds ruchtbaar geworden

was)

was) kreeg ik aanleyding tot de vernuftige Dichtereſſe Gezine Brit, huisvrouw van Jacob van Gaveren, berucht door 't maken van verſcheiden puikdichten. Deze wert door my en haaren Broeder ernſtig verzocht om 't geen waar meergemelde Zeeus nalatig in gebleven was, op te nemen, 't geen zy, om dat die ſtof haaren aart vleide, my toeſtont, en ook in korten tydt voltooïde: waar door zy my veel genoegen gaf, aangezien ik myn verlies door overmaat vergoed zag.

Het menigvuldig getal der Zinnebeelden, van lang voorleden tyden af tot heden, door brave vernuften aan de weerelt door hunne pen en printverbeeldingen toegedeelt, konden my geen dienſt toebrengen, maar in tegendeel ondienſt; aangezien ik voordagtig toeleg maakte (wyl ik wat nieus wilde voortbrengen) om de zelve te ontgaan. Ja 't zou my beter geweeſt hebben dat ik geen van alle ooit gelezen of gezien had; om dat ik dikwils

den

den loop van myn ſchryf- en tekenpen heb moeten ſtuiten, wanneer ik bemerkte dat die met anderen een zelven weg liep: dog hoe opzettelyk ik zulks heb trachten te vermyden, nochtans bevond ik by den uitſlag, dat zommige printverbeeldingen nog al een zweem naar andere hadden: doch echter zoo, dat niet een der zelve in 't geheel of ten deele gevolgt is.

Heb ik dan de voorwerpen myner beſpiegelingen niet zoo afzonderlyk konnen bedenken of anderen hebben diergelyke ook uit hun vernuft voortgebragt: of heb ik eenige van deze myne Zinſpelingen op andere tyden elders te pas gebragt, ik zal my dekken met het zelve ſchilt waar mee *de la Serre* tot zyn verſchooning zich verdadigt in zyne Voorreden van *den Spiegel die niet Vleit*; zeggende: *Men zal 't miſſchien vremd dunken, dat ik dikwils van een zelve ſtoffe in myne werken handel* enz. *maar indien men de gewigtigheit van 't onderwerp, en 't voordeel dat men*

daar uit kan trekken opweegt, zal men nimmer moede worden van zoo zuivere waarheden onder verscheiden aangezichten te zien. De bespiegelingen van den geest omtrent dezelve stoffen zyn gelyk de voortbrenging van de natuur in verscheiden slag van Tulpen, die yder jaar van verwe en sierſel veranderen: en hoewel zy altyt Tulpen zyn, zoo maakt de Natuur hen zoo verscheiden van hun eerste gelykenis, dat men hen niet anders als met den naam kan kennen. De Geest doet desgelyks met een zelve onderwerp. De verschelige gedachten, die 'er de versieringen en optooizelen af zyn, maken dat door hun verscheidenheit zoo verscheiden van zig zelf, dat men 't niet meer als 't zelve kent.

Wil een bedilzuchtige zich hier mee niet voldaan houden, maar 't werk beknibbelen, ik ben wel gerust dat deze stof de bescheidenen tot beschermers vinden zal.

Maar waar bemoei ik my mee? oud zeer is niet licht te genezen; en de

oude

oude Hollandſche zinſpreuk: *de beſte ſtierluiden ſtaan aan landt*, toont dat dit quaad niet van huiden of van giſteren is ingeſlopen.

Om dan den goedwilligen Lezer met geen verdrietige Voorreden op te houden, zal ik hem liefſt met weinig woorden eenig bericht rakende de behandelinge van dit werkje geven: namentlyk, dat ik in de redenvoeringen, ſpreuken en zinſpelingen, die ik doorgaans tot beveſtiging of bewys van 't gene ik gezegt heb aantrek, my bedient heb, zoo wel van de nieuwe als oudtydſe geleerden; zoo, om dat al te groote hoogachting voor d'ouden, een blyk van kleenachting is voor de jongeren: als omdat de bevinding ons doet zien dat later Eeuwen mee hare wyze luiden en geſlepen vernuften hebben. Uit dien winkel van oude en nieutydſe keurſtoffen heb ik deze ſtalen ontleent, waar mee ik myn kleene kraam heb opgeſiert. Valt dit boekje wat kleen, met zoo veel meer

ſmaak wort het ten einde gelezen. En ſchoon de menſchen in opzicht van hun ſmaak en verkiezing verſchillen: nochtans vlei ik my zelven hier in: namelyk dat deze keurſtoffe elk behagen moet; want de ervaring heeft ons ook geleert dat dusdanige boekjes altyt welkom zyn geweeſt, en hunne beminnaars gevonden hebben; ja dat beknopte werkjes gretig gelezen worden, daar groote boeken, waar in de verhandelde ſtoffen door een langdradigen ſtyl van ſchryven gerekt zyn, dikwils blyven muffen.

Gelyk de menſchen ook doorgaans op verandering gezet zyn, en verſcheiden boekjes van diergelyken aart alleen hunne toepaſſingen uit de Heilige Schrift en Schriftuurtexten hebben, zoo heb ik voordachtelyk myne toepaſſingen uit den rykdom der oude en nieuwe geleertheit, en de berugtſte Schryveren ontleent, naar vereiſch der zaken ingeſchikt, en op den

tegenwoordigen tyd en zeden toegepaſt.

Maar daar en boven, 't geen den knoop van myn goede verwagting toehaalt, is dit, dat nadrukkelyke vertoonſelen, en krachtige redenvoeringen elk in het byzonder hunne werkingen hebben op het gemoed des menſchen: in welk opzicht ook de Heer D. van Hoogſtraten in zyn berymden *Fedrus* heeft aangemerkt: dat de ſchipbreukelingen oudtyts plegen, met een Tafereel, waar op hun ongeval ſtont afgeſchildert, langs de huizen te gaan bedelen; ten einde de menſchen, en door die vertooning, en door hunne klagten, te meer over hun ongeluk bewogen mochten worden.

Dewyl dan vaſt gaat dat Denkbeeldeu van zaken, door d'oogen ontfangen, zoo vatbaar op de herſenen zyn, als die door middel en behulp van 't gehoor zyn ingedrukt, zoo

gaat de uitwerking nog zekerder, als die beide gepaart gaan. Van welk begryp wy ons hebben bedient in dit tegenwoordige werkje: waar in de pryſſelyke en verachtelyke gemoedsdriften, in der menſchen verſcheligen aart en bedryven door beelteniſſen zyn afgeſchildert, en door redeneringen of misprezen, of om nutbaarheit tot navolging en toeeigening aangeprezen; gelyk ook de oeffening tot meerder wetenſchappen, die verkregen konnen worden door 't leezen van geleerde boeken, zelf in buitenuuren, en onder het waarnemen van elks beroep.

Niemant weet wat de koſtelyke tydt, die thans meeſt in ydelheit verquiſt wort, wanneer die wel beſteet en aangeleit is, voor een ſchat aanbrengt; dan die 'er de proef van heeft.

't Was te wenſchen dat vele menſchen het misbruik van die heerlyke werktuigen, die de Almagtige in hun ge-

gelegt heeft; op dat zy buiten andere ſchepzelen, als het edelſte dat zyn hand gewrocht heeft, zouden uitmunten, ter herte ging: en dat die koſtelyke rede, die door oeffening gepolyſt en ſchooner word, dierbaar van hun geſchat wierd; op dat zy dit alles hunne kinderen mochten aanpryzen. Was dit zoo, men zou zulk verval onder de Jeugt niet beſpeuren.

De Godheit heeft den menſch de reden, en 't verſtant,
En oordeel ingeplant:
Niet om het ſchand'lyk en veracht'lyk te bezinnen,
Maar 't waardigſt te beminnen.
Ai keer, en laat, ô Jeugt, verblint door onverſtant
U leiden met de hand,
Van 't averegtze ſpoor, vol diſtelen en doren,
Daar ge eind'lyk zoud verſmoren:
Op 't rechte Deugdepadt, daar vele u voorgegaan,
Als heldre ſtarren ſtaan,
Om op uw aankomſt, u van verre voor te lichten,
Door veilige berichten.

Hier is de leidſtar, hier de heirbaan tot de Deugt,
En d'eerkroon voor de Jeugt.
Geloof my, nimmer zult ge u in uw levensdagen,
Van mynen raad beklagen.

Nu is 'er niets meer nodig te zeggen, dan dat ik den goedwilligen Lezer verzoek dit boekje met aandacht en opmerking, zonder vooroordeel, te doorleezen, en naar mate dat myn pen het oogwit getroffen heeft, myn yver den verdienden lof te geven; op dat dezelve niet worde gebluſt, maar opgeheldert, en aangeſpoort tot een vervolg dier leerzame ſtof.

HOUBRAKENS ZINNEBEELDEN.

I.

HEMELKRINGEN.

'T Gaat boven 's menſchen verſtant.

Zie, hoe dit klein Papiere veld
Ons 't groot heelal, uit 's afgronds duiſter
Getoogen, klaar voor oogen ſtelt,
In al zyn deelen ryk van luiſter.
Terwyl aan 's hemels trans, by trans,
Geſlingert van haar vloedgevaarte,
Ontelbre ſtarren gaan ten dans,
En dryven op haar eige zwaarte.
Een werkſtuk, vol van Majeſteit,
En noit volprezen Godlykheid.

I. ZINNEBEELT.

'T IS een zekere, en onbetwiſtelyke waarheit, *dat alle dingen hun nootzakelyk eerſte begin moeten hebben, en in dat opzigt aan hunne eerſte oirzaak verſchuldigt zyn.*

Niet is'er in de weerelt dat in den eerſten zyne volkomenheit heeft; maar alles ſtygt daar toe by trappen. De gewaſſen hebben hunne lente, en zomer die hun rypheit geeft: en de levende ſchepſelen ſtappen in hunnen groeityd tot volkomenheit. Zelfs deze onze Beſpiegelingen (welker minder of meerder goedkeuring aan de eerſte denking verſchuldigt blyft,) waren eenigen tyd voorleden NIET, dat is, niet zoo IET, dat men een naam aan het zelve konde geven, om te beduiden wat het was: want het begrip dat ik van het zelve in 't algemeen, en van elk deel in het byzonder had, lag by my, als in een verwarde vermengeling opgeſloten, tot dat ik beſluit nam, dit Spiegelwerk des vernufts voor de Drukpers, ten dienſte en nut myner lantsgenooten op te ſtellen; waar toe my de lange winteravonduuren gelegen tyd aanboden, om alle die verwarde, en onder malkander vermengde Denkbeelden te ſchiften, elk naar hunnen aart by een te ſchikken, in orde te verdeelen, en eindelyk hunnen vereiſten welſtant, en aaneenſchakelinge te geven; zoo als het heden bevonden wort.

Dusdaniger wyze begrepen de meeſten en voornaamſten der oude Griekſche geleerden, dat de weerelt, en de onderſcheiden Gewrogten, zoo op, als buiten de zelve, hun beginzel en voltoying gekregen hebben; want door dien zy vaſtelyk van gevoelen waren, dat de weereltſtoffe van eeuwigheit was, begrepen zy het worden der dingen, en den oirſprong der weerelt te beſtaan in het ſchikken en toebereiden van de ſtof, *door een vernuftige oirzaak, die de ſtoffe dus*

dus bereit heeft. En dit belyden alle de Gezintheden der Heidensche wyzen, gevraagt over den oirsprong der weerelt, eendragtelyk (behalven alleen de bende der Twyffelaaren) als uit eenen mont.

De ongeschapen stoffe was naar hunne meening zoo veel als 't ruwe blok, of steen, waar uit door arbeit, konst, en vernuftige bewerkinge een beelt wort gemaakt.

De Godheid hielden zy voor den Konstenaar en Werkmeester, die, door schiften, verplaatzen, schikken, by een-voegen der gelykgeaarde stofdeelen, en door van deze wat af te nemen, gene wat toe te voegen, alle de byzondere deelen of lichamen, als zoo menigvuldige beelden, in vorm en aart verschelende gevormt, voorts elk zyn behoorlyke plaats en werkinge gegeven, en dus de werelt met al de gewrogten op, en buiten de zelve, gemaakt en toebereit heeft. Een begrip dat wel zweemt naar Mozes weereltbeschryving, uitgezeit dat zy geen recht denkbeeld gehad hebben van het stoffelyk begin.

Ondertusschen gebruiktenze niet alle de zelve benamingen, om de oirzaak van dit werkend beginzel uit te drukken. Anaxagoras schryft het toe aan *een groot vernuft*. Plato aan *het woort* of *de Rede*. Orpheus, aan *d' oudste en door zig zelf volmaakte, en veel wetende liefde*; dat ook Socrates toestemt, zeggende: *De liefde is een groote en wonderbare God.* Waar uit blykt dat zy alleen de Godheit onder deze en gene bewoordingen in 't oog hadden. En geen wonder dat de meesten der weereltwyzen onderling in begrip en uitdrukkingen verschilden: daar zy de ware Leidstar, namentlyk de leere der openbaringe misten, welke ons onderwyst hoe alles uit NIET, door een Goddelyk alvermogen geworden is, waar van maar alleen eenigen der zelve een flaauwe schemeringe zyn ontwaar geworden; 't geen te besluiten is uit eenige nogtans vermengde woordenspeelingen, eenige gelykenis heb-

bende naar die van Moses, aan wiens gewyde pen wy die kundigheit verschuldigt blyven.

En op dat wy met het openen of verklaren van ons eerste Tafereel, niet te veel buiten ons bestek treden, willen wy den Lezer in opzigt van de schikking onzer Zinnebeelden toespreken met de woorden van den grootsten der Nederduitsche Dichteren, J. van den Vondel, aan het hooft zyner *Bespiegelingen van God en Godsdienst.* Daar laat hy zich dus hooren:

Wat is gewenschter dan in ons Bespiegelingen
Het eeuwig schynend licht, den oirsprong aller dingen,
t'Ontmoeten, en van voore in 't aangezicht te zien;
Om andren, of door tong of teekens, te bediën
Den glans, die ons verschynt; zoo menschentong of teken
Dit wonderlyk gezicht en wonder uit kan spreken,
Of in zyn volle kracht afbeelden voor het oogh?

Wy smelten onze vordere aanmerkingen in de bespiegelingen des zelven Dichters, op pag. 92.

Is elke star zoo groot als d'aardkloot in haar ryzen,
Of grooter, naar 't besluit van alle starrewyzen,
En schynenze evenwel, hoe wydt zy staan van een,
Dus kleen op ons gezigt; wie kan van hier beneên
Met zyn gedachtenis het hemelsch ront bepalen?
Daar zoo veel duizenden van diamanten pralen
Aan dien doorluchten ring, gepast als aan de hant
Van Gods onmeetbaarheit, die oost en west bespant?
Heeft deze grootheit noch haar eind en zekre paalen,
Wie kan de oneindigheit van God dan achterhalen?
En wat is dit heelal, indien men God beschou,
In grootheit meerder dan een druppel morgendou?

II. WEE-

II.

WEERELTKLOOT.

Niet zonder oirzaak.

De weereldkloot, van lucht en wolken
 Beschaduwt, dryvende op zyn as,
Met bossen, bergen, waterkolken,
 En vruchtbre beemden, juist van pas
Gevormt, geschikt in alle deelen,
 Die van verscheiden aart en tocht,
Den stand der weereld zaamen streelen,
 Zo wys, zo wonderbaar verknocht,
Beschaamt den ongodist in 't schennen,
Om haare schepping los te ontkennen.

II. ZINNEBEELT.

HEt tweede voorwerp onzer befpiegelingen doet zien een fchets van den ronden Aartkloot dien wy bewonen, wonderbaar door 't woort van JEHOVA uit den verwarden *Chaos* zamen geronnen en gevormt, door een wyze van bewerken, die, fchoon zy veel ramers heeft, tot noch toe niet is ontdekt, ook nooit zal ontdekt worden, naardien dit als het grootfte wonderwerk van den Alvermogenden moet worden aangezien, welkers toegangen, om het zelve na te fporen, wel altyd door het niet willen van het oppervermogen, en onvermogen van het menfchelyk begryp blyven afgefchut.

Al wat wy van het zelve weten, is, dat wy volgens onze wyze van begryp bevatten; hoe de vermengde ftoffen, die in den woeften mengelklomp van 't eerfte grondbeginzel verwart overhoop lagen, elk tot haaren aart zyn gevloeit: de zware ftofdeelen tot een vaft lichaam gepakt, en zamen geronnen tot een grooten aardbol, die in vierentwintig uuren om zynen fpil wentelende den Nacht en Dag beperkt.

Deze Spiegel der zichtbare weerelt beveftigt aan ons dat zy NIET geweeft is, eer zy WAS. Een ongodift mag voor de eeuwigheit der dingen pleiten zoo hy wil, om den Schepper in het Schepzel te bezwachtelen: hy mag de orde en wyze der weereltwording naar de befchryving van Mofes betwiften, befchimpen, en zeggen: dat de zelve niet naar de regels der Natuurweetkunde betoogt zyn, hy zal my nogtans deze grontwaarheid niet ontwringen, namentlyk: *dat 'er geen gewrogt buiten zyn oirzaak beftemt is.*

On-

Onder de oudfte Grieken zyn 'er vele geweeft welke geloofden dat de weerelt van eeuwigheit was. Weer anderen der rechte waarheid onkundig droomden van een reeks van aaneengefchakelde oirzaken, waar uit de dingen veroirzaakt zyn: en van een wyze der menfchwording niet ongelyk aan de wording der flakken uit poelflym. Maar zy zyn alle door hunne verwaende wysheit misleidt. Wy vermogen onze giffingen en loffe ongegronde denkbeelden zoo verre den toom niet vieren. Onze koers moet met alle voorzichtigheit bepaalt, en door geene verkeerde redeneringen afgewend worden. Het menfchelyk verftant heeft niets, waer door het buiten deze paalen verder kan indringen. Beftaet het reukeloos ter zyden uit te flaen, het kan niet gefchieden als met het uiterfte gevaer der werrelt. Beide ziel en lichaem lyden hier door laft. Wy moeten niets buiten Godts woort voor oogen houden. De Bybel alleen moet onze leidftar wezen. Waarom wy ook zeggen met den braven Dichter *Joannes Brant*:

Wy volgen 't fpoor van Gods gezanten.
Wy gaan niet verder dan zy gaan.

Laat ons hier byvoegen het geen Lactantius, de welfprekendfte van alle de Chriftenfchryveren ons in gefchrift heeft nagelaten, in het eerfte hoofdftuk des tweeden boex van den oirfprong der Dwalinge. „ Daer laet hy zich dus hooren: Zout gy, indien „ gy opgebracht in een wel gebout en opgefiert „ huis, noit eenig ander gebou of timmeraedje ge„ zien had, gedagt hebben dat dat huis van geen „ menfch gebout was, omdat gy niet wift, op wat „ wyze het bouwen in zyn werk gaet? zeker gy zout het

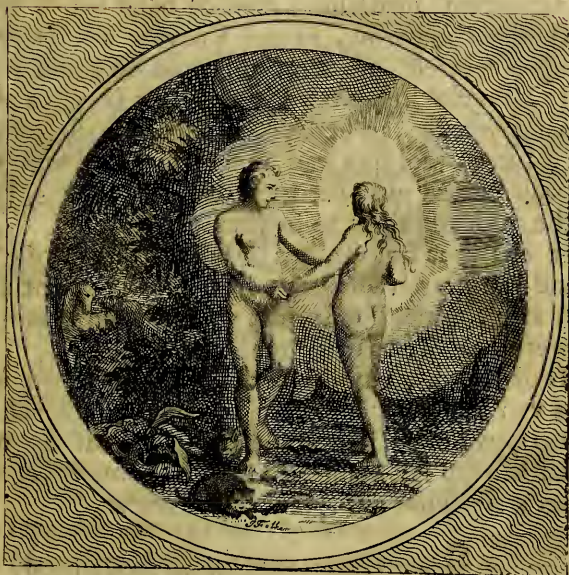
„ het zelve vragen over zulk een huis, het geen gy
„ nu vraagt over de werrelt, met wat handen, met
„ wat werktuigen zoo groote werken waren opge-
„ maakt. Vooral indien gy beſchoude de overgroote
„ ſteenen, het ongemeen metſelwerk, en grote Ko-
„ lommen, en al het beſlagh van dit gevaerte zoo
„ groot en verheven als het is, zout gy niet denken
„ dat deze dingen de maet der menſchelyke krach-
„ ten te boven gingen; omdat gy niet wiſt dat ze
„ niet zoo zeer door krachten, als door overleg
„ en kunſt gemaekt waren? Indien nu een menſch,
„ in wien niets volmaekt is, echter meer door re-
„ den en overleg uitvoert, dan zyne kleene krach-
„ ten toelaten, wat is 'er toch, waerom u ongeloof-
„ felyk zou toeſchynen dat de werrelt gezegt word
„ van Godt gemaekt te zyn, in wien, omdat hy
„ volmaekt is, noch zyne wysheit eenige palen kan
„ hebben, noch zyne mogentheit eenige maete?

III. A-

III.

ADAM EN EVA.

Weelde bederft.

Hier ziet men 't eerſte Paar in 's weerelds morgenſtont,
Zich voegen hand aan hand op de aangenaame grond
Van 't Ooſters Paradys, het mild gezegent Eden,
Om in een zagte bron van aardſe zaligheden
Naar zyn genoegen, zich te baden zonder toom,
Als 't ooft ſlechts blyft geſpaart van een verboden boom,
Maar Adam en zyn Gâ, van dwaazen luſt bezeten,
Verliezen hun geluk met eenen appel te eeten;
En leeren, 't nageſlacht tot droefheid van 't heelal,
Hoe hoogmoed naar de ſpreuk gaat dikwyls voor den val.

III. ZINNEBEELT.

HIer ziet gy, als in een ſpiegel, het eerſte Paar menſchen, nieuwlings door de hand van 's weerelts Bouheer gevormt, in den Voorhof van de versgeſchapen weerelt, als een bruidegom en bruid, ingeleid. De gelukkige voorregten by dit Huwlyk vint men aangeweezen, in het vry gebruik van alle Schepzelen, tot verzadiging van hunnen luſt; nevens een onbepaalt gebied over het gedierte, dat in der tyd het ganſche aardrond ſtont te beſlaan.

Eva ziet haar hulp tegens over haar ſtaan, die zy de hand van getrouwheit toereikt. Dus vertoont zich Adam mee, als wilde hy dat volmaakt en beminlyk voorwerp met wederliefde omhelzen.

't Is denkelyk, dat dit eerſte paar menſchen volmaakt van ſtal en ſchoonheit in Eden verſchenen is. De Agrippynſche Dichter geeft blyken dat hy mee van dat begryp is; want hy, in zyn Tooneelſpel van Lucifer, Apollion dus ſpreekende invoert,

De man en vrouw zyn bey volſchapen, even ſchoon,
Van top tot teen. Met regt ſpant Adam wel de kroon
Door kloekheit van gedaante, en majeſteit van wezen,
Als een ter heerſchappy des aardryks uitgelezen;
Maar al wat Eva heeft, vernoegt haar Bruigoms eiſch;
Der leden teederheit, een zagter vel, en vleiſch,
Een vriendelyker verf, aanminnigheit der oogen,
Een minnelyke mond, een uitſpraak, wiens vermogen
Beſtaat in eed'ler klank, twee bronnen van yvoor,
En wat men beſt verzwyge, eer dit een geeſt bekoor.

Gelyk

Gelyk hy zich ook omtrent eenige byzondere deelen der Vrouwelyke ſchoonheit dus laat hooren:

Der handen ſcheutigheit, en 't tengere gebeent,
Is met een mollig vleeſch, en poezelheit vereent:
De vingers voor wat dun, en voorts volmaakt van deelen,
Zyn grypers, om een hart op 't onvoorzienſt te ſteelen.

Zeker onze Puikdichter doet blyken, dat hy met de Amſterdamſche Konſtſchilders in zynen tyd omgang gehad heeft, als hy het ſchoon in de byzondere deelen zoo keurlyk beſchryft, dat myn pen vlot geworden, niet aflaten kan zyne ſchilderagtige uitdrukkingen dus te roemen:

Wie ſchilderde ons dit Vrouwenbeelt,
Door 't Hemelſche vernuft geteelt,
Met al de ſchoon gevormde deelen?
Zyn 't ook Apelles Konſtpenceelen?
Neen: 't is de Prins van 't Neerduits Dicht;
Wiens pen voor geen penceelkonſt zwicht,
Om alles naar zyn aart te malen,
Met vaſten omtrek, kleur en zwier;
Als ſtont het levend op 't papier
Beknoptelyk voor 't oog te pralen.

De begeerte, een nootwendige eigenſchap des menſchen leven (van welke men zeggen kan, *datze is 't hembt van de ziel, 't welk 't eerſt aan- en 't laatſt uitgetrokken word*; om dat de bevinding ons leert, dat, hoe kragtiger leven wy hebben, hoe de begeerte ook kragtigtiger in ons bevonden word; waarom de kranken, in welke de levensgeeſten ten meerendeele gedooft en uitgebluſt zyn, minſt begerende zyn) kon nu in dien ruimen beemd der luſtſtreelende voorwerpen haar genoegen en keur zoeken van dingen die

met

met een begeerlyke ſchoonheid van overal hun toe-lachten, en van zelf zig ſchenen aan te bieden.

Uit deze alle had de Weereltſchepper eenen boom voor zig uitgezondert; op dat zy hunnen Maker hier door boven zich zelven als Bouheer erkennen zouden, en zyn wet zig ten regel ſtellen. Dus wilde het Jehova: maar Eva eerſt, daar na Adam, begaan zonde, niet willende dat God wil, laten den teugel los, en hollen zoodanig ten bederve, dat de merkteekens en gedachteniſſen daar van in 't nakrooſt wel altoos zullen levendig blyven.

Wy zien ten leerſtuk hier uit: dat de Begeerte natuurlyk en onzondig is, en heur ruim ſnoer houd, zoo lang geen wet de zelve beperkt: maar waar Gods gebodt paal zet, worden alle bedryven, die tegen dat richtſnoer aanloopen, voor misdryven opgevat, en zondig verklaart. Waarom ook Adam en Eva, welke tot het gebruiken van alles (uitgezondert iets 't geen van den Wetgever voor zig was buiten geſtelt) vryheit hadden: wanneer zy hun drift te veel toegaven, en meer begeerden, dan 't geen zy reedts hadden, zy ook daar by verloren 't geen zy bezaten, even als de Hont in de Fabel. Deze met een ſtuk vlees in den bek door 't water zwemmende, en gretig naar meer (wy volgen 't rym van Fedrus vertaler) *hapt toe*,

Bedrogen door de waterbeeltenis.

waar door hy

Verlieſt 't geen hy ſtrak voerde door de ſtroomen,
En miſt het geen hy meende te bekoomen.

IV. A-

IV.

ADAM EN EVA ONDER 't JUK.

'T Houdt de Weereld ſtaende.

Dus heeft de konſt, naar ons behaagen,
De huwlykseendragt afgebeelt,
Door 't juk dat de Echtgenooten draagen,
Waar aan weerzyds een kintje ſpeelt,
Van hun gelieft met ziel en zinnen,
Terwyl de Schop den man bericht,
Om voor 't Gezin den koſt te winnen.
De Spinrok leerd de vrouw haar plicht.
Zo kan uit wel geregelt trouwen
De Staat en Kerk haar welſtand bouwen.

Adam

IV. ZINNEBEELT.

ADam en Eva de gunſt en goetheit van hunnen Schepper misbruikt hebbende, werd ter ſtraf het bewonen van Edens luſthof ontzeit, en een bewoning aangewezen op een ſtuggen gront, waar uit Adam zyne en zynes huisgezins behoeften door bouwoeffening tot zweetens toe zoeken moeſt; want d'Aarde die voorheen allerhande vruchten, ſmaak en oog vleiende uit zig zelve voortbragt, werd gevloekt; des moeſt hy in 't zweet zyns aanſchyns zyn brood zoeken, en Eva (waar uit de menſchbouw zyn begin ſtont te nemen) met ſmarten kinderen baren.

Het zoet en bitter, dat door een tak alſem waar op byen waaren verbeeld word, kon voor hun, die den verboden honig gelikt hadden, en nu het ſteken der Byen gevoelden, ten zinnebeelt ſtrekken in hun getrouden ſtaat, en ik dienvolgens met zulk een printvertooning voldaan hebben, zoo my niet by den konſtlievenden *J. de Vogel Tomaſz.* een bootſeerzel van *de Lambilot* waare ontdekt, dat zo fraay van opſtal als vernuftig bedacht de keur merkelyk deed tot het laatſte overhellen, 't geen wy wat verſchikt, doch echter de zinſpeling daar in bewaart hebben.

Adam en Eva gaan, (in het bovenſtaande printtafereel, om hun naaktheit te dekken, met een geite-of ſchaapevacht bekleed afgebeelt,) te zamen onder een juk; om de noodwendige gelykdragtigtigheit in 't torſchen van de Huwlykslaſten af te ſchetzen, 't geen nog nader door 't zamenkluiſteren van hun beider beenen aangeweezen word. In 't byzonder leunt Adam op een ſpaa, 't zinnebeelt

van

van werkzaamheit, en Eva heeft een Spingereedschap, dat de huislykheit afbeelt: gelyk ook de Schiltpad die aan haere woning verknogt blyft. Haar voeten passen brooskens of zoolen; om dat de weg van 't Huwlyk (waar omtrent Eva hier ten zinnebeeld van de eerste huismoeder strekt) somwyl oneffen en met doornen van ongenuchten bezet is, daar de spreuk: *de getrouden treden niet altyt op rozen*, op ziet. Want inder daat het oude gevoelen der wyzen is, dat het huwelyk wel goet is, maar quaadt het geene daar uit de wereltsche zorgen bykomt. Het gene uit zich zelf niet quaat is, wort dikwyls quaat uit de omstandigheden. Het is met de getrouden, als met de wandelaren, die wel een veiligen en schoonen weg betreden, maar door doornen en haagen die aan den wegh staan, en in hunne kleederen hechten, wederhouden worden.

My hebben altydt zeer behaegt de redeneringen, die my voorquamen in zeker bruiloftdicht, gestelt door den zinryken Dichter François van Hoogstraten, Vader van den Heere David van Hoogstraten, door zyne schriften in rym en onrym genoeg bekent. Het geen tot ons oogmerk dient, luit aldus:

De tyden
Des huwelyx, de jeugt zoo aengenaem en schoon,
Gelyken zeker wel een scherpe doornekroon,
Doorvlochten hier en daer met kleen getal van rozen,
Die met haer geur en kleur alleen by korte poozen,
De prikkelen van zulk een stekelig gewas
Verzachten mogen.

Kort daer aen brengt hy dit voorbeelt by:

Men hielt wel eer, als 't op een vieren ging en sluiten
Van huwelyken by d'Atheners eene wys,
Die hier wel waardig is te melden, schoonze grys
En afgesleten, nu niet meer wort onderhouden.
Als twee gelieven door den Echten bant getrouden

Ge-

Geworden waren, wert den Bruidegom, daer hy
Ten tempel uitquam, met de Bruit aan zyne zy,
Het ſpoor gewezen van een kleenen knaep, en jongen
Met bei de ſlaapen in een puntigh loof gedrongen,
En met een korf vol broot aen zynen arm gelaên;
Een plechtigheit, waer uit de Bruigom kon verſtaen;
Dat hem het huwelyk niet noodigde om te ruſten
Op eene ledekant van rozen, en zyn luſten
Slechts maer te boeten en te koelen, maer met een
Tot diepe zorgen, en om laſt en zwarigheên
Te dragen, als een ſteun voor huisgezin en kinders.
Van Adams tyden af bevond men zo veel hinders
In huwelyken, en die zoetigheit met leet
Zoo onafſcheidentlyk vermengelt. In het zweet
Moſt vader Adam zelf zyn broot en voedſel zoeken.
Nogh gaet de jonkheit toe, en jaagt uit alle hoeken
Met yver aen, als of in 't Huwelyksverbont
Een enkele zaligheit en hemel open ſtondt.
Gelyk de Kamerling in 't hof der Perſiaanen
Des morgens was gewoon den Koning op te manen
Met dus te roepen: VORST RYS OP OM T' OVERSLAEN
EN OVERWEGEN, WAT U NOODIGH ZY GEDAEN:
Zoo roept de haen ook met zyn kraeien alle morgen
Den Echtgenooten toe, en vordert hen tot zorgen
Voor huis en huisgezin, een kleen gebiet en ryk.
Wie dit betwyffelt, kan een wis en zeker blyk
Uit hunlien halen, die nu jaeren lang bedreven,
Op zulk een water in die barning moſten leven.

Eindelyk begluurt dit paar de Dood van achteren na, waar van wy breder op 't volgende Tafereel ſpreken zullen.

V. DOOD

V.

DE DOOD OP DEN TROON.

Wie kan ze ontvluchten?

Wanneer de zonde 's menſchen kroon
Helaas! te ontydig had bedorven,
Heeft zich de dood, als op den Troon
Geveſtigt, en de magt verworven,
Om, buiten keur van onderſcheid,
Al wien ze vind op 's weerelds drempel,
Van Adams zaad, zyn ſterff'lykheid,
Op 't hooft te drukken, haaren ſtempel,
Maar 't Chriſten hert, Gods bondgenoot,
Braveerd de kaaken van de dood.

V. ZINNEBEELT.

DE Doodt (zeiden wy op het voorgaande Tafereel) begluurt Eva van agteren na, die voortaan haar, en 't geen uit haar gebooren zou worden, als de ſchaduw het beelt op de hielen ſtont te volgen; waarom de Dood ook in de H. Bladeren voorkomt als een perſoon, en wel zoo een die heerſchappy en bewint oeffent meer dan eenigh weereltvorſt: welke heerſchappyoeffening met den tydſtip van Adams overtreeding haar begin genomen hebbende, hare achtervolging hebben zal, zoo lang 'er menſchen op deze werreit zullen wezen. Dit is het, 't geen ons door 't Zinnebeelt aangeduid word: waar in men de Dood als een ſeptervoerend Vorſt ziet zitten op eenen verheven troon, en verſcheiden vroutjes, zoo wel blanke als door de ooſterzon gerooſt, voor de zelve ſtaan, zommige ook neergeknielt, biedende hare nieugeboren zuigelingen den Troonvorſt aan, die van hem met het zegel der ſterflykheit op hunne voorhoofden beſtempelt wordende, het vaſte merk des doots ontfangen.

Dat het dus gelegen is hebben oulings de Heidenen, zommige zulks getrooſt, andere met tegenmorren begrepen.

Wy lezen van Anaxagoras, dat, wanneer hem de tyding gebragt werd, dat zyn zoon geſtorven was, hy zig daar van niet heeft ontzet, maar gezegt: *ik wiſt wel dat ik hem ſterflelyk geteelt had.* Maar Krates en Dion beklaagden 't zig, en morden tegen de Natuur; om dat de klippen van langer duur waren dan zy. Theoſon, Epikurus, en anderen meer laſterden

de

de Natuur met haar wel duizentmaal ſtiefmoeder te noemen; om dat zy de menſchen aan de rampen en elenden die onafſcheidelyk volgen, onderworpen, en zoo veele werktuigen van ſtraffen en plagen gemaakt heeft, als zy werken voortgebragt heeft. *Ik wil* (zeit *de La Serre*) *hun klachten niet tegenſpreken om te eerder gedaan te hebben*, enz. *Men moet tot hooger bedenkingen opklimmen, dewyl de Natuur, die blinde Godheit, waar aan zy hunne klagten ſtierden, ſlegs een zwak werktuig van de aanbiddelyke voorzienigheit is, die aan alle dingen beweging en paal ſtelt.*

De zelve zon, die des avonts in 't weſten daalt, ryſt des morgens in 't Ooſten weder op. De ſtarren, wanneer zy na het afloopen van haaren draaykring, ten einde gekomen zyn, knoopen aan het einde haar begin: *maar de zon van ons leven* (zeit gemelde *La Serre in zyn Genuchten des doots*) *door een ander lot geleit, heeft noit meer dan een eenigen opgang in haaren geheelen loop. De Vloeden en Springbronnen zullen altyt vlieten, en ons leven ſtroomt zonder ophouden naar 't graf, en houdt teffens op van ſtroomen. De boomen, planten en bloemen, worden yder jaar op nieus herboren: de Lente ſtrekt hun een wieg om hun jeugt te koeſteren, daar onze levens zoo veel lykfakkels zyn, die ons alleen voorlichten op den weg naar 't duiſter graf. Ik gelyk een Boom* (vervolgt de Schryver) *waar van myn woorden de bladen, myn begeerten de bloemen, en myne werken de vruchten zyn. Ik heb egter niet meer dan een voorjaar, en hier in zyn wy ongelyk door een overmaat van geluk; dewyl wy door een geſtadige beweging, en zonder adem te ſcheppen door de Doodt in zegepraal tot d' onſterflykheit geleit worden.*

Dit ſterflot gaat zoo vaſt, dat niemant van allen, die den ſtempel der ſterffelykheit ontfangen heeft, ooit door de dood daar af verſchoont is. Methuzaleg leefde negenhondert en negenentzeſtig jaren, en ſtierf. De grootmagtige Alexander ſterft in den

herfst van zyn leven. Helena, 't wonder der schoonheit, Lucretia vermaard om haar kuisheid, Penelope berucht om haar wysheid, Themis om hare gerechtigheid van elk in haaren tyd geprezen, en Antigone, 't sieraad van 't vrouwelyk geslacht in Godvruchtigheit, hebben yder op haar beurt, deze droevige schatting, die zy aan de Natuur schuldig waren, met in 't graf te dalen betaalt.

Deze heeft eene lange, gene een korte rol te spelen, op den Schouburg van deze werrelt: maar alle gaan zy (het Spel ten einde geloopen) op hun tyd schuil agter de Tooneelgordyn, zonder datmen hen meer ziet.

Des eenen levensdraad strekt zig wel wyder als die van anderen uit, maar 't sterflot staat vast, en blyft een noodzakelyk en onvermydelyk gevolg van de menschelyke natuur; want

Al wat geboren is, moet eens het leven derven.
Geen troon verschoont den Vorst van 't onvermydbaar sterven.

Of wy kort of lang leven (zeit Socrates) *wy leven om te sterven*. En vervolgens zegt hy: *die heeft lang genoeg geleeft, die den tyd, die hem vergunt was, wel besteed heeft*.

VI.

SPIEGEL.

Beſchouw u van binnen.

Gy, die hier voor ons oog verſcheenen,
  U zelven in een' Spiegel ziet,
Wend uw gezigt vry elders heenen:
  Dit is de rechte ſpiegel niet,
Om uw gedaante aan u te ontdekken.
  Het hemelſch woord, die zuivre bron,
Zal zonder vleien al uw vlekken
  U klaar vertoonen, als een zon.
Die kennis moet voor alle dingen
Zyn 't wit van uw beſpiegelingen.

VI. ZINNEBEELT.

D*E eene mensch* (zeide Solon) *is een Spiegel van den anderen.* Dus konnen wy ook zeggen dat alle Zinnebeelden als Spiegels te agten zyn, die de deugden voorstellen, om den aanschouwer daar door aan te spooren, gelyk ook de gebreken om een afschrik van de zelve te geven. Vind zig dan ymant met gebreken besmet, of is hy geneigt tot Deugt, zoo bespiegelt hy aan 't een en 't ander zig zelven; en leert de ondeugd die hy verborgen draagt, ziende hoe wanstaltig die in anderen is, verfoeyen. Of wort hy inwendige aanritzelingen tot Deugt gewaar, de bespiegelingen van anderen, die het Deugdenspoor betreden, zullen hem met kragt sporen, om de zelve na te volgen en de Deugt om hare eygen schoonheit te beminnen.

Hoe, meent gy dat het schande is, (zeit Apulejus) *geduurig in den Spiegel te zien? Heeft de wyzeman Socrates zyne leerlingen niet geraden, datze zig dikmaal zouden spiegelen? op dat, die onder hen behagen in zyn gelaat had, alle zorgen mochte aanwenden, om zyne schoonheit door geen quade zeden te bevlekken; en die zig luttel schoon bevont, trachten mogte zyne wanschapenheit met het sieraad der Deugden te bekleeden?* Dat ook Seneca met deze fraye redenvoeringe te kennen geeft: *De Spiegels zyn uitgevonden, op dat de mensch zig zelven zou kennen. Vele dingen zyn hier uit voortgevloeit: voor eerst de kennisse van zig zelf, en dan ook raad voor eenige dingen. Ymant die schoon is, leert hier uit alle schandelykheit, als een vloek, myden; die leelyk is, door deugden te voltooyen, al wat aan de ge-*

stalte

ſtalte des lichaams mag ontbreken. Waarom ook Diogenes, als hy eenen ſchoonen Jongeling zag, die zig tot de oeffeninge der wysheit wilde begeven, tot hem zeide: *Gy doet zeer wel, dat gy de Deugt met de ſchoonheit van uw lichaam wilt paren.*

Thales, d'oudſte der berugte Griekſe wyzen, gevraagt, welk het zwaarſte om doen was in de werrelt, gaf tot antwoort: *zig zelven te kennen.* Welke ſpreuk om haare waarde en noodwendige betragtinge, naderhand door een gemeen raadsbeſluit, boven het poortaal van Apolloos Tempel te Delphos is geplaatſt geworden.

Hier op ziet de geeſtige Fabel, die men by Fedrus vint, waar van wy de vertaling, zoo als die door den Heere David van Hoogſtraten geſtelt is, hier by voegen. Dus ſpreekt de Dichter:

Indien gy de vermaning wilt verſtaen,
Die ik u geef, merk meenigmael u aen.
Twee kinders had een man door huwelyxzegen
En huisgeluk by zyne vrouw gekregen:
Een dochter, heel van aenzicht onbeſneên,
En eenen zoon, volmaekt van top tot teen.
Dees kykende in den ſpiegel onder 't ſpelen
Op 's moeders ſtoel, geraekten aen 't krakkeelen.
De jongen ſtoft verwaent op zyn gelaet
En ſchoonheit. Zy dit hoorende wort quaet,
En kan den roem haers broeders niet verdragen,
Als deed hy 't om zyn zuſter te mishagen.
Zoo vat zy 't op. Des loopt zy droef te moê
En vol van ſpyt naer haren vader toe,
En vult wel bits met klagt op klagt zyn ooren,
Dat hy, daer hy een jongen was geboren,
Zich moeide met haer goet. De vader toen
Omhelſtze beide, en geeft hun zoen op zoen,

Ver-

Verdeelende zyn liefde, en ſtilt het klagen,
En zegt in 't eind: 'k wil dat gy alle dagen
Den Spiegel zult gebruiken onbelet.
Gy, op dat gy uw ſchoonheit niet beſmet
Door ondeugt: Gy, opdat gy moogt verdooven
Uw leelykheit door zeden waerdt te looven.

Het geen wy uit Seneka en Apulejus tot deze ſtoffe dienende hier boven hebben bygebracht, is reeds door den gemelden Heere aangeteekent, tot verligting der aengehaelde Fabel.

Wy voegen 'er by dat Sokrates zyne leerlingen van zelf riedt, dat ze zich meenigmael Spiegelen zouden: opdat aldus de geen, die behagen in zyne ſchoonheit hadt, goede zorge mogt dragen, dat hy dezelve niet quame te onteeren door quade zeden: en opdat aen de andere zyde iemant, die geen genoegen in zyn gelaet hadt, zyn beſt mogt doen om zyne leelykheyt met pryſſelyke deugden te bedekken. Plutarchus in zyne Huwlyxleſſen beſtemt dit met deze woorden:

De les van Sokrates is, dat de Jongelingen, zoo ze in den Spiegel zien dat ze niet fraei en zyn, het gebrek der ſchoonheit moeten verbeteren door goede zeden: en dat die zich ſchoon bevinden, goede zorge moeten dragen, dat ze hunne ſchoonheit door geene boosheit van zeden beſmetten.

VII.
TUINGEZICHT.

Deugdzaam door dwang.

Het weeldrig boompjen, uit den band
Des Hoveniers met kracht gesprongen,
Verbeeld ons, hoe een laage stand
De boosheid der ondankbre tongen
Beteugelt, die met geld en goed
Voorzien, op regt, nog reeden passen,
Maar trots en waanziek van gemoed,
Elk schynen boven 't hooft gewassen.
O kleinheid, gy begrypt een schat
Van deugd, alom te schaars gevat.

VII. ZINNEBEELT.

MEn ziet in de Print hier voor, een vermakelyk tuingezicht, en daar in een gaandery met levend groen van vruchtboomen bemuurt en overwelft, van welks gebogen takken zig een den band ontsprongen om hoog heft. Voor aan de Baluster ot leening een Jongeling en een Filosoof welke schynt (door het daar na toe wyzen met den vinger) over dat voorwerp te spreken en den Jongeling te onderwyzen. Dit is de verbeelding, en dus het doel van 't verbeelde: dat der menschen driften wel beteugelt, maar zelden geheel verwonnen konnen worden, en dat zoo haast de zelve, den band van tucht ontweldigt, den breidel los vinden, straks proeven geven van haaren weerbarstigen aart.

Menigvuldig zyn de voorbeelden die zulks bevestigen.

Tiberius was gebuigzaam, toegeeflyk, en schikte zyne wyze van leven zoo, dat hy zig bemint maakte by allen, als hy nog onder Keizer Augustus stont, en Germanicus en Drusus nog in leven waren. Heel anders toen hy Seiaan beminde als toen hy hem vreesde.

Nero werd in zyne Jeugt geprezen: maar zoo haast als hy de tucht van zyn leermeester Seneca ontwassen was, brak hy los tot alle ontucht, en gaf openbare blyken van zynen wreeden en boozen aart.

Met waarheit heeft dan Seneca gezeit: *Zoo wel de gebreken des lichaams, als des gemoets, konnen wel door de reden verzacht, maar niet geheel verwonnen worden.*

'τ Gaat

'tGaat hier mede als met den Aap in de Fabel. Deze hoe vaſt gewent op allerhande Konſten te doen, en zynen meeſter daar in te gehoorzamen, deed zyn aart haaſt blyken wanner hem eenige noten wierden toegeworpen, waar naar hy zoo gretig liep dat hy zyn heele konſtrol vergat te ſpelen. Of als met de kat van den Monnik die gewent was, als hy by avond zyn getyden las, de kaars in hare pooten te houden: zoo dat de Monnik roemde dat hy dit huisdier daar zoodanig vaſt toe gewent hadde, dat het door geen voorwerpen daar van afgelokt konde worden. Want op de eerſte proef werd de Monnik beſpot; dewyl zyn tegenwedder een levendige muis in zyn mouw had aan een toutje vaſt geborgen, dat hy 't elkens voor aan haalde, tot dat de kat de wemeling daar van in 't oog kreeg. Hy dit ziende liet zig de muis ontſlippen, waar door de kat in alleryl naar de zelve toe ſnelde, en bewys deed dat de natuurdrift bovendreef, zoo haaſt de gelegenheit haar gunſtig was.

Ons luſt hier weder aen te hechten een Fabel uit den ſierlyk vertaalden Fedrus, dewylze tot ons oogmerk dient. Zy betreft de Vos en Jupiter, den opperſten der goden, en luidt aldus:

Hoe hoogh Fortuin u zoekt in top te trekken,
Zy kan geenszins uw quaê natuur bedekken.
Wanneer de Godt, de dondergodt Jupyn,
De Vos weleer herſchiep in menſchenſchyn,
En zy aldus vereert met zyne minne
Zat op den troon als eene Koninginne,
Gebeurde het datze een' Schalbyter zagh,
Uit zynen hoek gekropen voor den dagh.
Zy daetelyk naer dezen buit aen 't ſpringen.
Dat ziet elk aen. Geen Godt kan zich bedwingen

Van

Van lachen: maer de Vader wort beſchaemt,
Om zulk een werk, dat haer geenzins betaemt.
Hy dryft haer van zich wech verſtoort van zinnen,
En weigert haer naer dezen te beminnen,
En dryft haer toe in 't endt: Leef gy voortaen
Op uw manier, gelyk gy zult verſtaan.
Gy hebt geen gunſt verdient, maer ongenade,
Dewyl myn gunſt aen u niet komt te ſtade.

De Heer Hoogſtraten, in zyne uitlegginge van deze Fabel, brengt een exempel by uit de ſchoone Fabelen van Camerarius.

Een Jongeling maakte veel werk van een Kat; zoo verre dat hy door bidden van Venus verkreeg, datze haer in eene Maegt herſchiep, en hy hierop met haer in huwelyk tradt. Venus vereerde de Bruiloft met haere tegenwoordigheit. De Godin willende een proef nemen ofze ook met haere oude gedaante haare natuur hadde uitgetrokken, liet ſchielyk een muis ſpringen. De bruit dit diertje zienden over den vloer loopen, zoo als ze koſtelyk opgetoit in het midden der maagden zat, die de bruiloftſtacie bywoonden, wert hier op ontroert, doch hielt zich echter in, en bleef zitten. Venus dit ziende liet 'er nogh een loopen. Toen was haer niet langer mogelyk zich te bedwingen. Zy ſprong van daer ze zat op den vloer, en vergetende watze geworden was liep de muis achteraen.

Dit wil toonen hoe bezwaarlyk iemants oude natuur verandert wort. Het oude ſpreekwoort is waarachtigh: Een Aep blyft altydt een aep, al draagt hy eenen purperen rok.

BAS-

VIII.

BASSENDE HONT.

Een Redenaar ſpant de kroon.

Nadien de konſt ontydig ſpreeken
  Door 't baſſen van den hond vertoont,
En zwygen heeft by 't graf geleeken,
  Daar niet dan loutre ſtilheid woont,
Zo mag men hier ter ſneede vraagen,
  Op 't voetſpoor van een deftig man,
Wie nu den lauwerier zal draagen,
  Die zwygen, of wel ſpreken kan.
Voor 't eerſte zyn de Grickſche wyzen,
Maar Chriſtnen zullen 't laaſte pryzen.

VIII. ZINNEBEELT.

DE oude Grieken hadden tot een ſpreuk: Zeg iet dat beter is dan zwygen, of hou uw mont toe. Op zyn tyd te zwygen heet wys te zyn, en op zyn tyd te ſpreken word geroemt.

Als de gezanten van Lacedemonien aan den Tyran Lygdamo gezonden, dikwerf verzocht en aangehouden hadden om hunnen laſt te openbaren, en die Prins 't elkens liet zeggen dat hy niet wel te pas was; vertrokken de gezanten toornig te rug, zeggende: datze niet om met hem te worſtelen, maar om hem te ſpreken gekoomen waren. Dit werd van *de Collibus* in zynen *Harpocrates* ofte *Zwygaart*, tegengeſproken, maar de ſpraakzaamheit van woorden geroemt.

Van een zelfde begryp vind ik ook Gratiaan daar hy zeit: *Niet te ſpreken is niet loffelyk; maar wel, duidelyk en klaar te ſpreken; anders zouden de kinderen der ziele, (dit zyn gedachten, en uitdrukkingen) niet aan den dag konnen komen. Maar het is met veele luiden, gelyk met eenige potten die veel in hebben, en weinig uitgeven. In tegendeel zeggen anderen nog veel meer dan zy weeten. In de voorgaande eeuw zagmen aan 't Hof dat de Advocaat Generaal Joan Batiſt de Meſnil, meer zei dan hy wiſt, maar dat de Procureur Generaal Gillis Bourdin meer wiſt dan hy zei.* Hy maakt wel geen beſluit over deze luiden op, maar zeit elders: *De Dwaasheit komt altyt in met een open mont, de zotten zyn ſtout: maar de Wysheit komt in met zeer veele voorhoede: hare voorloopers zyn Opmerking en Onderſcheiding, die de wacht voor haar houden, ten einde zy voortgaa zonder iets te waagen.*

Men

Men moet voortgaan met getelde ſchreden, waar men twyffelt of diepten mochten zyn. Zulk ſpreken word boven het zwygen geroemt.

Hercules heeft grooter zegepraal behaalt door zyne beſcheiden welſprekenheit, dan door zyn dapperheit. De blinkende keeten uit zyn mont voortkomende (gelyk hy dus op oude marmere gedenkſtukken verbeeld ſtaat) verbeelden de kracht der welſprekenheit, waar door hy de menſchen van zyn tyd aan de reden bond, en die hem meerder toejuichens aangebragt hebben, dan de knodsſlagen van zyn gevreesde vuiſt.

Aanmerking over het zwygen en ſpreeken.

In het bedryf van 's weerelts ſchaaren,
Zyn mond en lippen te bewaaren,
Voor al wat quaat, wat vrugtloos luid,
En zich te houden zonder ſpreeken,
Wanneer het hert met toorn ontſteeken,
De tong ter wraak word opgeruït:

Valt ruim zo zwaar voor broſſe lippen,
Die licht van 't ſpoor der deugden ſlippen,
In onmoet vaardig tot verwyt,
Als met beleit van kunſt en zeden,
Een aangenaame en heuſche reeden
Te voeren ter bekwamer tyd.

Op de eerſte wyze ſtil te weezen,
Word zelf een dwaas, voor wys geprezen,
Van 's wyzen mond: in de andre ſtaat
Te zwygen, toont geen kleine kennis
En deugd, die de algemeene ſchennis
Van haat en laſter tegengaat.

Zo

Zo nut, zo heilzaam is het zwygen,
Als 't quaalyk ſpreeken felle krygen,
Vol druk en jammer, heeft gebaart,
En door ontelbre ſnoode vonden,
Meer zielen heeft verdoemt, verſlonden,
Dan ooit geſneuvelt zyn door 't zwaart.

Nogtans men zwyge de gebreeken.
De gave en kunſt van wel te ſpreeken,
Is 't puikſieraat aan 's menſchen kroon.
Breng vry, om voor 't gezicht te praalen,
Veel gouden ooft in zilvre ſchaalen,
Een woord ter ſneede is eens zo ſchoon.

Dit blykt ons klaar in Paulus preeken,
Die ſteenen herten wiſt te breeken,
Met zynen welbeſpraakten mond,
Die wonderbaar in zyne reden,
Zich droeg naar 's tyds gelegenheden,
Tot glory van het heilverbond.

Zo komt hy, die, door 's hemels zegen,
In zyne woorden aller wegen
Zich voor te ſtruikelen behoet,
Den hoogſten top van Godsvrucht nader,
En word voor eenen man en Vader
In Chriſtus ſchool gekent, gegroet.

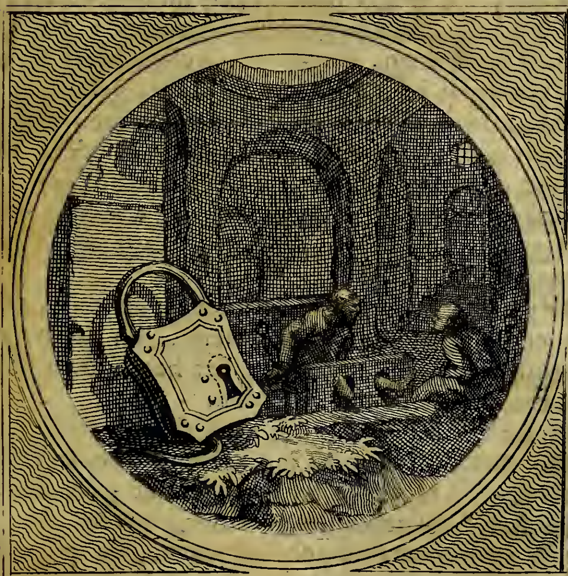
Dus ſchynt my dit vertoog te ontvouwen,
Hoe 't ſtille zwygen is te houwen
Voor minder moeite en lager gunſt,
Terwyl om eenen ſchat van zaaken,
Wanneer het paſt, bekent te maaken,
Vereiſt word grooter geeſt en kunſt.

G. BRIT.

IX.

'T SLOT.

'T Is Noodzakelyk.

Elk een waardeert het nut gebruik
Van 't Slot, om de ontrouw te betoomen,
Dus raakt geen dief in huis ter ſluik,
Nog kan zyn kerker ooit ontkoomen.
Maar 's hemels zorg, om 's menſſen tong,
Meeſt al te los, te lang geſchooten,
Te hoeden voor een buitenſprong,
Heeft haar beklemt met dubble ſlooten.
Met wysheid voor zyn mond een Slot
Te hangen, is een gaaf van God.

IX. ZINNEBEELT.

DE oude Egiptenaars hebben Harpokrates, die met den vinger zyne lippen hout gesloten, voor den God der Stilzwygenheit afgemaalt: gelyk ook d'oude Romeinen, Angerona, welker beeld de mond was verzegelt of toegebonden, voorts geheel met een kleed omzwagtelt; waar mede zy wilden beduiden datmen alle geheimen moest bedekt houden, inzonderheit den mond als met een zegel toedrukken. *Want van geen ding dat by u verborgen is*, (was hun zeggen) *kont gy zoo gerust zyn, als dat gy zelf de bewaarder daar van blyft.*

Wy dit loflyk spoor der ouden volgende, vertoonen een Beugelslot ten voorwerp, om het byzonder gebruik, en bewerkingen die het heeft, over te brengen tot der menschen bedryven.

Het Slot is een sluiting voor den onzinnigen, op dat hy niet uitbreeke en zig zelven en anderen schade aanbrenge. Het sluit en verzegelt de goederen, dat geen dieven de zelve stelen of wegrooven. Het verzegelt en bewaart de geheimpanden, de spil waar op het geheele welwezen van Staat, Koopmanschap, en het borgerlyk bedryf draait, enz. en strekt dus ten Zinnebeeld hoe een gesloten mont, de dieven, of roovers, en verklikkers van onze voornemens en toeleg binnensluit, op dat zy niet uitbreken, en schade aanbrengen.

Wy zullen in het Voorbeeld van Leêne zien, wat lof de stilzwygentheit by d'oude verdient heeft. 't Lust ons vóór af sommige Spreuken en Voorbeelden van geagte mannen op 't tapyt te brengen, die ten baak

baak konnen ſtrekken, zoo om zig zelven te hoeden voor 't ſtranden, als om de veyligſte ſtreek te houden by allerhande voorvallen.

Doorgaans vinden wy, de Filoſooffche Schriften doorbladerende, met grooter lof van een zwygenden mont, als van een welbeſpraakte tong ſpreeken. Waarom ook de Grieken tot een ſpreekwys hadden: *Zeg iet dat beter is dan zwygen, of hou uw mont toe.* En wat was de reden dat de oude Wysgeren in 't algemeen het zwygen van zoo groote nuttigheit oordeelden te wezen? Ja dat Xenocrates op een gaſtmaal, daar de reſt der genoode gaſten veel ſnaps hadden, alleen ſtil zweeg; als dat hy door bevindinge geleert had, *dat door yver veel woorden te ſpreeken, dikwils voor den dach gebrogt wort, 't geen nutter gezweegen waar, en dat vele dingen lachende worden gezeit, die naamaals ſchreyende beklaagt worden?* Dus als hem gevraagt wierd, waarom hy onder de genooden alleen zweeg, gaf hy tot antwoord: *My is nooit berout dat ik heb gezwegen: maar dikwils dat ik heb geſproken.* Waarom ook Pindarus, als hy Epaminondas wilde pryzen, zeide: *Dat hy niemant ooit gevonden had die meerder wiſt, en weyniger ſprak.* Egter is de ſtilzwygenheit by de ouden zo niet geroemt, of zy hebben ook nog ſtoffe, tot lof van die deftig, en ten regten tyt wiſten te ſpreken, overgehouden. Waarom ook Theophraſtus van Ereſus (een Zeeſtadt op het Eylandt Lesbus) als hy over zekeren maaltyd zekeren Jongeling zag ſtil zitten, tot hem zeide: *Indien gy ſtilzwygt om dat gy onwetend zyt, zoo doet gy wyſſelyk; maar indien gy verſtant hebt, zoo doet gy dwaaslyk dat gy ſtille zwygt. Zig t' onthouden van ſpreken, is het zegel van bekwaamheit; want veel ſpreken verzwakt het verſtant, en doet de gedachten in de lucht verdwynen; dog men moet op zyn beurt zomwyl een weynig zeggen, om niet altyd een bloote aanhoorder van een 's anders reden te wezen: en dan noch*

moet men ſpreken als de gemeenen, maar denken als de wyzen. Zulks wil het Beugelſlot in de Print ook aanduiden, en te verſtaan geven hoe men den mond moet geſloten houden, tot dat de noodwendigheid gebied den zelven te openen, door den ſleutel van den eygen en regten beſtierder; dat is, de Rede, waar aan de wyze Schepper het beſtier van alle des menſchen inwendige en uitwendige bedryven heeft overgegeven. En dus wort een voorzigtige tong, en beſpraakte mont, door de reden geopent, van een goed gebruik gehouden, en te recht geprezen. Daar en tegen ſtaat een woort, onbezonnen geſproken, bloot voor de berisping, en doet den Spreker van ſchaamte blozen.

Zeker Biſſchop, als hy den Keizer Ferdinand Latyn hoorde ſpreken, zeide ongevergt, *ô Keizer, dit is niet al te wel volgens de Grammatica, of ſprekenskonſt.* Waar op de Keizer hem met een lagchenden mont antwoordde: *en deze uwe beriſping is niet al te wel naar de Ethica, dat is wellevenskonſt, uitgeſproken.* De Biſſchop heeft licht de ſpreuk: *Voorbarigheit in 't ſpreken is zelden goet, inzonderheit aan de Hoven*, niet gekent, en Aſinius Gallus daar niet op gedacht; want dan zoude hy (als Tiberius veinzende voor den Raad ſprak: *Dat hy alleen te zwak om den laſt van 't gemeene beſt te dragen, dat deel dat hem aanbevolen wierd op zig zoude nemen,*) geenzins geantwoort hebben: *Ik vraag, ô Cezar, wat deel van* 't *gemeene beſt gy beſtieren wilt.* Welk onvoorzigtig en onbedacht antwoord hem daar na de Dood aangebragt heeft.

STU-

X.

STUDENTEKAMER.

Een voor allen te achten.

Wie zich met yver vint ontfteeken,
  Om een voortreffelyken fchat
Van letterkennis aan te kweeken,
  Die 't hart verfterke op 's leevens pad,
Doorlees, geleerde, en wyze blaêren,
  Met aandagt en geftagen vlyt;
Dus kan hy wysheids vrucht vergaaren,
  Die noit verandert, door den tyd.
Zo leerd men zich van 't aards ontwarren.
Zo ftygt men boven al de ftarren.

X. ZINNEBEELT.

HEt tafereel, hier voor geplaatst, vertoont een man die in zyn boekkamer zittende te schryven, t'elkens zyn oog op het uurglas slaat: strekkende dit ten Zinnebeeld van zulke menschen welke hunnen tyd naau in acht neemen, om dien wel en tot nut te besteeden. 't Lust ons, inzonderheit de jeugt, door voorbeelden en fraje spreuken hier toe aan te spooren.

De Reden is de grootste Schuldeisscher van den mensch, en hy zal nooit grooter rekening hebben te verantwoorden, dan tytverzuim; want terwyl de vluchtige tydstippen onherroepelyk te post voortgaan, zonder dat men de zelve in haar vlucht kan weerhouden, en wy in dien tyd nog Deugt, of Geleertheid hebben opgeleid, zoo zal het laatste zantje ons het verwyt daar van doen.

Drie dingen (zeit de wyze Chilo) *zyn 'er in de werrelt die bezwaarlyk om doen zyn: Geheime dingen te verzwygen, ongelyk te verdragen, en den ledigen tyd wel te besteeden.* Egter zyn 'er beruchte voorbeelden van zulken die van het eene en het andere loffelyke bewyzengegeven hebben. In opzigt van het laatste, dat hier ter snee dient, hoort men Scipio den Afrikaner van zich zelven getuigen: *Ik ben nooit minder ledig, dan wanneer ik ledig ben.* 't Is de vadzige traagheit die de nutte bezigheeden doet verschuiven, van den eenen morgen tot den anderen. In tegendeel pryst Gratiaan zulken, waar van men zeggen kan: *Hy heeft veel gedaan, die niets heeft naagelaaten om morgen te doen. Edelmoedige zielen* (zeit de geleerde Balth. Schuppius)

oor-

oordeelen, dat men met de uiterste pogingen moet vermyden het leeven in leedigheit door te brengen.

't Geen my meest verdriet (zeit Seneca) *is, dat sommigen het grootste deel van hunnen levenstyd in onnutte bezigheden verkwisten.*

De spreuken der ouden komen alle te gelyk uit op het zeggen van Theophrastus van Eresus, dien wy zoo even genoemt hebben, *Van alles dat verkwist word, is de tyd het kostelykste*, waar uit dat vaarsje zyne herkomst heeft, 't geen wy hier onder stellen:

Laat het kostelykst van al
U niet roekeloos ontslippen;
Dat 's de Tyd, die snel gaat glippen,
En noit wederkeeren zal.
Ach! hoe weinig is 't getal
Dat zyn uuren meet by stippen!

Eer wy dit Hooftstuk eindigen, lust ons by toepassinge hier by te voegen het geen de geleerde Josef Hall, Bisschop van Exceter en Norwich, heeft uitgebragt in zyne Gedichten, die ons in rym zyn medegedeelt, door F. van Hoogstraten, Vader van Dr. David van Hoogstraten, die ons door zyne letterlekkernyen zoo meenigmael onderhout. In die vaerzen wort de traegheit en vadzigheit, dus ten toon gestelt:

Een mensch van leegen luien aart,
En quistigh met den schoonen tydt,
Sleept doorgaans eenen langen staart
Van togten meê. de wellust rydt
Hem daaglyx door de luie leên,
Een plaag aan ledigen gemeen.

 Hy

Hy volgt met eenen dartlen moedt
   Zyn zondige begeerten na.
Maar daar hy wentelt in dat zoet,
   Verraſt de doot hem vroeg of ſpâ,
En ſleept hem naer de duiſternis,
Waer uit geen wederkeeren is.

Daer onderwyl een arbeitſaem
   En vierigh Chriſten, die zyn werk
Behartigt, en zyn winkelkraam
   Vol yvers wiſſelt in een Kerk,
Noit door zyn werk verloren gaat,
Maar vaſt op zyne beenen ſtaat:

En van geen quaden togt getergt,
   Den honig van gewiſſen trooſt
Voor een' bedompten winter bergt.
   Zyn deugt blinkt als de zon in 't Ooſt.
Hy paſt op ware lekkerny,
Gelyk een wyze honigby.

Welzaligh hy, die niet alleen
   Den voortgang van zyn arbeit ziet
Door 's Hemels gunſt, maar die met een
   't Geluk heeft, dat hy dien geniet;
Dogh 'k zegge, daar ik my al ſtil
Bedenke, 't gaa zoo als het wil;

Dit houde ik zeker en gewis,
   Indien niet d'arbeit dien wy doen,
Het goedt, zoo als ons wenſchen is,
   Bereikt, hy zal nogtans verhoên
Het quaadt, dat yder naer zyn magt
Te myden en te vlieden tracht.

XI.

De Haan.

Onwetende wekt hy.

De wakkre Haan, die 't morgenlicht
Verkondigt met luitruchtig kraaien,
Beſchaamt de traagheid, die haar plicht
Verzuimt, en zorgloos zich laat paaien
Van 't zagte dons waar op ze leid,
En 's levens oogwit zoekt te ontduiken.
Dat eiſt, met ernſt, met wakkerheid,
Den koſtelyken tyd gebruiken.
Meeſt word de Jonkheid van den Haan,
Gemoedigt op de letterbaan.

XI. ZINNEBEELT.

DE Haan is een Zinnebeeld van wakkerheit, en yver; waarom hy ook nooit door den vadzigen ſlaap zig in zynen gewoonen tyd van wakker worden vergiſt: 't geen hy al vroeg, eer de blozende Morgenſtont

> Treed prachtig op zyn gouden wagen,
> Om 't oog der werrelt te behagen,

met zyn gekraay te kennen geeft; waar door hy andere Hanen zoo veer zyne ſchorre keel gehoort word, tot een algemeen nakraajen, en den lantman tot zyn beroep wekt.

Even gelyk de morgenſtont de planten als met een nieuw leeven herſchept, zoo maakt zy ook den geeſt der menſchen in hunne lichamen van vermoeitheit uitgeruſt, en de zintuigen door den ſlaap van alle vermoeyingen ontheft, wakker, vrolyk, luſtig, en bekwaam tot hunne oeffeningen. Ja gelyk de Lentemorgezon wel 't aangenaamſte, en de meeſte bewerking daar omtrent heeft; zoo is ook de lentezon van 's menſchen leeven wel de bekwaamſte tot de oeffeninge van allerhande weetenſchappen; aan de uitwerkzelen te kennen, die, als het roode teeken aan d'Ooſtermorgenkim, eenen ſchoonen dag voorſpellen.

Voorbeelden van zulken die in hunne lentejeugt teekenen van hun vernuft deeden zien, en tot meerder Jaren gekoomen, de werrelt met den glans hunner geleertheit hebben verlicht, zouden wy by menigten, (de Jeugt ten ſpoor) konnen aantoonen.

J. v. Vondel, gaf al vroeg zyn *vernieuwden Gulden Winkel*, de *Warande der Dieren*, en andere teekenen van zyn ryzende zon in 't licht, en rees naderhant tot zulk een hoogte op, dat hy de Prins der Nederduitſche Dichteren genoemt word.

Van

Van Hugo de Groot getuigt Brant, dat hy vroeg zoo veer in de Latynſche taal gevordert was, dat hy met zyn twaalfde jaar op de hoge ſchole te Leiden gebracht wierd, daar hy in drie jaren arbeits, alles daar hy zig toe geſchikt hadde, als Regtsgeleertheit, Godsgeleertheit, Wiskonſt en Hemelloopkunde, afgedaan hebbende, nog naaulyks vyftien jaren oud zynde, zig in 't gevolg van den Heer Johan van Oldenbarnevelt, in Gezantſchap aan den Konink van Vrankryk, Henrik den Grooten, vertrekkende, begeven heeft. Aldaar den titel van Regtsgeleerden verkregen hebbende, wert hy van den Koning niet alleen met een Goude keten, maar ook om zyn uitſtekende geleertheit in die jaren met 's Konings afbeeltzel beſchonken.

P. Rabus, en zyn Konſtgenoot de Heer D. van Hoogſtraten, die de Latynſche taalgeleertheit hielpen opbouwen, inzonderheit de laaſtgemelde, die daar in voor een puikdichter, en te gelyk voor een groot verbeeteraar der Nederduitſche taal bekent is, hebben al vroeg een mengelwerkje van hun vernuft ter drukpers gegeeven; 't geen het keurig oog van den grooten J. Antonides zoo behaagde, dat hy het ook met dit volgende Lofdicht vereerde:

De teedre Jeucht ſlaat nu aan mannewerk de handt:
En 't heeft zyn voeglykheit, en ſtaat op zyne beenen.
Schenkt dan de Hemel nu dus vroeger het verſtant?
Of is Parnas miſſchien zoo ſteil niet als wy meenen?
Gelooft dat vry: maar houd van klimmen nimmer op.
Al ſchynt de toegang licht; de ſteilte is by den top.

Geraard Brandt, de Hiſtoriſchryver, werd mede in de lente van zyne jeugt door zyn vleiende Zanggodin het Dichtvuur in den boezem geſteken. Dit is te zien in het pleit tegen de uitgave van den *Veinzenden Torquaat*: waar in hy dus zeit: *Zoo dit ongedrukt bleef, my zou geen ondienſt geſchieden. Dit zyn Gedichte Uitkomſten, aan malkanderen gevoegt in een ouderdom, dien myn eerſte Mece-*

Mecenas Barleus, kindsheit noemde, enz. Gemelde Heer Barleus beſchonk dat Treurſpel met dit volgende Vaars:

't Was eertyts mannenwerk. nu komt de teere jeugt,
En davert op 't Tooneel, en tart de gryze haren
In Treurſpel uitgetreurt, ja de onbeſneeude jaren
Verzetten tydt en kunſt. de Wysheit ganſch verheugt
En weet niet, of zy is geleert en aangeboren.

En lager:

Dus veinſt de jonge Brandt, en doet ons al verwond'ren
Dat jonkheit veinzen kan. hy bergt noch grooter licht,
En als Torquatus veinſt, zoo veinſt ook zyn gedicht.
't Is weêrlicht tot een proef. Daar na zoo zal hy dond'ren.

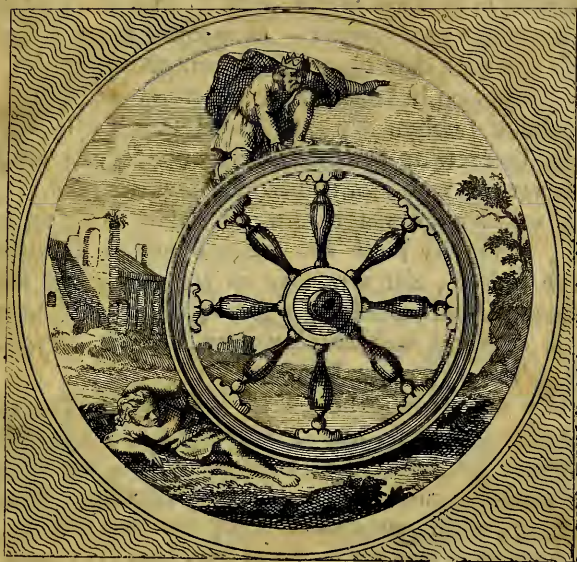
Hier mede zal ik afbreken, en ſluiten den Inhout van het Tafereel voorts in 't volgende Gedicht.

De wakk're Haan, die elk wekt tot zyn plicht,
Vervrolykt zig zoo haaſt hy 't morgenlicht
In 't Ooſt' ziet boren
Door 't nachtzwerk, als een beſte Diamant
Die zynen glans verſpreit aan allen kant,
En laat zich hooren.
Kom leer, en ſpoor, op 't voorbeeld van den Haan
U zelven, en ook and're om op te ſtaan
In 't morgenkrieken:
Terwyl de Zon uws levens klimt om hoog,
Uw drift, gelyk de pylen uit een boog,
Op ſnelle wieken
Naar wetenſchap, en waarheitkennis draaft,
Eer uw beroep, aan 't werreldlyk verſlaaft,
U overrompelt,
En in den vloed van aardſche bezigheit
Gelokt, door winſt en blinkend Goud verleit,
Word neêr gedompelt.
Al wie met ernſt, in 't bloeyen van zyn jeugt
En noeſte vlyt, de wetenſchap en deucht
Komt na te jagen:
Verrykt zich met den ſchat van zyn gewin
En leyt dien op, ten goeden voorraad, in
Zyn oude dagen.

XII.

HET RADT.

Gevaarlyke toeſtandt.

Wat zyn tog 's weerelds hooge Staaten?
  Hoe groot en heerlyk uitgekraait,
Waar op de dwaazen zich verlaaten?
  Een Rat, 't geen ſtadig rolt en draait.
Daar ymant glansryk opgezeten,
  Niet zelden, in een oogenblik,
Van 't waangeluk legt afgeſmeeten,
  Vervult met droefheid, ſchande en ſchrik.
Dat kunnen Cezars, Dionyzen,
En duizent Vorſten meer bewyzen.

Dit

XII. ZINNEBEELT.

DIt Zinnebeeld vertoont het los geval, of de gestadige omwentelingen der zaken, en Staten dezer werrelt, waar van de ouden zeyden, *Daar is geen zekerheit in de menschelyke zaken; alles is een geduurige veranderinge onderworpen.* Waarom het bezeffen dier zaak dikwils den magtigsten, en grootsten der werrelt, vrees en bekommeringe heeft aangebragt. Een voorbeelt hebben wy aan den Keizer Titus Vespasianus. Deezen op een Gastmaal genoodigt zynde, daar men vrolyk was, ontslipte een zwaare zucht. Van zyn vrinden gevraagt naar de reden van zyn zuchten, zeide hy; *Ik kan my daar niet van onthouden, als ik gedenk, dat myn eere en grootheit hangt aan het believen van het wankelbaar geval; dat myne Staaten zyn als in de macht van scheidsmannen, en als verpandt om gelt.* Te weten de Soldaten.

Wy hebben voorhenen uit de Zeedelessen van Seneca aangewezen, hoe de Goederen van 't geval maar geleende goederen zyn, waar uit volgt, dat de genen die de zelve als hun eygen, en bestendige goederen aanzien, volslagen *dwazen zyn; voor zoo veel zy maar als huurlingen van het los geval* (om hun Rol op 's werelds toneel te spelen) *moeten aangezien worden.* By voorbeeld. De geen die dus grootmoedig op 't Toneel treed, met een hooge borst, en het hooft in den nek, en vermetelyk zegt:

> Ik heersch in Argos, en myn Heerschappy en landt
> Strekt van den Hellespont tot over zee. De strant
> Van gansch Ionië is myn grenspaal. Pelops sterven
> Deed my dees groote macht, en Koninkryken erven;

is een huurling die het om een kleine winst doet, en niets eigens daar aan heeft.

Dit

Dit bedacht Zesostris, Koning van Egipten ten regten tyd, en op het punt als hy stont een onuitwisselyk voorbeelt van grooten hoogmoet de volgende Eeuwen naa te laten; want hebbende door zyn heldhaftigheit de nabywonende Koningen verwonnen, spande hy vier der zelve in gareelen om den zeegewagen te trekken, en hem als overwinnaar om te voeren. Maar als hy agt nam dat een der zelve 't elkens agterwaart naar den omzwaay der raderen omzag, zoo hielt hy stil, en vraagde waarom hy staag het oog daar op hadde, en kreeg tot antwoort: *Om dat ik zie, dat zig het benedenste der raderen boven, en het bovenste zig weder naar beneden wend.* Waar door Zesostris, begryp krygende van den aart van 't Geval, zyn hoogmoedig voornemen staakte, en de verwonnelingen in vryheit stelde.

In opzicht van dit gemelde geval, zoude ik de Spreuk van Seneca, *Niemant is ooit by Geval wys geworden*, moeten tegenspreken; ten ware men stelde dat een enkel geval d'algemeenheit van die Spreuk niet veranderde.

Nog een Voorbeelt het voorige niet ongelyk konnen wy niet voorbystappen, zonder daar van, om hnnne gelyke toespelinge, te melden. Keizer Justiniaan in triomf op een pragtigen wagen omgevoert wordende, werd ook Gelinerus, Koning der Wandalen, geketent aan zyn Zegenwagen met vrouw en kinderen omgeleid. Wat gebeurt 'er? Gelinerus begint luidkeels te lagchen, waar door velen meenden dat hy om die smaatheit vervoerd wert buiten zyn zinnen. Maar dit bemerkende zeide hy: *Ik moet lachen om de veranderlykheit van 't Geval: eerst was ik een Koning, en nu een Gevangen.*

Wie op 't Geluk van 't los geval
Vertrouwen zet, in 's werrels dal;
Steunt op een rietstok.

Men

Men maal 't Geval ſteeds by een Radt:
Dat buitelende, en ſlibberglad
Is, in 't bewegen;
Het bovenſt wentelt van den top:
En 't laagſte palmt weêr boven op,
Door wiſſelingen.
Dien 't opwaart heft word aangebeên.
Dien 't neerploſt, met den voet getreên
In deze werrelt.
Dus zal hy, die op Staat, en Eer
Zyn hoop veſt, zig naar wysheids leer,
Bedroogen vinden;
Want 's werrelts goed is enkel wind.
Maar die de waare Deugdt bemint,
Gaat vaſt en zeker.

En wilt gy meer Voorbeelden van zulken die de ſlagen van het geval met een verſtandig oog beſchout en geduldig verdragen hebben, lees de nagebleven Schriften van Plutarchus. Deze zullen u leeren, datmen zig tegen het aanſtaande kwaad zoodanig moet bereiden, dat men het ondertuſſchen niet vreeſt, of 't kwam. En waerlyk men moet zulk eenen gelukkig agten die door de reden zoo veel kragt verkrygt, dat hy zonder vrees tot het Geval kan zeggen:

Gy kunt myn vreugt, myn ſtaat, myn goet
Berooven: maar myn vaſt gemoed
Niet deeren.

't Helpt veel om het gemoed te harden, en te trooſten tegen alle ongeval en wederwaardigheden, datmen opmerkt, dat zulks algemeen is. Elk waant dat een ander gelukkiger is dan hy:

Nochtans heeft elk zyn kruis,
Of in of buitens huis.

Want

Hy die zoo uiterlyk gelukkig ſchynt te wezen,
Vint licht zyn kruis in huis, elendig ſteeds vol vreezen

Van

Van onluſt, knorren, en bedillen, want het wyf
Speelt huisvoogt, en beſtiert het alles met gekyf
Tot kat en hond inkluis. . . . . .

en zy zyn 'er ſchaars van welke men zeggen kan:

ô Zaalige Atreus zoon, bevryd van ſmart en druk:
Voorzien van geld en goed; een liev'ling van 't Geluk!

Twee dingen had ik noch aan te toonen (laat het u niet verdrieten, Lezer, dat ik hier langwylig ben, de zaak vereiſt het) namelyk, hoe velen het Geval met een ſtantvaſtig gemoet hebben tegengegaan, afgewacht, en uitgetart: en hoe wy het zelve moeten aanzien en als Chriſtenen beſchouwen.

Seneca pryzende de grootmoedigheit van Q. Sextius, zegt, dat hy zelf het geval uittartte, zeggende, *ô Geval! waarom laat gy af? tree aan, gy ziet my bereid. Myn gemoed is geſtelt als dat van die genen die gelegenheit zoeken, om hunne dapperheid te beproeven, plat uit durven zeggen:*

'k Wens dat een Boszwyn, woeſt, ſchuimbekkende, vervoert
Door dolle drift, dit vee quam ſchielyk aan te randen:
Of dat een roſſe Leeuw dees prooy, al lang beloert,
Dorſt ondernemen met zyn fellen klauw en tanden,
Op roof en buit geſpitſt, verwoed te vallen aan.

Eindelyk wat wy van de veranderlykheit van 't Geval als Chriſtenen beſluiten, leert ons J. de Bruin in zyn *Wetſteen der Vernuften*, op p. 116. daar hy zeit: *Zoo de menſchen volſlagen, alle de verſcheiden voorkomingen van zaken konden voorweten, men zou geen geval in de dingen beſpeuren; overzulks is het geval in het gebrekkelyk begryp der zaken, maar niet in de dingen zelfs; want daar omtrent heeft het een nootzakelyk gevolg.*

Het Geval is dan anders niet; als dat 'er door 't zamenloopen van verſcheiden oorzaken, dingen gebeuren, tegen het begryp en verwachten der menſchen. *Ignoratio rerum & cauſarum Fortunæ nomen invexit*, zeit Cicero: dat is: Neem d'onwetenheit der menſchen weg, 't Geval zal overal uitgebannen wezen. Dit ſpoor volgende hebben vele geachte mannen de zoogenaamde uitwerkingen van het geval ontkent: waarom ook Joh. Kalvyn zeit: *Natuur is Gods orde, en 't Geval Gods verborgen wil.*

Daar het dan dus hier mee gelegen is, valt 'er niet anders te doen, dan, het zy in voorſpoet, 't zy in tegenſpoet, zyn lot geduldig te dragen, en met den ſtaat, waar in men zig bevint, vergenoegt te wezen.

Den grooten Apoſtel Paulus (ſchoon ons voornemen niet is, voorbeelden uit de Heilige bladeren op onze voorwerpen toe te paſſen) konden wy niet voor by ſtappen, zonder aan hem hier by te gedenken. Deze zeit tot een voorbeelt hoe alle Christenen behoorden te wezen: *Ik heb geleert*, en wat? *in 't geen ik ben vergenoegt te zyn.* Philip. 4: vs. 11. Dus word ook van verſcheiden heidenen getuigt: *dat zy geleert hebben in den loop des nooodlots, hoedanig die ook was, vernoegt te wezen.* Dionyzius de Jonge, als hy uit zyn ryk verſtooten zynde, gevraagt wiert: *wat nut hem de Filoſophie gaf?* zei tot antwoort: *Dat ik deze verandering met gedult opnemen kan.*

HET

XIII.

De FORTUIN.

't Beſtaat ſlechts in den naam.

In 't heidendom beſtond men 't blind Geval
Dat naar den ſtreek der winden hier in 't midden,
Een wimpel zwaait op eenen ronden bal,
Als een godin, om heil en hulp te bidden.
Vergeefs. terwyl het albeſpieglend oog
Des Hoogſten 't lot van alle menſſen regelt,
Die de een verdrukt, en de andren heft om hoog,
Hun voorſpoet zend, of hunnen ramp verzegelt,
Naar 't raadbeſluit van zyn alwyzen wil.
Men prys zyn naam, en zwyg ootmoedig ſtil.

XIII. ZINNEBEELT.

VOorhenen hebben wy breedweidig van het Geval, en des zelfs uitwerkingen gehandelt, als mede wat men volgens de Rede daar van heeft te besluiten. Dit niet tegenstaande heeft het ons gelust het zelve andermaal, en met zyn ouden Afgodischen naam ten toneel te voeren, om het algemeen bedryf, aan het zelve door het verblinde Heidendom toegeschreven, namelyk voor- en tegenspoet bewerkende, te bespiegelen, om te weten hoe ons zelven daar in te gedragen; als mede om de rede na te vorschen waarom het geblint wierd afgeschildert, waar op ons Zinnebeeld inzonderheid doelt, daar twee menschenbeelden, het een van iemant die vergeefs de Fortuin in ongedult nadraaft, en 't ander iemant die de Fortuin blindeling van zelf in den mont loopt, staan afgeschildert.

Meerendeels komen alle d'afbeeltzels die men van de Fortuin ziet op een uit, behalven dat deze en gene wat in de byvoegzelen verschillen, gelyk ik ook in myn Boek met Zinnebeelden haar den Overvloedshoorn, en een Roeyspaan, of roer van een Schip heb toegevoegt; waar op de Dichter Jakob Zeeus zinspeelt, als hy zeit:

Het roer beknelt door hare vingeren,
Gesteld op 't Rond,
Getuigt hoe's weerelts zaken slingeren
Te los van grond.

Voor af had hy haar naar den ouden zwier aldus afgeschildert

't Geval, dat in verwisselingen
Nooit is getemt,
En dat in staatveranderingen
Te dartel zwemt,
En Ryken, Landen, Steden, Volken,
Door zyne gonst,
Verheft ten toppunt van de wolken,
Of neder bonst;

Ga

Gaf eertyts oorzaak van te dwalen
Aan 't Heidendom,
Als d'eene schielik quam te dalen,
En d'ander klom;
Wanneer het eene Godheit stigtte
Te dom, en laf,
Die (naar hun meening) 't al verrigtte,
En nam, en gaf:
Met vlegten los en ongebonden,
Het lichaam bloot
En d'oogen met een doek omwonden,
Staande op een kloot.

De oogen met een doek omwonden, zegt onze Dichter, dat is geblint, om aan te toonen dat de Fortuin in hare gunstbewyzen onverschillig is, zonder agt te geven wie het verdient of niet verdient, waerom het niet zelden gebeurt dat zy den behoeftigen voorby snelt, en den rykaard nog met overvloediger schatten opropt, ja zig den vromen ontrekt en den goddeloozen toevloeit, den eersten in tegenspoet laat zugten, en den laatsten in voorspoet en weelde overvloeijen. Een steen des aanstoots die zelf Zalems Harpenaar byna zoude hebben doen struikelen, zoo hy niet door verlichter oogen gezien hadde, dat de voorspoet der Goddeloozen van geenen duur was, en tot hun eindelyk bederf strekte.

Wat staat ons nu te doen en te leeren? het geluk te verachten? neen: als 't ongeluk ons treft, daar in getroost te wezen is Christelyk; maar het geluk te verwaarloozen schandelyk. Dus moet men, als de gelegenheit voordeel aan bied, de zelve niet van de hand wyzen, om niet voor dwaas geagt te worden. Die geen gelt op een eerlyke wyze verkregen wil verzamelen, wil moetwillens arm wezen: maar die het zelve dus verkregen hebbende, zyn nutbaar gebruik daar van neemt, en 't wel besteet, verdient geprezen te worden. Want niet het gelt, maar het misbruik van het zelve moet men verachten. Boven

dien is het niet alleen geoorlooft, maar ook yders plicht, als de gelegenheit voordeel aanbied, 't zelve in acht te nemen agtervolgens den raad van Trogus, by Augustyn Niphus: *Dat men zoo dra de Fortuin klopt moet open doen; om datze maar zelden meer als eens in 's menschen leven komt, en eens weg gegaan nooit weder komt.* Dit was het, daar de strydbare Hanibal zig naderhant over beklaagde, namentlyk: *Dat hem de Goden de magt benamen om Rome te winnen, toen hy daar begeerte toe had: en dat hem de begeerte begaf, toen hy de gelegenheit daar toe in handen kreeg.*

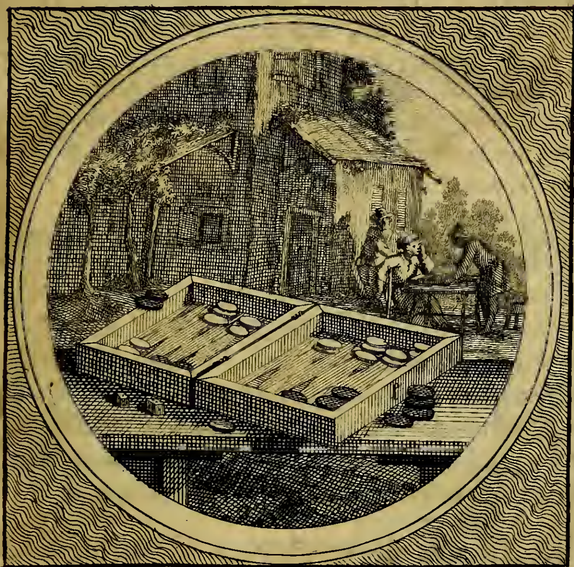
Hier op laat zig ook de Heer D. v. Hoogstraten, in zyne aanmerkingen op Fedrus Fabelen pag. 185. dus hooren: *Hier by komt ook dat geen vlyt, geen deugt, eenig vermogen heeft, zoo lang de gelegenheit, daar 't al van afhangt, ontbreekt: en derhalve wysheit en voorzichtigheit van nooden is, om de rechte gelegenheit te kennen, en zig daar van te bedienen.* Een schoone leerles, dog meest gekent wanneer het te laat is, om zig daar van te konnen bedienen; wyl wy menschen de dingen meest van agteren beschouwen, of by den uitslag leeren kennen. Wat zal ik hier meer toe zeggen, als dit; Dat niemant 't aller uuren even wys is; en dat de Voorzichtigen zig by wylen zoo lang bedenken tot dat de Fortuin voor by gerent is. Over welke wyze van doen zy dikwils by zig zelven verwondert moeten staan, en besluiten met Luc. Rotgans, in zyn Zedelessen uit d'oude verdichtzelen op pag. 21.

Wie 't lot door voorzorg in zyn loop wil wederstreven,
Ploegt met zyn kouter, als Ulisses, 't dorre strandt,
Of telt de starren, die om hoog haar schynzel geven,
Of tracht de zeegolf leêg te putten met zyn handt.
De stormwindt, op zyn vlerk geborsten uit zyn boeien,
Breekt rotzen, door de hulp van vader Oceaan;
De bergen schokken van hunn' wortels onder 't loejen;
Maar 't Nootlot, 's hemels wil, blyft onbeweegbaar staan.

XIV.

Het VERKEERBORT.

Schaadelyk Huisraat.

DitZinnebeeld vertoond;'t geen elk behoord te weeren.
't Verkeerbort,kroegenſpel,dat dronkaars meeſt hantee-
Wanneer ze 's avonds laat, hun huisgezin ten ſpyt, (ren,
Op koſte van hun ziel verkwiſten gelt en tyd:
Die alle ſchaamte en eer gemaklyk overſtappen, (pen,
Om in dit houten boek, wyl men 't op ſtraat hoort klap-
Zich te oeffenen om ſtryt; een dwaaze en ydle vreugd,
Daar men van alles ſpreekt, behalven van de deugd,
En wat de godsdienſt eiſt, elkanderen te leeren.
Hoe kan het Chriſtenvolk zo ſchandelyk verkeeren!

XIV. ZINNEBEELT.

PLutarchus, vergelykt het menſchelyke leven by het Verkeerſpel, om de overeenkomſt die het daar mede heeft; want *het Geluk* (zeit hy) *hangt even als 't lot der dobbelſteenen van het blint geval af. Doch het lot door 't geval beſtiert, met een goet voordeel op te vatten, en te ſchikken, zoo 't goed is, tot het meeſte nut; of zoo 't quaat is, daar 't weynigſt ſchaden kan, is het doen der wyzen.*

Toepaſſelyk vinden wy dan dit zeggen by den geeſtigen Terentius:

Het leven van de menſchen
Is even als het verkeerſpel. zoo naer uw wenſchen
U de teirling niet en dient, en gy dus werpt het geen
U ſchadelyk is, zoo moet gy het geen de ſteen
U weigert door de kunſt zien te verbeteren en te rechten,
Om te zien of gy de verwinning kunt bevechten.

Dit is, als men het overbrengt tot het menſchelyke leven, het werk van een wys man. *Dog een zot*, zegt dezelve Plutarchus, *is als een zwak lichaam, dat noch kouw nog hitte verdragen kan. Is zyn lot voorſpoedig, hy verſpilt het; loopt het hem tegen, hy is radeloos in tegenſpoet.*

Gelyk de Byen uit wilden Tym goeden honig weten te zuigen, zoo weten ook de verſtandigen uit quade, en verdrietige ongevallen nog eenig nut voor zich en anderen te trekken.

Zeno de Citteiter verſtaan hebbende dat zyn Schip met de ganſche ladinge door onweder in zee gezonken was, zeide, *ô Geval, gy doet wel dat gy*

my

my tot het ſlegte kleet en tot de oeffeninge der wysheit bereit hebt.

Gelyk de konſt van wel ſpelen hier in beſtaat: dat de een den anderen een voordeel weet af te zien; 't geen dan gebeurt, als de een zyn toeleg door de wyze van ſpelen doet bemerken, daar zyn party zig dan tegen wapent, en dekt. In welk opzicht 't Verkeerbort

Ons hier ten leerzaam voorbeeld ſtrekt,
Hoe wy ons ongeval, verwekt
Door 't wiſſelvallig lot, met oordeel,
En toezicht; moeten zien t' ontgaan,
En ons bedekken voor het ſlaan.

Zoo moet men ook de ſlagen van 't Geval trachten te voorzien en t'ontwyken. Gebeurt het daar en tegen datmen op geenerhande wyzen de zelve kan ontgaan, moet men zig daar tegen wapenen met gedult, en ſtantvaſtigheit: dog de minſten zyn, door oeffening van hun verſtant, zoo veer tot volmaaktheit gevordert dat men van hun zeggen kan:

Geen voorſpoet kan hem 't hart verheffen:
Noch ooit verdrukt hem tegenſpoet.
Waarom? Hy klimt naar hooger goet,
Daar hem geen aarts belang kan treffen.

Die de Schriften der Heidenen naeukeurig inziet, zal daer in, hoewel zy alle verlichting, die zy hadden, alleen de Natuur te danken hadden, dikwils ſpreuken vinden, die eenen behoorlyken aendacht verdienen. Horatius, een voornaem dichter onder hen, beſtelt ons deze volgende:

Een hart, dat zich heeft naer den eiſch bereit,
Is vol van vrees, wanneer 't Geval het vleit,
En hoopt, wanneer 't gedrukt wort door de ſlagen.
Dus leert het voor- en tegenſpoet verdragen.

Een ſchoone ſpreuk zeker, welke wel overwogen zynde ons te binnen brengt, hoe alle ondermaanſche dingen, om het woort der Natuurkundigen te gebruiken, wonderlyke wiſſelingen en veranderingen onderworpen zyn: zoo dat het een vremdeling in de werrelt zyn moeſt, die hier aan zou beſtaan te twyffelen. Maer deze Lierdichter en zyne tytgenooten begrepen dit voor zoo verre wel, maer ſtegen niet op langs de trappen der Rede tot de ware oirzaek dier uitwerkingen, als ze meenden dat de Fortuin veel zeggens had in die gedurige wiſſelingen, die de menſchelyke zaken telkens een ander aenzicht geven. Waer uit men giſſen kan dat hier moet gebragt worden, het geen de Redekunſtenaars melden van de oirzaken by toeval. Teweten de onkunde der oirzaken heeft den naem van Fortuin of Geval verzonnen. Want als 'er iet buiten overleg of verwachting voorvalt, draagt dat gemeenlyk den naem van Fortuin. Waarom Juvenalis niet t' onrecht dit volgende, zoo als de Heer Bake het ons uit hem vertolkt heeft, te boek geſlagen heeft:

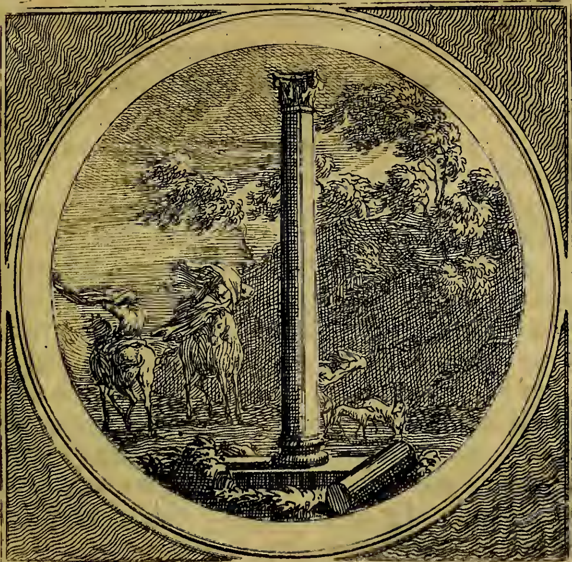
Een Godheit is'er, die beſtiert al ons beſtaan,
Zoo wysheit ons geleit op deeze heldenbaan.
Maer wy verheffen u, zoo blint als woeſte volken,
Fortuin, tot een godin, en hooger dan de wolken.

Wy hechten uit al het voorgaende ons beſluit dan hier op vaſt, dat een wys man, gedrukt door de zwaerte van tegenſpoedt, hoopt op beter tyden, en eenparig van gemoet zich trooſt met dit vooruitzicht: gelyk hy in den bloei zyner zaken gedachtig is dat na ſchoon weder donkere wolken kunnen opkomen.

XV.

DE PYLAAR.

Onverwinnelyk.

Of ſchoon een ſtorm van tegenſpoed,
Van haat en laſter, los gebroken,
De zagte ruſt van 't vroom gemoed
Aan alle kanten komt beſtooken,
't Is vruchteloos. de deugd ſtaat pal,
En kan door hoop op 't eeuwig leeven,
Al 's weerelds druk en ongeval
Met dappren moed te boven ſtreeven.
Gelyk een marmere Pylaar
Stantvaſtig blyft in al 't gevaar.

XV. ZINNEBEELT.

DE Pylaar is by d'ouden altyt genomen voor een Zinnebeelt van Stantvaſtigheit. Wy hebben hier by op den agtergrond een onweerbuy vertoont, aan de vliegende kleederen der beelden, en het omverhaelen der boomen door den ſtormwind gezweept, te merken; om dat de tegenheden de ware proef zyn waar aan een ſtantvaſtig gemoedt getoetſt wort.

De ſpreuk van Seneca, is, *De wyze ſchikt zig naar den tyd.* En die van den Wysgeer Stilpo, *Yder is zoo elendig als hy zig zelven acht te zyn.* (Want gelyk 't geen wy begeren, in onze verbeeldinge waardiger geſchat wort, dan wanneer 't zelve verkregen is; alzoo is ook de verbeelding van eenig gevreeſt quaad grooter dan het quaad zelf;) zyn van byzonderen nadruk, en doen ons zien hoe vele van d'oude Heidenen tot ſchaamte der Chriſtenen door d'oeffeninge der wysheit in de ſtandvaſtigheit van hun gemoed gevordert zyn geweeſt. De wysbegeerte (zeit Seneca) wort verdeelt in *Wetenſchap*, en in *Hebbelykheit* des Gemoets: want die geleert is wat men doen en laten moet, is nog niet wys, *zoo zyn ziel niet door 't gene hy geleert heeft als herſchapen is.* En op een andere plaats: *Daar is onderſcheit tuſſchen de Wysheit en de Wysbegeerte: want 't en kan niet zyn dat het gene begeert wort, 't zelve kan zyn dat begeert. Want gelyk 'er groot onderſcheit is tuſſchen de Gierigheit en het Gelt, vermits het eerſte begeert, en 't ander begeert wort; zoo verſcheelt ook de Wysheit, en Wysbegeerte; want de wysheit is d'uitwerking en 't loon van de wysbegeerte.* En wilt

gy

gy van deze uitwerkinge nader berigt wezen, hoor hem daar hy zeit: *Die zyne Hartstogten onder gehoorzaamheit gebragt heeft, kan zeggen een groote verwinninge behaalt te hebben. Vraagt gy, wat hebt gy verwonnen? niet de Perzen, niet de Mediers, niet de ſtrydbare volken aan gene zyde van Dacie: maar wat grooters. Ik heb* de *Gierigheit, d'Eerzugt, de vreeze des Doods, de verwinnaers der volkeren, verwonnen.*

Men ziet dit zeggen met de daad van hem beveſtigt. Want als de wreedaard Nero hem de dood liet aanzeggen zoo bereidde hy zig daar toe met een ſtantvaſtig gemoet, en zyne huisvrouw Paullina ongevonniſt met hem; die hy daar om pryſt, en aldus toeſpreekt; *Ik heb d'aanlokzelen van 't leven aan u getoont, maar gy wilt liever den lof van de Dood. Ik wil zoodanig een voorbeeld niet benyden; dat de ſtantvaſtigheit van deze zoo kloekmoedigen uitgang by ons beide gelyk zy, maar meer vermaartheit in uw einde.*

Men moet zig (zegt Plutarchus) tegen een aanſtaande quaat zoodanig bereiden, dat men 't ondertuſſchen niet vreeſt, als het komt. Hier op komt te pas het beroemde voorbeeld van Anaxagoras. Deze, verſtaande dat zyn eenigſte zoon dien hy hadde geſtorven was, zeide: *Ik wiſt wel dat ik hem ſterfſelyk geteelt had.* En ook dus tot alle ongelukkige Gevallen: *Ik wiſt wel dat ik onduurzamen en licht verwiſſelenden Rykdom bezat. Ik wiſt wel dat de gene die my in zoodanigen ſtaat geſtelt hadde, my dien weder konde benemen.* Dusdanige voorbereidzelen konnen ons leeren, hoe, wanneer ons iet diergelyks overkomt, ons te gedragen, en niet uit zwakheit en onbedrevenheit in de kundigheit der werrelze zaken te klagen, Ik verwagte wat anders: Ik dacht nooit dat my zulks overkomen zoude, enz. nadien 'er geen

grond is waar op wy ons zulks konnen verbeelden.

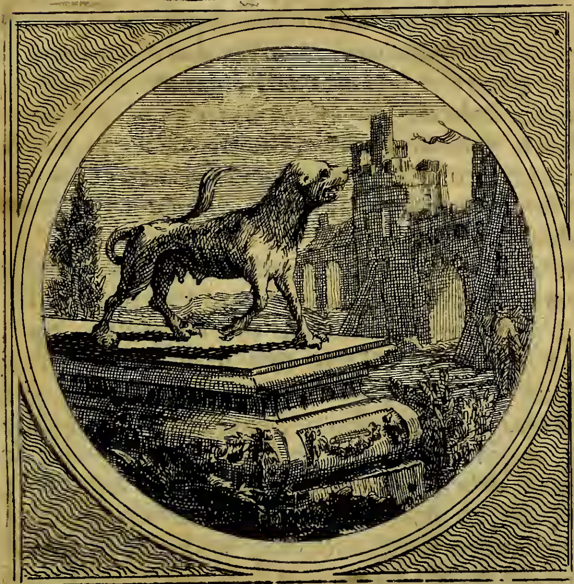
Leerzaam is de Redenvoering van Mamuth, in eenen zyner Brieven aan Nathan Ben Sadde, een Jood tot Weenen, waar in hy aldus schryft: „ Daar is „ niets aan my gebeurt, 't gene ik van te voren niet „ voorzag: veel min heeft dit schielyk voorval „ myne gedaante konnen veranderen. Besluit egter „ hier uit niet dat ik ongevoelig over het verlies van „ myne vryheit was, maar myne banden waren „ verdraagelyker, vermits my de zelve lange te „ voren gemeenzaam in myne gedachten waren „ voorgekomen. Toen my nu dit ongeval over- „ quam, en gebeurde my niet nieus. Hier uit „ kont gy leeren, hoe u zelven voor quade geval- „ len te wapenen. Daar is geen register waar in „ wy de verborgen besluiten des Noodlots konnen „ zien, als op de rolle van onze eyge ondervin- „ dinge.

„ Zoo gy u over dit voorval ontstelt, zulks is „ een bewys dat gy maar een nieuling in de we- „ relt zyt, en de eerste beginzelen van de gewone „ wysheit nog moet leeren, namentlyk: Dat er „ geen stantvastigheit in de menschelyke zaken is.

XVI.

L E Ë N E.

Een uit duizent.

Leëne een maagt in 't eed-gefpan betrokken,
  Dat zich te Atheen, ontdekt zag en geftoort,
Verdroeg de boeje en pynbank onverfchrokken,
  En meldde van 't geheim geen eenig woord.
Schoon om die zaak haar beide minnaars ftorven.
  Dus heeft de trouwe en dappere Griekin
Een tombe zelfs door raadsbefluit verworven,
  Verheerlykt met een kop're Bofchleeuwin.
Die zonder tong, daar ze iders oogen ftreelde,
Stantvaftige ftilzwygentheid verbeeldde.

XVI. ZINNEBEELT.

DE Sultaninne Roelane, gevraagt wat het zeldzaamſte in de werelt was, gaf tot antwoord, *Een vrouw die geheimen verbergen kan: want men vint de zelve gemeenlyk van dien aart, dat zy de zelve haar toebetrout, zekerder agt by een ander, dan by haar zelf bewaart te worden.* Hoewel dit ſtrydt tegen het zeggen van zeker Wysgeer: *Datmen van geen ding dat by ons verborgen is geruſter zyn kan, dan dat wy zelfs de bewaarders daar van blyven.*

Een voorbeeld by uitſtekendheit, in't bewaren van een vertrout geheim, geeft ons Plutarchus aan de hand, in zyne *verhandelinge van het geklap*, op den naam van Leëna. Deze met hare beide Minnaars Armodius en Ariſtotigon, in een eedgeſpan of zamenzweringe ingewikkelt, zynde den gantſchen toeleg tegen d'Atheenſche dwingelanden haar toevertrout, droeg zig daar in zoo ſtantvaſtig, en getrouw, dat zy daar door eene onſterffelyke gedachtenis behouden zal, zoo lang 'er Griekze gedenkſchriften in wezen zullen zyn.

Haar beide Minnaaren mislukte de aanſlag, en zy werden gegrepen en gedood. Leëne by den Raad verdacht gemaakt werd op de pynbank uitgerekt, ten einde men uit haar prangen zoude, wie al meer zig in dat Eedgeſpan verbonden hadden; maar zy was daar in zoo ſtantvaſtig en getrouw, dat zy de pyn verduurde zonder ymant te melden, of van den toeleg iets te klappen: 't geen zoo zeldzaam geacht wert, dat d' Atheners tot een gedenkteeken van deze daat, na haar dood, een van koper gegoten Leeuwin zonder

tonge oprechtten by den ingang van den burg; willende door de onvertzaagtheit van dat beeſt, waar van zy den naam droeg, haar onverwinlyk hart, en door de tongeloosheit, hare volhardinge in 't zwygen afbeelden.

Men moet bekennen dat dit waarlyk een zeldzaam voorbeeld van ſtantvaſtigheit, trouw en tongbedwingen is. Waarom ook de Turkſche Spion tot Parys, op diergelyke gevallen het oog hebbende, in een zyner brieven aldus ſchreef: *In een ſterfelyken moeten wy geen geſteltheit, die van alle opſpraak bevryd is verwagten, en veel minder in een geſlagt wiens natuurlyke zwakheit wy door de vingeren moeten zien. 't Is iet vremts dat men in een vrouw hoort of ziet, dat zy de gemeene zwakheden der vrouwen niet onderworpen is, en zaken verricht, die van de mannelyke deucht weinig verſchillen.* Waarom ook de Wysgeer Chilo, op de vrage welke dingen moeylykſt waren, in de eerſte plaats ſtelt, *Geheimen te verzwygen.* En de vermaarde Tracier Ariſtoteles beklaagde zig over eene zaak die hy in zyn leven begaan hadde, te weten: *dat hy ooit eenig geheim aan een vrouw hadde toebetrout.* En hoewel wy moeten bekennen dat 'er vrouwen zoo ten opzigt van geheimen te verzwygen, als andere loffelyke bedryven, zich zelven een roem hebben nagelaten, en het zeggen van Plautus: *Dat 'er nooit een zwygende vrou gevonden is*, onwaer bevonden is; nogtans vint men de zelve, als zy met eenig geheim zwanger gaan, gemeenlyk in benaautheit, als of zy 't zelve zwygende daar aan zouden barſten; eeven als Elu, Jobs vrint, die van zig zelven ſprekende zeit, *Ik ben der woorden vol, en de Geeſt myns buiks benaut my: ik zal ſpreken op dat ik lucht kryge, ik zal mynen mond openen, enz.*

Hier mede ſcheiden wy af van de vrouwen, om nog een weinig plaats uit te winnen tot voorbeelden

van

van mannen, welke geroemt worden, over het verbergen van hun voornemen en toeleg.

Pompejus, door den Koning Gentius agterhaalt en gevangen, werd belaſt den aanſlag van den Roomſchen Raad te openbaaren: maar hy zyn vinger in de vlam van een brandende kaars houdende zonder zig der pyne te bekreunen, deed door die ſtantvaſtigheid den Koning wanhopen, dat 'er door pyn iet uit hem gehoort zou worden.

Q. Metellus Pius, in Spanje oorlogende, hield zyn leger in geſtadige beweging, op dat de vyanden geen beſluit van zyn toeleg zouden maken. Dan trok hy voor een ſtadt, dan weder daar van af, enz. Zeker Hopman, hem vragende wat hy voor hadde? kreeg tot antwoort, *vraag dat niet meer, want zoo ik bemerkte dat myn hemd van myn voornemen wiſt, ik zoude het terſtont uittrekken, en laten verbranden.* Diergelyk antwoort gaf ook Spinola aan eenen zyner Hopluiden, die hem vraagde waar de optogt naar toe zoude gaan. *Indien 'er* (zeide hy) *maar een hair van myn hooft was, dat van myn voornemen wiſt, ik zoude het uittrekken en wegwerpen.*

Hier van verſchilt niet veel het wys gedrag van Antigonus, Koning van Macedonie, die ten aenhooren van velen gevraegt van zynen zoon, wanneer men met het leger zou opbreken, hem geeſtig toedreef: *Wel zult gy alleen het ſteken der trompet niet hooren?* hier mede beſtraffende de onbedrevenheit des jongelings, die zyn vader in tegenwoordigheit van velen, die het aanhoorden zulk een vraeg deed, daer de aanſlagen der Vorſten in den oorlog moeten verborgen gehouden blyven. Maer als het tydt is van opbreken, laet de trompet zich hooren.

By dit verhandelen ſchiet my in den zin het overoude Raadzel, dat op de ſtilzwygenheit toegepaſt wort: *'t Is voor een al te nauw, voor twee ruim genoeg,*

noeg, voor drie al te wyd. 't Welk aldus word uitgeleid. Hebt gy iet op uw hart dat u benaut, zoo dat gy 't niet alleen kunt dragen, zoek daar toe eenen getrouwen vrient, dien gy het geheim openbaart, en gaa niet verder, want het is voor twee ruim genoeg. Maar zoo gy 't een derden openbaart, dan is 't al te ruim; want zelden een zaak, als zy tot den derden man komt, verborgen blyft; omdat een getrouw vrient zoo zeldzaam is als een zwarte zwaan. Niet onvoeglyk word die leerzame spreuk, *uwe gedachten blyven de uwe, zoo lang gy die binnen hout; maar eens in de lucht tot woorden gemaakt, dan behooren zy aan een ander, en kunnen dan tot uw bederf gebruikt worden*, hier toegepast, gelyk ook deze: *Men moet voor bespieders van onze gedachten ons harte bedekken met wantrouwe. Want zyne gedachten te ontdekken, is de poorte te openen tot de sterkte van zyn gemoet.* Wie zyn Kaartspel aan anderen vertoont; kan zich zelven en zyne medestanderen schade doen. Men moet bedekt zyn, en zulken niet veel betrouwen die licht openbaren; want die alles aan anderen vertrouwen, zulken moetmen niet betrouwen. *Stilzwygenheit* (zeit Gratiaan) *is het Heiligdom van de Wysheit; de bewaarster des vredes, doende het gebrekkelyk verkeeren in een loffelyk geheim.*

De oude Lacedemoniers, een volk zeer gezet op de strenge oeffening der deugden, hadden voor gewoonte dat, alsze een gastmaal aanrechtten, de oudste der genoodigde gasten aen yder de deur wees, zeggende dat geen reden door dezelve ging: waer mede hy te kennen gaf dat men, zoo 'er onder de vreugde der tafel iet openhartigh mogt gezegt worden, dat niet aen den dagh brengen most. Deze gewoonte had Lycurgus, hun wyze Veltheer, ingevoert.

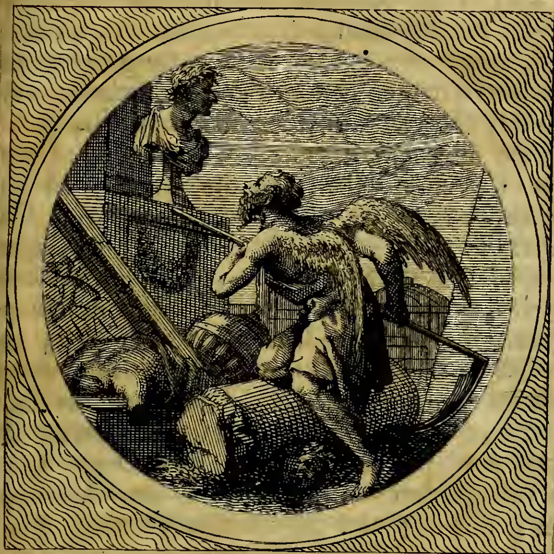
Een ander voorbeelt verschaft ons Alexander de

Groote, die eerzuchtige vorst, dien een eenige werelt voor zyne overwinningen te kleen viel. Zeker de gebreken, die hy over zich had, werden vergolden door zeltsame gaven en deugden, waer onder uitstak de groote gaef van stilzwygentheit, de deugt, die het voorwerp is onzer verhandelinge. Hy ontfing eenen brief van zyne moeder, waar in zy hem eenige geheimen schreef, met byvoeging van vele lasteringen tegen Antipater, die den Koning ongenegen was. Hy den brief opgebroken hebbende begon 'er in te lezen. Hephestion, zyn groote gunsteling, die zeer gemeenzaem met hem omging, sloeg 'er ook zyn oogen in, en las te gelyk met den Koning, die het hem niet verbood, dogh na het lezen zynen zegelring van zynen vinger trok, en dien op den mont van Hephestion drukte, willende daer mede te kennen geven dat hy te zwygen hadde. Een groot vertrouwen was dit van Alexander op den inbost zyns vrients, zoo wel als het een blyk was van ongemeene bezadigtheit en inschikking, niet willende dat tot nadeel van Antipater, schoon hy zyn vyant was, iet voortgepraat wierde. Deze deugt is by den wyzen Cleanthes altydt zeer geroemt. Nogh een voorbeelt, eer ik van deze Stoffe scheide. Demaratus wert in zeker gezelschap gevraegt of hy zoo stil zat zonder spreken uit dwaasheit, of by gebrek van praat. Hy daer op wel te passe: *Een zot zal immers niet zwygen kunnen.* Zommigen houden het voor wat fraeis dat ze noit zwygen, daer dat een vast bewys is van dwaasheit, gelyk in tegendeel het zwygen, als het geen tydt van spreken is, een teken is van wysheit.

XVII.

De TYD, ALVERWOESTER.

Ziet vry verder.

Zo zien we in deeze Schildery
Hoe 's weerelds grootheid en vermoogen,
Haar pracht en praal en heerſchappy,
Met al wat liefflyk ſchynt voor de oogen,
Word door den vluggen tyd, als gras,
Met zyne zeiſſen afgeſneeden,
Vergaat, verdwynt tot ſtof en as,
Niet meer gedacht in eeuwigheeden.
Wys is hy, die zyn leevens end
Met ernſt in zyn gedachten prent.

XVII. ZINNEBEELT.

GY ziet in het Konſttafereel hier achter, Keizer lyke Praalbeelden, Gedenknaalden, en ander teekens, opgerecht òm de werreltſche grootmoedig heit te vereeuwigen, door den verſlindenden tyd van hunne verheven ſtantplaats in 't ſtof gebonſt.

Een die dooroeffent is in de beſpiegelinge van den aart der werreltze zaken, en die van zig zelf zeit *Ik heb langen tyd bezig geweeſt met de werrelt, en de aart en waarde der werreltſche dingen te leeren kennen. Maar zeker, na een lange oeffening, waar in myn levens tyd my tot ſchoolmeeſter heeft gedient, heb ik wel duizent maal gedwongen geweeſt te belyden dat zy beſtaan; maa met een altyt glibberig wezen, dat niets eigen heeft da de zekerheit van zyn geduurige verandering*, is de *L Serre*. Deze zal den inhout van dit Tafereel doo vaſte bewyzen nader verklaren. Ik geef aan u, zey hy, de vaſtigheden van hun glory en grootheit aan t merken, die tog niet als inbeeldelyk zyn, en ver volgt:

Hoe dwaas waren de Romeinen met alle hun wys heit, dat zy de grontveſten van hun duurzaamhei op ſteenen bouden, waar van het ſtof by recht va naavolging en erffenis aan de winden eigen was e toebehoorde! zy beeldden zig in dat zy onſterffely waren, zedert dat zy hunne beelteniſſen in 't Kapi tool zagen opgeregt.

'T Mauſoleum met zyne hooge pylaaren van mar mer, en praalbeelden van Elpenbeen en Koper; is za men met Arthemiſia, die door 't ſtichten van di groots gevaart, en door 't zwelgen van de lykas haer

man

mans in haar ingewand haare droefheit betoonde, om zich daar door te vereeuwigen, vernietigt.

Arthemisia was in haar voornemen bedrogen, en 't geen tot een pronkgraf diende, is zelf door den tyd in d'afgronden der vergeetenheit begraven. Alles is voor onze oogen verdwenen zoo, dat de nakomelingen bezwaarlyk daar aan gelooven.

En wat is 'er van den pragtigen Schouburg van Scaurus geworden? De zon heeft hem in 't voorbygaan gezien, maar zy haar loop weer beginnende, heeft zelf met het licht van hare stralen de plaats niet konnen ontdekken daar hy gestaan heeft.

Meer stalen van dien aart zouden wy uit den winkel dier oudheden konnen voortbrengen.

Augustinus, op 't onderwerp der veranderingen aller dingen, van of tot Cezars graf sprekende, zegt: „ *Waar zyn alle de zeegewagens van uwen waart?* „ *waar zyn de Koningen, die in hun dienstbaarheit,* „ *door hun stilzwygen, den roem van hunnen verwin-* „ *naar verkondigden? waar zyn de ophoopingen van* „ *ryksslaven, deze bergen van kroonen, en dit oneindig* „ *getal van andere zuilen, en zegeteekenen? Deze zege-* „ *wagens naar d' afgronden van Niets rollende, daar* „ *de Tyt, die 'er de voerman af was, hen heen geleidde,* „ *hebben 'er gezamentlyk de verwinnaars en verwonnen,* „ *de medegezellen en de volgers, de verwonderaars en* „ *alle de getuigen begraven. De dag zelf, die alle deze* „ *pragt en heerlykheit toelichtte, heeft zig onder 't* „ *kleet van zyn nacht, en deze onder die van zyn duyster-* „ *nissen verborgen, invoegen dat de Historien zelfs nau-* *lyks de geheuggenis van alle deze voorwerpen, die den geest met verwondering, en de zinnen met verbaastheit vervulden, hebben konnen bewaren.* En zyne koude asch aansprekende riep hy uit in verwonderinge, *Zyn hier, o Cezar, de heerlykheden van uw Paleis? deze spinnewebben zyn'er die de Tapyten af? zyn deze wormen de Hovelin-*

gen? deze meſthoop, die met zynen ſtank my bindert, de Zetel van uw grootheden?

Daar is in de werrelt geen vermaarder ſchool van wysheit, dan dat van de Kerkhoven, en geen geleerder meeſter in deze wetenſchap dan de graven. En de Dichter Ennius zeit: *dat de Dooden de getrouſte raadgevers zyn, die men zoude konnen vinden.* De Prieſter Filogonus maakte zyn woning in de Grafſteden; om 't allen tyden aan de Godſpraak der dooden te konnen raadvragen over de veragtinge der werrelt.

Wat zyn des werrelts grootheden? vraegt *de La Serre.* Zyn zy iet anders, als verdichtzelen, die geen beſtendigheit hebben, dan in d' ontroerde lucht van inbeelding, daar de droomen en maeleryen altyt bezig zyn met zetels voor haar op te regten? wat de Rykdommen? zyn zy ook anders als uitbarſtende ſpoken, die men, als Ixion, in plaats van een vaſt lichaam, omhelſt? Een Staatzuchtige loopt den rook na; en deze rook verdwynt noch, op dat hy in zyn ſterven niets overig zouw hebben, dan een eenig merkteeken van begeerte, die hy gehad heeft om ſchatten en aanzien te vergaderen.

Wat de genugten? zyn zy zelfs iets anders, als ydele verdichtzelen van een vals voorwerp, dat altyt wegvlugtende, den menſch niet vernoegt, dan in inbeelding en noit in dadelykheit? *Doe uw voordeel met myn ſchaden, en wort wys door 't voorbeeld myner dwaasheden.*

Oneygentlyk, en naar de woorden van 't ſchool onzer Elenden te ſpreken, is de werrelt niet dan een meſthoop; en alle deze valſche goederen, van welke de menſch zig een afgodendienaar maakt, zyn 'er de dampen af, die door de hitte onzer tochten in onzen geeſt gerezen, ſomtyts, als de reden hun wolken deurdringt, gelukkiglyk nederkomen in een zoeten regen van tranen des berous. De

De Hiſtorien getuigen van een oudvader zyn woning in Schytie hebbende, die, door een doodelyke ziekte tot het leſte zyner dagen gebragt, zig eer hy ſtierf, driemaal tot lachen begaf. Gevraagt van de genen die zyn kleen bedje van ſtroo omringden, naar de reden van zyn blyſchap, antwoordde hy: *Ik heb d'eerſtemaal gelachen; om dat gy de dood vreeſt die zoo aangenaam is. De tweedemaal, om uw zotheit: dewyl gy nog niet tot ſterven kont beſluiten, ſchoon gy altyd ſterft. Eyndelyk ik lach van blyſchap; om dat ik my zoo na aan 't einde myner elenden, en aan het begin myner gelukzaligheit zie gevordert te wezen.* Dit begreep ook Sokrates, hoewel anderen het Anaxagoras toeeigenen. Want als iemant hem zeyde, dat die van Athenen hem ter doot verwezen hadden, zeyde hy: *zy zyn daar toe ook verwezen door de natuur.* Te weten hy oordeelde dat het geen byſter zwarigheit was, als iemant ter doot veroordeelt wierde, dewyl hy toch evenwel niet lang leven kan, al doot hem niemant.

By dit lachen ſchiet my in, het geval van Teſtamenes, waer van de Schriften der oude Grieken gewagen. Dees van de hooge overigheit der Lacedemonieren ter doot veroordeelt, ſcheidde lachende uit de vierſchaer. Gevraagt van die 'er by waren of hy den ſpot dreef met de Wetten der Lacedemonieren, *geenszins*, zeide hy, *maar ik ben eer blyde dat my opgelegt is deze boete te betalen, omdat ik ze niemant opgelegt, nochte van iemant geleent hebbe.* De onſchuldige man beſchuldigde de wetten zyns vaderlants niet, naer welke hy ſterven moſt, die noit iemant had doen ſterven, en niemant zyn leven buiten zich zelven verſchuldigt was. Ondertuſſchen noemde hy de ſtraffe des doots eene geltboete, om de wreedheit der zake door deze benaminge te verzachten. En zeker iemant wort met regt gedwongen gelt te geven, als

hy

hy het van een ander geleent, of hem afgeperst heeft. Maer Testamenes speelde dus met het woort van doot, die hy verachte, als ware de doot lichter te lyden dan een geltboete: want de eerste, meende hy, kon yder licht van zich zelven betalen, en om de tweede schult af te doen werden veelen gedwongen nieu gelt op te neemen om oude schulden te betalen.

Geestigh is ook het geval van Diogenes, bekent onder den naam van Hondsch. Als hy zynen leermeester Antisthenes van ziekte te bedde leggende bezogt, vraegde hy hem of hy geenen vrient van doen had: willende zeggen dat men in zwarigheit zynde zich bedienen moet van de hulp zyner goede vrienden, om van hun troost en hulp te ontfangen.

Maer gelyk wy boven van 't lachen spraken in het genaken der doot, zoo doet ons deze Filosoof hier ook lachen. Want gehoort hebbende dat Antisthenes uit zucht tot het leven zeer ongeduldigh was in zyne ziekte, quam hy by hem met een moortpriem. Antisthenes hem vernemende zeide: *och wie zal my van deze pyn verlossen?* Hy daer op: *Deze priem.* Maer de zieke zeide, ik meende, van de pyn, en niet van het leven.

XVIII.

HET GRAF, EN 'T DOOTSHOOFT.

Elk ding ſpreekt op zyn wys.

Het Doodshooft met een krans van lauwerieren
  Omvlochten, op dit grafaltaar geſticht,
Dient, om 't gemoed met leevendige zwieren,
  Zyn ſterfflykheid te ſchild'ren voor 't gezigt:
En leert ons zien, hoe 's menſſen ed'le gaaven
  Van kennis, konſt, en magt en majeſteit,
Al tevens zyn in 't end met hem begraaven,
  Ten prooi gedoemt van de alvergeetenheid.
Maar laas, wat baat de dienſt van 's doods herouten?
De mens blyft, als hy is, in 't aards gezouten.

XVIII. ZINNEBEELT.

HEt dikwils gedenken aan de Dood, is by vele volken oudtyts van zulk een nootzakelykheit geagt geweest, dat zy niet alleen door spreuken zig de gedachtenisse vernieuden, maar ook door zigtbare en tastelyke teekenen de zelve dikwils vertegenwoordigden, bewust dat de laatste wyze wel de kragtigste indrukzelen op de herssenen maken, en het geheugen een bestendiger aandoeninge ontfangt.

De Egiptenaars hadden de gewoonte dat zy op de Gastmalen vertoonden de beeltenis van eens menschen geraamte: en de zelve omdragende, aan yder der aanzittende gasten voor d'oogen stelden, daar by zeggende: *Ziet en beschout wel wat dit is. Weest vrolyk; maar weet dat gy dus worden zult.*

Izidorus verhaalt, dat oudtyts te Konstantinopelen de gewoonte was, dat, als de krooning der Keizeren geschiedde, en zy in hunne grootste pragt, en op den Rykstroon voor d' eerste maal zaten, een Metzelaar voor den nieuw gekozen Keyzer quam, by zich hebbende drie of vierderhande soorten van steen, zeggende: *Goede Heer, Uw Hoogheit kieze hier uit welke haar best bevalt, om eene Grafste daar van te bouwen.* Diergelyk iet verhaalt ook Cl. Paradin in zyne *Princelyke Devyzen* 181. van de Roomze Pauzen, namelyk dat oulings de gewoonte was, wanneer een Paus was ingehuldigt, dat hy dan voorby de Kapel van Sant Gregorius, in welke de meeste Pauzen begraven leggen, door den Ceremonymeester wiert geleit; die in elke hand een rietstok droeg, den een aan den top omwoelt met hennip, of werk, en den anderen hebbende boven op een brandende kaars.

kaars. Hy het voorzeide hennip met de vlam der kaars ontſtoken hebbende, keerde zig dan om naar den nieuwen Paus, zeggende, *Pater Sancte: Sic tranſit gloria mundi:* Heylige Vader: aldus vergaat de roem der werrelt.

Saladyn Zultan van Babilonie en Damascus, Koning van Egipten, ſtervende in de Stadt Aſcalon, ten tyde van Philippus Auguſtus, Koning van Vrankryk, belaſtte, dat by zyne uitvaart, of Lykſtatie, door zynen grootwapendrager zyn hemd op een lanſy geſteken, door alle de ſtraten van de Stadt zoude worden omgedragen; en door een Herout, voor uit gaande zoude worden uitgeroepen, *Hoc reſtat ex Victore Orientis.* De Koning van geheel Ooſten is dood, en neemt van alle zyne ſchatten niet anders mee.

Diogenes, gevraagt of de dood quaad of goed was, antwoordde, *Geen van beide; dewyl men die niet en gevoelt. Want de menſch leeft zoo lang hy gevoel heeft, maar als zyn gevoel ophoud is hy dood, over zulks kan de doot nog goed nog quaat genoemt worden. Maar de weg naar de Dood (namelyk de ziekten) is quaat; en gevolgelyk ons geheele leven, want dat is niet anders als een weg naar de Doodt.* En dewyl men de Dood heeft aengemerkt als het einde van alle wederwaardigheid, ſmarte, en elenden, zoo heeft men van oude tyden af Beelteniſſen, die zulks beduiden wilden, inzonderheit by de Graven geplaatſt. Hier uit nam Keizer Adriaan gelegenheit van aan Epictetus te vragen, waarom men het hooft der dooden met Laurier kroonde; die tot antwoort gaf: *Dat dit diende tot een teeken, dat een dood menſch was overgekomen alle moeite, arbeid, ſtryd en tegenſpoed van dit leven.* En waarlyk zoo wy de wyze der ouden in dit doen met een redenwikkend oog komen te beſchouwen, zoo moeten wy bekennen, dat alle Beelteniſſen van de Dood, ſterfgedachteniſſen, en elke

Graf-

Grafſtede, of opgerechte Tombe, als Veldtbazuinen zyn aan te merken, welke voor de levenden den aftocht blazen naar de Dood: of als Spiegels die onze gedaanten naer ons uiteinde vertegenwoordigen; ſtrekkende ook (inzonderheit de Graven der zulken die vroom, en deugdelyk geleeft hebben) tot voorbeelden, en ſporen, om ons levensgedrag zoo te ſchikken, dat wy na de dood onder 't getal der gelukzaligen getelt worden. 't Luſt ons de getuigheniſſe van een afgeſtorven Heiden, tot ſchaamte veler Chriſtenen, ten voorbeelt te ſtellen.

De Gedenkſchriften verhalen, dat Keizer Aurelius, te Thebas in Egipten, in een der Koninglyke Grafſteden, een koper Tafereel vond, waar op dit volgende ingeſneden, te lezen was:

Ik weigerde noit recht aan die het van my verzogten, noch barmhartigheit aan zulken die ze verdienden.

Ik ſtrafte nooit vergramt zynde, nog beloofde geſchenken met toeleg op een baatzugtig gewin.

Ik opende noit myn harte; noch dekte myne tafel voor pluimſtrykers; nog leende myn ooren den aanbrengeren van quaad.

Ik betrachtte altyt van de oprechten bemint, en van de boozen gevreeſt te zyn. En om dat ik den armen gunſtig was, is my van God weder gunſt bewezen.

Zoo dit doen hedendaags in gebruik quam, ik gelooven dat velen liever aan eenen vergeeten hoek eenes Kerkhofs begraven zouden willen wezen, dan dat hun Grafzark met hun levensbedryf in goude letteren geſchreven, naa hunne dood zoude pronken.

De

XIX.

De DOOD en TROOST.

Wat niet buigt breekt.

Bedroefde moeder, ſchrei niet meer.
Wil uwer om u zelf erbarmen.
Wie eens in 't ſtof legt keert noit weer.
De Grafzerk weet van geen ontfermen.
Hy is niet wys, niet wel bedagt,
Die met zyn al te zwakke leeden
Den ſterken ſtroom te ſchutten tragt,
Die ſchielyk afſtort naar beneeden.
Gelaatenheid in rouw en ſmart
Te toonen, paſt een deugdzaam hart.

Gelyk

XIX. ZINNEBEELT.

GElyk de Gedachtenis des Doods, in 's menschen leven haare nuttigheit heeft, en de Droefheit, (van Leenhof een zwakheit en gebrekkelykheit des gemoeds genoemt) in zeker opzicht geoorlooft is, zoo heeft zy nogtans haare zekere paal en maat, die haar bepaalt. 't Is niet wel mogelyk dat een mensch die drift zoo geheel uitschudden, en zig der natuur zoo zeer ontwennen kan: dat hy geene aandoeningen over het verlies van zyne liefste vrinden gevoelen zoude. Maar uit de kundigheit van den aart dier dingen, en het noodwendig gevolg des Doods dat de menschelyke lichamen onderhevig zyn; word de droefheid by tyts gematigt; en zulks stantvastigheit des gemoets genoemt. Daar en tegen die zig ontroostelyk geheel aan die drift overgeven, worden onbezonnen genoemt, dewyl zy zich quellen over zaken die niet te herdoen zyn, of met tranen weerroepen konnen worden.

Wie keert ooit wederom door tranen en gebeên?

Opmerkelyk is het voorbeelt van Solon. Deze was heel bedroeft over de Dood van zyn zoon; en als ymant hem daar over berispte, zeggende, wat vordert gy met uw droefheit? antwoordde hy, *Even daarom ben ik bedroeft, om dat ik niet en vorder, noch myn kint met treuren weder kan bekomen.*

De verbeelding van de onmogelikheit, om eenen gestorvenen weder in het leven te konnen doen komen, was het hulpmiddel waar mee de berugte Darius door smarte over het verlies van zyne huisvrouw, die hy

by

by uitnementheit beminde, zoodanig door droefheid ter nedergeslagen was, dat het Hofgezin vreesde dat het tot schade van hem, en het ryk mogt afloopen. Democriet dan stilde de voortkankering van die wonde door de hoop van een ydele verbeeldinge. Want hy zeide aan den Vorst, in zyn bedroeftheit wat bedaart, dat, zoo hy drie namen van menschen wist op te geven die noit droefheit gehad hadden, hy de zelve op het graf schryven zou, en dat dan zyne vrouw weder levend zou worden. De Vorst dus een regtzinnig begrip van de zaak gekregen hebbende, zag dat de droefheit algemeen was; en over zulks ydel dat hy zig zoo ontroostelyk had aangestelt, even als of hy de eenigste waare, dien zulk een lot te beurt viel.

Pertinax, als de Roomsche borgery overmatig bedroeft was over de dood van den Keizer Commodus, stilde de zelve met deze reden: *Wat zyt gy dus overmatig bedroeft? weet gy niet dat Commodus een mensch geboren is?* Dit is het dat de konst in dit bovenstaande Tafereel heeft willen beduiden, waar in gy ziet afgebeelt een vroutje, zittende in rouwgewaat, naar de wyze der oude Grieken en Romeinen, by het Graf of Lykbus te treuren, en daar by een bedaarden wyzeling om het zelve te troosten.

Met goede reden hebben dan doorgaans d' oude wyzen gezeit: *Dat het dwaasheit is zig te ontrusten, en bedroeven over zaken die niet te veranderen zyn.* Dezen voet hebben ook de braafste Dichters gehouden, in hunne Lyk- en Trooftredenen. Waar van wy eenige stalen niet ondienstig hebben geagt aan te wyzen. Dus leest men ergens:

Al wat geboren is, moet eens het leven derven.
De Troon verschoont geen Vorst van 't onvermydbaar sterven.

Heeft nu de Dood, die 't al ten grave jaegt,
Haar kamprol in het eind ook af doen loopen;
Waarom 't geen onvermydlyk is beklaagt?

Het nootlot ſtaat te vaſt, de dood en heeft geen ooren.

Dus ook in de Gedachteniſſe ter uitvaart van den overleden Dordrechtſen Borgermeeſter, Hugo Repelaar, geſtelt door den Heere S. Everwyn:

Geen ongeregelt, of mistrooſtig Lykgebaar,
Zal een ontbonde ziel, ten Hemel opgenomen,
In 't bange huis van kley en leem doen wederkomen.

En de vernuftige J. van Braam in zyne trooſtreden aan de Weduwe des overleden:

Al wat oit leven kreeg op aarde,
Hoe luiſterryk, hoe groot van waarde,
Wort vroeg of laat ten deel aan 't graf.

En kort daar aan:

Want konden immer heete tranen
Den weg tot trooſt aan 't mensdom banen,
Zoo was geen Diamantgeſteent',
Hoe ſchoon, by tranen te gelyken.

Hier over uit zich een ander Dichter in dezen zin:

Sta buiten rykdom, eer en ſtaat.
De doot zal uw geſnor verdryven.
Wat in de werrelt leeft vergaat;
Maar deugt alleen zal eeuwigh blyven.

D E

XX.

De KAMEEL.

Niet meer nog minder.

De mens van eige min bedroogen
  Stelt vast, hy draagt het zwaarste kruis,
Maar had hy 't kruis van elk gewoogen,
  Ligt bragt hy weer zyn eige t' huis.
Een Kemel schikt zich om te draagen
  Den last op zynen rug geleid.
Des menssen pligt is, zonder klaagen,
  Zyn lot, zyn weederwaardigheid,
Van 's Hemels hand hem toegedreeven,
Te omhelzen, en vernoegt te leeven.

XX. ZINNEBEELT.

ALle Menſchen, de een meer, de ander min, moeten den laſt, of druk van hun nootlot dragen, zoo wel de ryke als de arme, de vroome als de goddelooze, de wyze als de dwaze. Niemant is hier af verſchoont; en hoe williger en meer getrooſt iemant dien laſt torſt, hoe min zwaar het dragen hem valt. Want

Gedult, en ſtille lydzaamheit,
Zyn ſtutten die den kruisdruk ſchragen.

De Kameel word tot een leerzaam Zinnebeelt daar op toegepaſt, die van eenen goedwilligen aart zynde, den laſt hem opgeleid geduldig zonder tegenmorren torſt.

Socrates, hoe deugzaam en wys, klaagde echter over drie zaken die hem drukten. En wilt gy weten hoe hy de zwaarſte wiſt te verzetten, luiſter toe. Alcibiades vraagde hem, hoe hy dat onduldelyk gekyf van zyn vrou Xantippe kon verdragen. Dien hy dus antwoordde: *Ik heb my daar toe nu alzoo gewent, dat ik my daar aan niet meer ſtoor, dan aan het geraatel van een braatſpit.* Dit word maar onder gemeen huiskruis getelt. Dat van Gelimerus Koning der Wandalen klinkt een toon hooger. Deze moeſt gevangen zynde, gekeetent den zegewagen van Keizer Juſtiniaan met vrouw en kinderen volgen: en hy droeg zig zoo geduldig in die ſmaat dat de Keizer zig daar over verwonderde.

Men verhaalt van een vrou, die zig verbeeldende dat haar kruis en drukking zwaarder was dan van andere

ere menſchen, daar over klaagde aan een Filoſoof, n raad vraagde om daar van ontſlagen te wezen. ees gaf tot antwoort: dat niemant daar vry af was, n dat de beſte raad was, geduldig die ſmart te dragen. Zy hield aan om anderen raad. De Filoſoof, n van haar ontſlagen te wezen, bedacht 'er een: te eten zy moeſt zoo veel linnen van een webbe afſnyen als tot een hembd noodig was, en daar mee gaan y een vrou, die zy dagt dat geen kruis had 't geen aar drukte, en haar verzoeken het zelve voor haar naajen. Zy verkieſt 'er een die ryk was en veel oed had. Maar deze wiſt zoo veele ſtalen van onſten die haar ſmart en druk aanbrogten op te telen, dat zy reden vond om van haar af te zien. En aande van d'een tot d'ander vond zy overal 't zele. 't Hemd bleef ongenaait, en de ſpreuk, *Elk uis heeft zyn kruis*, bewaarheit. Maar de zinryke ezina Brit geeft ons eene

Nader Toepaſſing op ons Zinnebeeld.

Noit zal 't genot van 's wereld goed,
Hoe hoog men 't in den top mag haalen,
Den eis van 't menſchelyk gemoet
In zyn begeerte en tocht bepaalen.
Maar vraagt men in wat ſtaat de mens,
't Zy 't weifflend lot hem mee of tegen
Op aarde valt, zyn hoogſten wens
Na veel verlangen heeft verkreegen;
't Is, als hy uit ootmoedigheid,
Aan 't eeuwig godlyk welbehaagen,
In alles waar zyn luſt toe leid,
Zich onverdeelt heeft opgedraagen.

Terwyl geen aardſche Weeld, zyn hert,
Verpand aan 't algenoegzaam wezen,
In haare ſtrikken ooit verwert,
En hy geen tegenſpoet zal vreezen,
Nog in een middelbaaren ſtaat
Zich ooit verheffen boven maaten.
't Zy hoe 't hem in de wereld gaat,
Hy hout zich ſtil in God gelaaten.
Dus leeft hy in geſtaage ruſt.
Zo kan hy beſt het wit beſchieren,
Dus zal hy hier zyn meeſten luſt,
Zyn hoogſte heil en wens genieten.

Dit beveſtigt ook de Heer D. van Hoogſtraten, onze oude vrient, in deze regelen:

Nu zult gy nut en voordeel zoeken
In dezen ryken overvloedt,
Als gy met mannelyken moedt
Gaat weiden in doorlugte boeken,
Om uit dezelve uw deugtſaam hart
Te wapenen, en trooſt te geven,
Om vol gelatenheit te leven,
Al leeft men hier vol moeite en ſmart.

XXI.

DE SCHILDPAD.

Die zich zelf bezit is gelukkig.

Gelyk de Schildpad overal
Haar eige haartſteê, hof en wooning,
Voert met zich om, door bos en dal,
En leeft en ſterft in die vertooning;
Zo weinig kan de zuivre deugd,
Haar gunſtelingen ooit verlaaten.
Zy onderhouwtze in ruſt en vreugd,
Al tuimelen des waerels ſtaaten.
Zy bergt ze van 't onſtuimig ſtrand,
Om hoog in 't hemels vaderland.

XXI. ZINNEBEELT.

DIt Tafereel vertoont den Lezer een Schildpad op het dorre ſtrant, om ten zinnebeeld te ſtrekken, hoe de Deugt met de Deuchtminnaars opgroeit, als de ſchilt met het dier; welk hoe langer hoe ſterker word, zulks het een zwaar gewicht draagt, zonder dat het daar door hinder lyd, of gequetſt word. *De lange ſlaap* (zeit Cicero) *de wellUſten, het ſpreken, en alle vermakelykheden der jeugt, verdryven den tyd, by de ouden van jaren; maar daar en tegen groejen de gaven des Gemoeds, als wysheit, deucht, matigheit,* enz.

Jaagt een bulderende noordewind ſtorm op ſtorm op haar aan, of weerlicht met geſpitſte vuurvlammen, en donder en ſlagregen vermengt: of overſtroomt haar het zeewaater, haar ſchilt dekt haar, en zy blyft geruſt in den zelven. Zoo worden ook de vromen door de deugt gedekt tegen alle verdrukkingen; tegen den blixem van de nyd, en de verbolge wateren van tegenſpoeden, en blyven in al die nooden ſtantvaſtig, en buiten hinder; daer het agterwerk van het Tafereel (daar een zeerots verbeeld ſtaat) op zinſpeelt; om ons te leeren hoe

De Deugt groeit tegen 't ongeval
Der Tyden, en hun wiſſelingen.
Laat ramp op ramp haar ſteeds omringen,
Zy ſtaat gelyk een zeerots pal,
En ziet de woeſte golven woelen,
Door dwaze tochten voortgezweept,
Dog met dien vloed niet weggeſleept,
Die op haar bodem aan komt ſpoelen.

En

En wort zy van het ſchuim beſpat,
Men leert 'er uit hoe laſteringen
Den luiſter tragten haar t'ontwringen.
Zy word wel voor een tyd beklad;
Maar komt die buy eens te bedaren,
Zoo dat zy weder adem haalt,
Straks ryſt zy die eerſt was gedaalt,
En komt te ſchooner op te klaren.

Hoe de Deugt onquetsbaar is voor de verdrukkingen, daar van zullen wy in het volgende zinnebeeld ſpreken: en op ons tweede gezegde, namelyk, hoe zy den blixem van de Nyd, die gemeenlyk op haar toeleit, kan verduuren, om het zelve te beveſtigen, alleen het voorbeeld van Plato bybrengen.

Deze, als hy van zyne medeleerlingen benyd zynen leermeeſter Socrates vraagde, hoe hy zig van de Nyd beſt zou kunnen ontſlaan, kreeg tot antwoort: *Zyt als Therſites.* Deze Therſites was een leelik, ondeugend, en ongeſchikt menſch. Dus gaf hy daar door te verſtaan, dat het deugdelyk leven, altyt van de nyd wort vervolgt, en om dat de booze menſchen daar vry af zyn, dit als het lot van de Deugt moet aangezien, en met gedult gedragen worden. Te recht zegt P. Rabus in de Voorreden van zynen Kruishelt Paulus:

Dit nootlot volgt altyd de vroomheit agter aan,
Dat zy door Monſters en Harpyen, aangedaan
Met gruwelen, zoo ſchelms beloont wort voor haar daden.

Maar zy zet zig pal, tegens de Nyd, en ſtaat als een Bolwerk,

Dat ſtorm en aanval kan verduuren;
Noch zig door wreede ſolfervuuren
Ontroeren, of verſchrikken laat.

Alle zinſpelingen der oude Wyzen komen op dit zeggen van Seneca uit: *De Deugt is, en blyft altyt roemwaardig, ſchoon de Nyd haer menigwerf met ſcheve oogen begluurt; ja dan wort zy met haar gezellinne de Wysheit niet zelden eerſt naar hare waardy geſchat, wanneer men haar derft en verloren heeft.* Waarom zeker Dichter hier mede overeenſtemmende zeit:

De Deugt alleen is nut, en waardig te betragten.
Daar is geen heil als uit beſtendig goet te wagten.

Niet onvoeglyk komt hier te pas, het antwoort van den Filoſoof Stilpo. Deze van den Koning Demetrius, wanneer hy de Stadt Megare verwonnen en geplondert hadde, gevraagt of hy ook niet in die plonderinge iet van zyn goed hadde verloren, gaf tot antwoort: *De kryg kan de Deugt niet beſchadigen, of wegrooven.*

Van wat waarde de Deugt by velen der ouden geſchat is geweeſt, blykt uit dit eene Voorbeeld van Crates, die liever zyn goud in de zee liet zinken, dan dat daar door zyne Deugden, door den vloed van 's werrelts voorſpoet overrompelt, ſchipbreuk mogten lyden.

Ag! lag dat zoo by alle menſchen,
Wie zouw naar ſtaat of Rykdom wenſchen?

Dus ſpreekt de Heer Zeeus, in zeker Vaers dat hy aan my heeft opgedragen:

De deugt geſoltert, en vertreden,
Steets van de minſten aangebeden,
Om dat de menſchen haar waardy
Niet kennen; aan de Vleyery
Der ydle werrelt zig verſlingeren
Die hen verlaat, en door de vingeren
Heendruipt, als den verquiſter 't gelt.

Maar

Maar Deugt, en 't loon der Deugt verzelt
Den menſch in 't woeden van de baren,
In ſtormen, en in lantgevaren,
Ja blyft zelf in den zwaartſten noot,
Van aardſche goederen ontbloot,
Haar minnaar ſteeds met trooſt omringen,
Als zy hem leert hoe 's werrelts dingen,
Slegs als een wentelende bal
Zyn van het wiſſelziek Geval,
Dan gins, dan elders heen gedreven,
Dan neergeploft, dan opgeheven.
Al 't geen in onbeſtendigheit
Beſtaat, heeft ons verdriet bereit.
De deugt van eedler aart geboren,
Is door geen tegenſpoed te ſmoren,
Maar groeit door allerlei verdriet,
En druk, gelyk een welig riet.
Weg ſchynſchoon goed der ydle weerelt,
Bedriegelyk met glans bepeerelt,
Hoe menig heeft op u betrout,
Dien 't naderhant met ſmart berout!
De deugt met goddelyken luiſter
Gehuit verquikt de ziel in 't duiſter.

Sokrates had voor een gemeen ſpreekwoort dat, even als een pronkbeelt ruſt op zynen voet, zoo ook een regt deugtſaam man, beſtendigh is in al zyn doen, nochte zich laat omwentelen door eenigen voor- of tegenſpoedt, nochte oit zwicht voor gebeden of dreigementen. Dit vertoont ons levendigh de Roomſche lierdichter in zyn derde Gezang van het derde boek, waar van het begin, het geen tot ons oogmerk dient, van den Fenixdichter Joannes Antonides vander Goes in zyn jeugt dus is nagezongen:

Een

Een helt van inborſt vroom, en niet licht om te zetten,
Ontziet geen dolle drift van 't volk, noch 't moordend oog
Van dwingelanden, dat hem ſchielyk dreigt te pletten,
Noch zuidewint op 't Adriatiſch meer,
Dat hem erkent voor heer:
Noch blixem van Jupyn, geſlingert van om hoog.

Al viel het hemelhof uit ſpillen en gewrichten,
't Zal d' onvertzaagden maar vermorzelen tot drek.
Die moedt bragt Pallas in 't getal der hemellichten,
Met Herkules, waar by Auguſtus blinkt,
En zoeten nektar drinkt.
Dus bragt u het geſpan der tygers, hart van nek,

Geſlagen in 't gareel, o vader Bacchus, boven
In 't oppergodenhof, om uw verdienſte en eer.
Hier quam Quiryn met Mars klinkvoeten aangeſtoven,
Toen hy de hel ontvlood, daar 't breede hof
Der Goden zynen lof
Uitgalmde, en zynen naam verbreidde meer en meer.

Wy kunnen ook op de ſtantvaſtigheit en gelatenheit eens deugtſamen en vroomen mans met kleéne verandering gevoegelyk toepaſſen, het geen Jakob Zeeus, boven van ons gemelt, uitgedrukt heeft in zyn Zinnebeelt van het VERGENOEGEN. Want zeker een wys en vroom man is altyt vergenoegt, het zy hy veel, het zy hy weinig heeft: het zy het hem in de werrelt voor, het zy 't hem tegengaat.

Vergeefſch zal hem de ſtormwint dreigen
En dolle orkaan, die met een ſlagh
Den ſterken gevel neêr kan rukken,
En ryten al 't gebou van een.
Zyn deugt hoedt hem voor ongelukken.
Daar waait het onweêr over heen.

Het overige, opdat wy ons niet te verre uitbreiden, kan by den Dichter zelf gezien worden.

OOSTER-

XXII.

OOSTERPALM.

Door tegenſpoet verheven.

Men poog' den Ooſter Palm met drukken, kneuzen,
Zyn ſierelyken bloei en wasdom te beletten, (pletten,
Hy groeit geſtadig aan, in weerwil van de pyn.
't Gaat op een zelve wys, met die godvruchtig zyn.
Die door verdriet geſolt den hoogſten prys behaalen.
Zo kon de Chriſtenkerk voor dezen zegepraalen,
Schoon de opgeruide magt des afgronds met gewelt
Van vuur en zwaarden, wreet alom te werk geſtelt,
Haar tedre ſpruiten zogt te ſchenden, te verdelgen.
Zy kreeg door't martelbloed weer duizenden van telgen.

Wy

XXII. ZINNEBEELT.

WY hebben de Deugt om haare waarde en nutte Zinſpelingen, twee Tafereelen toegeſchikt. Ceſar Ripa, die ons door vernuftige en fraye vindingen, de menſchelyke bedryven, Deugden en Ondeugden vertoont, heeft de Deugt den Konſtoeffenaaren inzonderheit ten gebruik afgemaalt, met een jeugdig ſchoon wezen, en Laurierkrans; ſchoon, om dat de Deugt het grootſte ſieraat is van 't menſchelyke gemoet; jeugdig, om dat de zelve nimmermeer veroud, maar altyt wakker en ſterk blyft, en des menſchen levenstyt verduurt en hem byblyft tot de Doodt; met een Laurierkrans, om te beduyden, dat, gelyk de Laurier altyt groen, en nimmer van den blikzem verplet wort, de zelve ook altyt in zyne volle kragt blyft, en nimmer van eenige rampen, hoedanig de zelve ook zouden mogen zyn, zoo kan ter neder geſlagen worden, of hy ryſt van zelf weder op: in welk opzigt de Jeruzalemze Palm (waar van gezegt wort, dat geene zwaarte, zelf van eenen moleſteen, ſchoon hy daar door gekneuſt, en verplet wort, magtig is het opſchieten van nieuwe ſcheuten te beletten, zoo dat hy tegen alle drukkinge het hooft boven hout) haar ten Zinnebeelt geſtelt wort.

De Deugt, die ons de Palm verbeelt, ſchiet lot,
En kan door druk geteiſtert, en geknot,
Noch triomferen.

Dit beveſtigt Cebes de Thebaan, in de ontledinge van zyn Tafereel, zeggende: Dat, *die Deugt heeft, geen ding hem kan beſchadigen.*

Met

Met de zelve toefpelinge wort de Deugt ook vergeleken by de Roomfche Kamille, die, hoe de zelve meer getrapt wort, hoe ze fterker groeit, en kragtiger reuk van zich geeft. Voorbeelden zouden wy uit voorleden tyden tot beveftigingen konnen aanhalen, maar de tegenwoordige ontdekt aan alle kanten ftalen genoeg; maar om de zelve aan te trekken, zouden wy ons zelven somwylen fchade konnen toebrengen, (want wy in een werrelt leven die het naulyks van pas te maken is met fchryven) en onzen toeleg miffen, welke is niemant te fteken, maar Deugden te pryzen, en ondeugden te veragten, en met een zwarte kool te merken; waarom wy dan in 't algemeen zeggen:

Men kent (ô fchande!) op deze weerelt
d'Opregte en ware Vromen niet.
Waarom? zy leven in verdriet
Doordien de fchyndeugt fchoon bepeerelt,
Der werreltlingen oog verdooft.
Zoo weet de Lift zig op te luifteren,
Dat zy de Deugt zelf kan verduifteren,
En haar van haaren glans berooft,
Of 't onregt in haar lof komt deelen:
Geveinsde, doorgeflepen fyn!
Gy weet door eenen valfchen fchyn,
Den rol der Vromen na te fpelen.

't Luft ons dan deeze bladzyde ten lof der Deugt te vullen. Het geeftig antwoort van den eenen Filofoof tegen den anderen zal het beginzel aanvoeren. De eerfte vraagde dan wat meeft in de werrelt uitblonk, en kreeg tot antwoort, *de Zon.* Waar op de eerfte vrager aldus antwoordde: *nogtans konnen de blinden de zon niet zien! dienvolgende zoo moet de Deugt veel meer uitblinken; want de blinden konnen haar*

haar zien en gewaar worden. Dus verdient de Deugt dat zy om hare eigen ſchoonheit bemint wort.

Een ſnoode door zyne driften aangeſtookt, verlaat de boosheit zomwylen uit vreeze voor de ſtraffe (zeit Seneca) maar die door een goeden Geeſt worden geleid, *beminnen de Deugt*, om de Deugt. Daar wy de reden van den Redenaar Antiſtenes, op te pas brengen, die zeit: *Datmen geen ding daarom moet doen, of laten, om dat het wetten gebieden of verbieden; maar om dat de Rede zeit, dit is Eerlyk, of Schoon: dat is Leelyk, of Schadelyk.*

De groote Dichter J. Antonides maakt een zoete ſpelinge tuſſchen de ſchoonheit des Lichaams, en des Gemoeds, of tuſſchen de beſtendige Deugt, en de wiſſelvallige ſchoonheit, met deze woorden, te vinden in een zyner Mengeldichten:

Die heerlykheit is zonder duur;
Een nevel kan die gloeyentheen bederven,
Gelyk de lucht de waterverven;
Maar 't zieleſchoon is godlyk van natuur;
Die luiſter volgt in 't ondergaan
De zomerzonne, om ſchooner op te ſtaan:
Die zich van geene ſchaduwe laat bevlekken.
Dus kan de Deugt
Ter glory ſtrekken
Aan de ſchoone Jeugt.

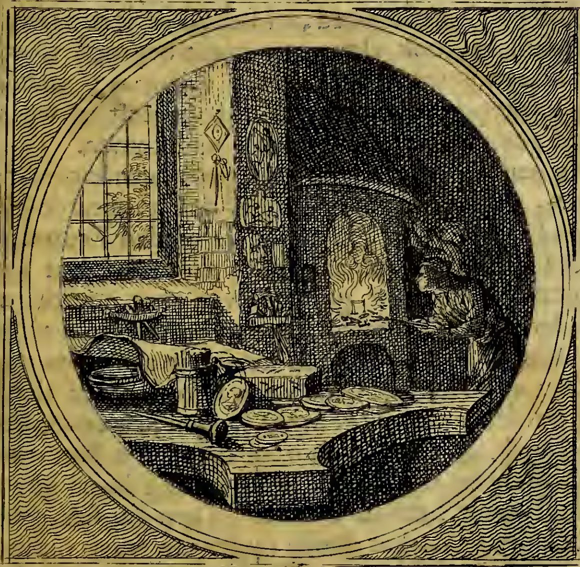
Dit geeft een goet ſlot aan ons Tafereel.

D E

XXIII.

De TOETSTEEN.

Zich voor bedrog te hoeden.

't Vernuft des menſſen heeft een Steen,
Om 't goud te toetſen, uitgevonden.
Maar d' opkomſt van veel zwaarigheên
Leert ider beſt den aart doorgronden
Van die hy voor zyn vrienden kent;
Die meeſt getrouw in voorſpoet blyven,
Dog, als 't geluk den rugge wend,
Hun vriend onachtzaam laten dryven.
De vriendſchap, op de deugd gebouwt,
Is waardiger dan al het goud.

XXIII. ZINNEBEELT.

HEt agterstaande Printtafereel vertoont ons een Toetssteen, en eenige stukken gemunt Gout. Dit geeft ons aanleiding om te beduiden: dat, even gelyk 't goud door 't vuur beproeft, en door den Toetssteen getoetst word, of het zelve wel zuiver en onvervalst is, ook aldus een vrient beproeft wort of hy ook een getrouw en oprecht vrient is: wanneer hem, wiens vrient hy zegt en voorgeeft te wezen, eenige rampen of zwarigheden overkomen.

Om een Voorbeeld van deze proefneeminge aan te toonen, vind ik geen bequamer dan 't geen de Heer D. van Hoogstraaten, in zynen berymden Fedrus, op pag. 127. uit Avienus aanhaalt: te weten hoe twee reizigers, in verbont getreden van zuur en zoet met elkander te zullen lyden, in een bosch van een Beer overvallen wierden. De een stelde zig aanstonts op de vlucht: d'ander geen kans van te ontkomen ziende, ging op den gront uitgestrekt leggen, en zynen adem inhoudende geliet zig doot te zyn. De Beer rondom hem heen snoffelende of hy eenig leven gewaar wierd, verliet hem in 't ende. Toen nu het gevaar over en de gemaakte doode opgestaan was, quam de ander weder aanloopen. En van verre gezien hebbende dat de Beer hem aan 't hoofd en de ooren besnoffelt had, vraagde hem, wat dit beest hem had in de ooren geluistert. Dit, antwoordde hy, *Dat ik my noit meer op ontrouwe vrienden verlaten moet.* Zulks de Professor Schuppius wel dubble reden heeft om te zeggen: *Gelooft gy dat die man, welke u in tegenspoet verlaat, ooit uw oprechte vrient geweest is, zoo zyt gy in uw meening bedrogen: want aan een ware ongeveinsde vriendschap is geen einde.* En Euphues, *Gelyk het al geen goet Geld is daar des Keizers munt op staat; nog al Goud dat 'er blinkt: zoo is 't niet al waarheit dat den schyn*

schyn van waarheit heeft. Noch 't zyn altemaal geen vrienden, die een vriendelyk aanzigt toonen; een lieflyke tonge is geen bewys van een oprechten vrient; maar zyn trouwhartigheit.

Maar zyn trouwhartigheit, zeit de Spreuk. Dit dwingt my noch een voorbeeld daar toe dienende van gemelden Heere Hoogstraten te rooven. Dit zal my zoo qualyk niet afgenomen worden, om dat ik niet, als hy, met den Schryver in d'eygen taal kan handelen. Polienus verhaalt van Alcibiades, dat hy begerig te weten wie van zyne vrienden hem getrouw waren, veinsde een doodslag begaan te hebben, en de plaats en persoon, die van den handel wist, en zig geliet als dood te wezen, in den duister aanwees, hen biddende zy wilden die zaak tog verborgen houden, en hem hulpe en bystant doen. Alle schrikten zy hier af, en verlieten hem, uitgezondert zynen vriend Kallias alleen, die hem bybleef, en op deze toets oprecht bevonden werd. Zedert welken tyd Kallias altyt van hem voor een getrouw vrient, en in groote waarde gehouden is.

Op dusdanige vrienden, die in nood zig van kant maken, even gemelt, doelt de spreuk: *Een vrient wort met voordeel gewonnen, en met schade verloren.* En waarom tog? Euphues zal het zeggen: *Eygen liefde is de waaragtige oorspronk van alle menschelyke daden.*

Nog een voorbeeld, en daar mee houden wy aan ons Zinnebeeld genoegzaam voldaan te zyn.

In 't Jaar 1642. werd de Heer *De Thou*, met den Graaf, Stalmeester des Konings van Vrankryk, veroordeelt om met het zwaart onthalst te worden. Als hy dan zag dat zyne vrienden zig des niet bekreunden, zeide hy tegen zyn Biegtvader, zeer verwondert te zyn, dat hy zig van alle zyne vrienden aan 't Hof verlaten vond. Maar die gaf hem tot antwoort, dat zulks de loop der werreld was, volgens de bekende Latynsche vaarzen:

 Do-

Donec eris felix, multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.

Zoo lang als u't geluk en voorſpoet willig dienden,
Had gy een groot getal van aangename vrienden;
Maar nu zich eindelyk 't Geluk heeft om gewendt,
Niet een van allen die u kent.

Zeker het zou thans al wat zeltzaam wezen, een vrient te vinden, die tot in den uiterſten nood een vrient blyft. Zeker zeg ik nog eens; Die 'er zoo een heeft, die de proef heeft uitgeſtaan, mag hem wel in waarde houden. Maar waar vint men in onze dagen Oreſten en Pyladeſſen, wier liefde zoo groot was dat zy voor malkander wilden ſterven? Dit voorbeelt is van Luc. Rotgans loffelyk berymt, in zyne *Zedeleſſen uit d' oude Verdichtzelen*, daar hy in de toepaſſing dus zeit:

Waar zal ik Pylades in onze dagen vinden?
Of die Oreſt in trou en vrientſchap evenaart?
In voorſpoed telt men nu een lange ry van vrinden,
Maar geen, wanneer 't geluk zig tegen ons verklaart.
Zoo lang 't mildadig lot uit Amaltheaas horen
Den middagdiſch ſtoffeert, en 't muskadellebloet
In gulde ſchalen gloeit, heeft elk ons trouw gezworen.
De vrientſchap word geſterkt door weelde en overvloedt:
Maar als 't Gebrek in huis, met krachtelooze beenen,
Door onze keuken kruipt, of in den kelder zucht,
Waarom de huisvoogt quynt, en vrou en kinders weenen,
Verflaautze op dat gezicht, verdwynt en neemt de vlucht.
Maar mag men u den naam van ware vrienden geven,
Gy die den voorſpoet volgt en liefkooſt om 't genot?
Neen, tafelvrienden, neen: de vrientſchap wort verheven
Om haar ſtantvaſtigheit in een rampzalig lot:
Dies moet ik Pylades en zyne deugden loven:
Geen vrient in veiligheit, maar midden in 't gevaar:
Geen vrient op 't feeſtbanket in Agamemnons hoven,
Maar in den kerker, en by Thoas moortaltaar.

De

XXIV.

DE UIL.

Van weinigen gezocht.

Oud Grieken bragt wel eer een Nagtuil op de altaaren
Van Pallas, om 't geheim der wysheid te bewaaren,
Als diende dit om 't volk te leeren, hoe met kragt
Van harſſenarbeid by een lamplicht in den nagt
Die ſchoone en edle gaaf wiert van den mens verkregen.
Maar heeft een Chriſten luſt met wysheid allerwegen
Te wandelen, wel aan. Het Euangeliboek,
Zyn vraagbaak, zal hem meeſt, door ſtadig onderzoek
Verzelt met waaken, by aandagtig overdenken,
Veel Chriſtelyke deugd en wysheid tevens ſchenken.

XXIII. ZINNEBEELT.

DIt Zinnebeeld geeft ons aanleidinge om de loffelyke WYSHEIT in haaren aart en waarde te bespiegelen, ten einde wy door der zelver schoonheit bekoort, daar naar mogten graven als naar Goud. Waarom Salomon Cap. 2. de zelve vergelykt by *een verborgen schat*: en zyne Spreuken, waar in de zelve legt opgesloten, by *een aangenaam hoofdsierſel en goude halsketenen*; met belastinge van de zelve zo dierbaar te agten, en *te bewaren als den appel onzer oogen*, *te binden aan onze vingeren*, *en te schryven op de Tafelen onzer harten*.

De Kaldeeusche, Egiptische, en inzonderheid de Griekze Wyzen hebben door hun natuurlyk vernuft en naarstige bespiegelingen al vroeg de waarde der zelve gekent, en blyken daar van naagelaten in hunne Goude spreuken, en, op het voorbeeld van den wysten der Werrelt, de WYSHEIT als den dierbaarsten schat aangeprezen.

De Redenaar Antistenes, zeide *dat de Wysheit onze waaragtige Rykdom is*, en *dat de staat der menschen dan eerst gelukkig zal wezen*, *wanneer een yders vernuft met het licht der wysheit omschenen zynde*, *in al zyn doen en laten naar de Reden te werk gaat*. En Diogenes, *Dat zy een schat is*, *die gevonden zynde niet gerooft kan worden*, *nog verminderen*; *invoegen dat zy in Schipbreuk met ons aan lant zwemt*: ja *dat een Wyze nooit arm*, *maar altyd ryk is*; *want hy heeft de dingen niet van nooden*, *maar de dingen hem*. Gevraagt, op wat wyze heeft hy de zelve niet van noden? antwoordde hy, *om dat hem*, *die alles bezit*, *niets en gebreekt*. Dit is niet ongelyk aan 't geen de Zede-meester Seneca daar aan ten luister

heeft

heeft toegepaſt, zeggende: *Schoonheit verſlenſt met 'er tyt, ſchatten konnen gerooft worden; maar wysheit blyft zyn bezitter by.*

De Brandende Lamp, in het Tafereel afgebeelt, is een Zinnebeeld van het licht des verſtants, 't welk door byzondere goetheit van den bouwheer der werrelt in de zielen der menſchen ontſteken is; waar omtrent de oeffening als de oly is, waar door de zelve in ſtadig ontvlammen word onderhouden.

De Olyftak beduit den innerlyken en uitterlyken vrede die van de zelve herkomt. En van zommigen is verſtandig aangemerkt, dat het geen Virgilius melt van Eneas, een Olyftak in zyn hand nemende als hy met de Sibille naar de onderaardze geeſten in de Elizeeze velden, om zyn vaders ſchim te bezoeken, aftrok, geen verzinzel is, maar dat de Latynſche Puikdichter het teeken voor de beteekende zaak heeft geſtelt, en dus door den olyftak niet anders heeft willen te kennen geven, als dat de wysheit den menſch door alle zwarigheid geleid tot een gelukkig einde.

Het beſloten boek, is de Wysheit die Jeruzalems eerſte Tempelbouwer een verborgen ſchat noemt, om de duiſtere bezwagtelingen, die zonder het licht des verſtants bezwaarlyk 't ontwinden zyn. De Egyptenaars en oude Grieken hebben de verborgen wysheit in raadzelen geſtelt, en het * verzinzel van Sphinx van Argos, daar op toegepaſt; als mede der zel-

* Sphinx, een Amazone, was de huisvrouw van Cadmus, die, na dat hy Dracon gedood, en zich in des zelfs Ryk gezet hadde, ook des zelfs zuſter ten Vrouwe nam. Dit gaf oorzaak dat Sphinx zig van hem afſcheurde, het grootſte deel van zyne onderdanen op haar zyde lokte, en hem eenen grooten ſchat ontroofde, enz. Hier mede voorzien zynde vlugtte zy op het gebergte Sphingium, van het welke zy Cadmus met liſt beooreloogde, en velen van de Thebanen overviel en ombragt. Nu plagten de Thebaners de

zelver beelteniſſen voor hunne tempelen geſtelt. Dus getuigt Plutarchus, zeggende: *Zy ſtelden gemeenlyk voor hunne tempelen de Sphinxen, waer mede zy te kennen gaven, dat de leering van hunne heilige dingen beſtont in een verborgen wysheit.*

De Griekze Kerk heeft in den lentetyd van hare opkomſt het Zinnebeeld van een beſloten boek overgenomen ('t is hier de plaats niet, anders zouden wy verſcheiden Kerkgebruiken konnen aantoonen, die uit het Heidendom ontſprooten zyn) en op den Heiligen Bybel gepaſt. En ons gebreken geen bewyzen om aan te toonen dat verſcheiden der eerſte Griekze Kerkleeraren, in hunne zinſpelingen, een geſloten boek met zeven zegelen (nu nog in de Roomſche kerk, met een Lammetje, agtervolgens het gezigte in de Openbaringe van Johannes met dat oogmerk gebruikt) ten Zinnebeelt geſtelt hebben van de verborgenheden Gods in den Heiligen Bybel opgeſloten; hebbende Godt, naar hun gevoelen, voordachtelyk onder duiſtere bezwagtelingen deze dingen voorgedragen. Dus hooren wy Gregorius in zyn verklaringe over Ezechiel zeggen: *De duiſterheid van Gods uitſpraken brengt grootte nuttigheit aan; want zy oeffent de zinnen, dat ze door vermoeyingen worden uitgebroeit, en dat eene welgeoeffende verkrygt, het geen een die luy, en traag is, niet kan vatten. Noch heeft ze wat anders in, want zoo de kenniſſe der H. Schrift voor een yder open ſtont, men zou ze niet agten: want in zekere duiſtere plaat-*

de Krygsliſt en verborgen toeleg der vyanden raadzels te noemen: en dus is uit het zeggen: Sphinx van Argos vermelt ons niet het uitgeven van raadzels, en niemant kan die oploſſen; dit verdichtzel geſmeet, dat Edipus het raadzel radende, Sphinx zig zelve van de rots te barſten heeft laten vallen, enz. Maar dit is 'er van, Edipus, een man dapper beroemt in 't oorlogen, heeft, met een deel van Cadmus volk geſterkt, haar onvoorhoets overvallen, haaren toeleg ontdekt, en haar gedood. Zie *Palephatus* van de *Ongelooflyke Hiſtorien*, pag. 33.

plaatzen vermaken ons die dingen die t'elkens uitgevonden zyn, en met hoe veel meerder zoetigheit, alzo ook met meerder arbeit, 't gemoed hebben afgemat. De zelve op een andere plaats: *Gelyk de H. Schrift den eenvoudigen met de uitterlyke letter vermaakt; alzoo oeffent zy de wyzen met hare verborgenheit. Want zy heeft in 't openbaar waar mede zy de kinderkens kan voeden, en behoud in 't verborgen waar mede zy de hoogdravender verstanden tot verwonderinge in zoetigheden ophoud.*

Wy hadden met deze uitweidingen den Uil, in ons Tafereel gestelt, byna geheel vergeten. Deze is altyd van de oude Heidenen gehouden voor een Zinnebeeld van Wysheit, en goeden Raad. De *Beeldespraak* geeft 'er deze reden van: *Dit dier vliegt meest by donkeren nacht om zyn kost te zoeken, en heeft dan een scherp gezigt: gelyk de Natuurschryvers zulks getuigen,* enz. Door welke beeltenisse vertoont wort de naarstigheit en 't nachtwaken waar in zulken die naar wysheit zoeken, inzonderheit ook de Prinsen en Raadsheeren moeten bezig zyn, op dat zy des nachts bedenken en overleggen 't geen zy op den dagh hebben uit te voeren; doordien de inbeeldende kragt van 't gemoed in de stille duisterheit veel sterker en kragtiger is. Waar van de Uil ten voorbeeld strekt, die den nacht voor den dach verkiest. Met opzigt op dit aangehaalde hooren wy Homerus zeggen: *Het betaamt een Raadsheer niet, dien de last en zorge des volks bevolen is, gansche nachten te slapen.* En tot bestempelingen van 't gene gezegt is, wyzen wy den Lezer tot de munt van Keizer Domitianus, in de meeste muntkabinetten der liefhebbers; maar 't gereedste in de *Roomsche Mogentheit* van J. Oudaan, op pag. 306. Tab. LV. te zien, welke door den Raad tot eere, en gedachtenisse van hem, die ten eersten aanvang zyner Regering een bezorgt gemoed scheen te hebben, met die beteekenisse, geslagen zyn. Weer te ruim geweid hebbende zullen wy sluiten met de frai-

je Redenvoeringen van den Prof. Balthazar Schuppius, in zyn Boekje over de INBEELDING, daar hy dus zeit: *Gewiſlyk is in alderhande geval beter, wysheit dan groot goet te hebben; om dat, als het Geluk ons begeeft, wy egter het verſtant behouden. Want daar alles wat wy bezitten heel onvaſt, en niet anders is als een Toneel van geduurige verwiſſelingen, is de wysheit alleen die onbeweeglyk en vaſt, ons beſtendig, en onbeweeglyk maakt. Dierhalven behoorden wy te* LEVEN *alleen om te* WETEN, *en te* WETEN *alleen om te* LEVEN.

't Luſt ons echter eenige ſtalen tot lof der Wysheit te melden, de bedryven van een zot en Wys man in beſpiegeling te brengen, en eenige grondleſſen (dienſtig om in alle voorvallen, die den menſchen in hun leven ontmoeten konnen, daar mee te raadplegen) voor te ſtellen.

De woorden of Redenkavelingen (zeit Democritus) *zyn ſchaduwen van 't bedryf. De woorden zyn de vrouw, het doen is de man. Het zeggen is ligt, het doen is moejelyk. De voortreffelykheit der bedryven is duurzaam, en die der woorden voorby gaande.*

Die Wys is (zeit Gratiaan) *acht al de werrelt; om dat hy weet dat yder wat goets heeft. Die anderen te boven gaat, vind altyt nog ymant die hem te boven gaat; maar een zot agt niemant, om dat hy niet weet wat goed is, en zyn verkiezing altyt loopt op het ergſte.*

De zelve: *De Dwaasheit komt altyd in met een open mond. De zotten zyn ſtout; maar de Wysheit komt in met zeer veel voorhoede. Hare voorlopers zyn d'Opmerking, en d'Onderſcheiding, die de wacht voor haar houden, ten einde zy voortgaa met getelde ſchreden, waar te twyffelen valt of 'er diepten mochten zyn.*

Het is een wyze Proteus, die zedig is by de zedigen, Verſtandig by de verſtandigen, Ernſtig met de ernſtigen, Vrolyk met die vrolyk zyn, en heeft het middel om alle harten te winnen.

De Gezontheit is het Geluk van 't lichaam, de Weten-

Wetenſchap dat van de ziel. Paus Julius de tweede van dien naam had voor een Zinſpreuk: *Geleertheit is 't Zilver van de Borgers, het Goud van de Edelen, en de Diamant der Vorſten.*

Zommigen vertrouwen zig zo zeer op hunne verdienſten, dat zy gans geen zorg dragen om zig te doen beminnen; maar de Wyzen weten, dat de verdienſten een grooten omweg moeten afleggen, wanneer ze niet door gunſt geholpen worden. De ſchrandre Spanjart Juan Rufo, gevraagt zynde: *Waar het van daan quam, dat de meeſte bedieningen vielen op luiden van kleene verdienſten*; gaf tot antwoort, *Om dat de bequaamſte luiden wachten, dat zy door hun verdienſten van zelf geroepen worden, en anderen in tegendeel daar krachtig aanzoek om doen.*

Daar is geen gevaarlyker woeſtyn als zonder vrienden te leven. *Te leven zonder vrient* (zeit het Spaans ſpreekwoort) *is te ſterven zonder getuigen. Ik ben die* (zeit de Vrientſchap by Gratiaan) *zonder welke geen heil in de werrelt is, en met welke alle de onluſten licht vallen, en verdraaglyk zyn.*

In voorſpoed heeft men veel vrienden, en die alle goedkoop: men moet die aan de hand houden, niet veragten; want daar kan een tyd komen, dat gy u gelukkig zoud agten een der zelve te hebben. De boerſche lieden hebben nimmer vrienden, zelf niet in voorſpoed, om dat niemant hen kent. *Zoo lang gy gelukkig zit* (zeit Ovidius) *zult gy veele vrienden tellen. Maar de Ongelukkigen* (zeit meergemelde Rufo) *hebben geen zwager, en een arm man is altyd in een vremd lant.* Hierom raad Gratiaan: *dat wy ons van der vrienden gunſt zoo wel moeten weeten te bedienen; dat, wanneer die ons komen te ontvallen, wy geen gebrek lyden.*

De Beleeftheit is het voornaamſte deel van 't welleeven; zy is een ſoort van betoovering, waar door men zig by de werrelt bemint maakt, in ſtee van datmen zig door ſtuursheit doet haaten, en veragten. Het koſt weinig, en

gelt

gelt veel. De beleefden hebben dit voordeel; dat al de eer daar van aan hun blyft. Hierom antwoordde een Filosoof, gevraagt, *Hoe groet gy een man die niet weder groet? Het is geen oneer voor my, dat ik beleefder ben dan een ander.*

De genen die met 'er haast iets eisschen, moeten met bedaartheit gehoort worden. De Mildadigheit is pryslyk: maar dikwils (zeit de Jonge Plinius) *word een haastige Mildadigheit van berouw verzelt.*

Daar is niet lichter te bedriegen (zeit Gratiaan) *dan een eerlyk man. Hy die nooit liegt gelooft licht, en hy die nimmer bedroog vertrout veel. Men moet leeren van zyn eigen en een anders schade. Wacht u dan zoo eerlyk te wezen, dat een ander daar door gelegenheit neemt om oneerlyk te werden. Men moet half Duif, half Slang zyn volgens den raad van 't Evangeli.* Matth. 20: 16.

De zelve: *Zommigen nemen de rust in 't begin, en laten den arbeit voor 't einde.* Maar Diogenes zeide: *Men moet wagten met rusten, tot men aan 't einde van de loopbaan gekomen is.*

Zomtyts bestaat het geneesmiddel van 't quaad in dat te vergeten, en men vergeet dat middel te gebruiken. Hier om zeide Themistocles tegens een man die hem de konst der Geheugenisse wilde leeren, *dat hy liever de konst van vergeeten leeren wilde.*

Men moet willen als men kan; want de gelegenheit en de tyd wagten naar niemant. Schryf aan uw willen geen vaste wetten voor; *want morgen zout gy licht gedrongen zyn het zelve water te drinken, dat gy heden versmaad.*

Een voorkomende verschooning verwekt den agterdogt die sliep. Men moet zig nooit gelaten eens anders agterdogt gewaar te worden: maar moet tragten het agterdenken te genezen, door een getrouw en eerlyk bedryf.

Men moet nooit deel zoeken te hebben aan de geheimen van de genen die boven u zyn. Gy zout gelooven

looven kerſſen te deelen, en gy zout de ſteenen krygen. *Het vertrouwen dat een Vorſt op zyn onderdanen ſtelt* (zeit Bocalin) *is een ſnoer dat hy om zynen hals heeft, om het toe te halen wanneer hy begint te vreezen, dat de geheimen, die door d'ooren in 't hart zyn gedrongen, uit het hart tot de tong mogten komen. 't Beurt dikwils dat een Vorſt berou krygt van zyn geheim vertrout te hebben, en hierom bevreeſt, ſtelt zyn geheim in verzekertheit.*

Het oirkuſſen is een ſtomme Sybille. Op een zaak diemen te doen heeft te ſlapen is beter, dan wakker te zyn op een zaak die gedaan is. Geheel ons leven moet zyn denken, om niet te dwalen. *De Grieken noemden den nagt voorzienig*, (zeit Servius) *om dat een menſch meer doordringentheit van geeſt heeft by nacht, dan by dag.* Dog zommigen bedenken zig lang, en daar na laten zy zig nog in alles bedriegen, zonder van te voren daar op gedacht te hebben.

Eindelyk Spreuken en bedryven van anderen zyn in een vruchtbaren geeſt zaden van ſcherpzinnigheit, die vervolgens eenen overvloedigen oegſt van nutte leeringen verſchaffen voor de opmerkenden.

Hierom hebben ze eenen nutbaren arbeit op zich genomen, die niet alleen de gedenkwaerdige bedryven, maer ook ſpreuken van wyze mannen uit de beſte Schryveren by een gebragt hebben: dewyl zeker is dat geen ſoort van ſchrift zoo voordeeligh is aen de menſchen, byzonder die jong van jaren zyn, omdat de voorbeelden wat ſterker ingang hebben dan alle de leſſen der wyzen. Het geen de oude Filoſoſen hebben te boek geſlagen over de zeden en het beſtieren des levens is wel wetens waerdigh, maer het naſporen daer van yder niet even gelegen, dewyl de zaken met veel omwegen bezet zyn, die niemant door kan gaen, of hy moet luſt en overvloet van ledigen tydt hebben. Ariſtoteles heeft zich daer omtrent opgehou-

gehouden, maer op zulk een manier dat hy alleen voor Filosofen schynt geschreven te hebben. Hier in zien wy dat veele geleerde mannen den leesgierigen hebben willen te gemoet komen door hunne naerstigheit en naeuwkeurigheit, welker eenigen Spreuken by een gezamelt hebben, als Theognis en Isokrates, anderen de Krygslisten en gedenkwaerdige Spreuken van doorluchtige mannen, als Valerius Maximus, en Sextus Julius Frontinus, die te kennen geeft dat het zelven van eenige anderen gedaen is. Zeker daer hoort veel tydt tot het gaen zoeken van gout in de aderen der aerde, of edele steenen op het strant of in zee. Zoodat hy eenen aengenamen dienst doet aen leergierige verstanden, die voor den dagh komt met zuiver opgemaakt gout, en ons een geschenk doet van uitverkoren en gezuiverde diamanten in gout of aen drinkbekers gezet. Dit werk van velen ter hant geslagen is egter naer het oordeel van doorgeleerde mannen van niemant gelukkiger uitgevoert dan van Plutarchus, die na het uitgeven van zyn nutbaer en stichtelyk werk betreffende het leven der doorluchtige mannen, waer in hunne brave daden en gedenkwaerdige redenen verhaelt worden, voor den pryssselyxten Keizer Trajaen, opgezamelt heeft de gedenkwaerdige spreuken veler vermaarde mannen, omdat men daer in als in eenen onbedriegelyken spiegel verbeelt ziet den aert en de neiging van yder in het byzonder. Men ga waer men wil, Plutarchus heeft den top bereikt. Dit wist de groote Erasmus, die daerom uit het Griex van dien Schryver een geheel boek van gedenkwaerdige spreuken in de Latynsche tale heeft uitgegeven.

Maer wy weiden weder te verre af. Het naeste Zinnebeelt roept ons.

XXV.

Een SCHOONE BOOM.

Deugd en Schoonheit niet altyt gepaart.

Beſchouw dit zinryk Tafereel,
Een ſchoonen Boom, maar ſlechts vol bladen,
Daar de oude ſtam, op zynen ſteel
Gekromt, met vruchten is belaaden.
Hoe menig mens ſchynt voor het oog
Vernuftig, en van heuſe zeden,
Die, buiten 't ſierelyk vertoog,
Is ydel van gemoed en reeden;
Daar ymant van geringen ſchyn
Een ſchrandre en groote geeſt kan zyn!

XXV. ZINNEBEELT.

HEt Tafereel vertoont voor 't oog een Boom, ſchoon en ryzig van geſtalte, met een rond getroſte bladerkruin, maar ontbloot van vrugten. Een regt Zinnebeelt van een man, ruſtig van geſtalte, en ſchoon van wezen, verbeeldende door zynen uiterlyken zwier wat groots, dog die, in den ommegang beſchout niets, behalven zyne uiterlyke ſchoone geſtalte bezit, dat lofwaardig is. Dusdanig een *ſchoonheit beſtaat in een gevoeglyke evenredenheit van het geheel tot de deelen: en van de deelen onder malkander.* Verſcheiden buytenlantſche volken hebben oudtyds op d'uiterlyke ſchoonheit der mannen verſlingert geweeſt. Verſcheiden mannen (verhaalt Dan. Jonctys in zyn *Geſchil, wat de meeſte kragt heeft om liefde te verwekken*) zyn om de bevallige geſtale hunner lichamen, voor anderen geſtelt, en tot Koningen uitgekozen geweeſt. d'Indianen, Perſianen, en Moren hadden oulings in gebruik, den ſchoonſten van geheel hun lant tot hunnen opperheer te kiezen: het welke by andere volken ook is naagevolgt. Want, gelyk Kurtius zeit, zy oordeelden niemant bekwamer den laſt des Ryks te dragen, dan dien de Natuur met een ſchoone en uitſtekende geſtalte des lichaams had beſchonken. En dit ging zoo veer, dat Agis, Konink van Lacedemonie, gevaar liep van zyn Ryksſtaf te verliezen; doordien hy eene korte vrouwe tot zyne Gemalin gekoren had. Want zy vreesden in zulker voegen dat de Koninklyke Ry van haaren eerſten luiſter verbaſtert mogte worden. In dien opzigte moet ons niet vremt ſchynen dat Iſocrates ſchreef, *dat 'er meer door eene onberiſpelyke ſchoonheit, dan door alle ande-*

andere uitstekende deugden, eenen onsterffelyken naam verkregen hebben. Maar de ware Wysheit heeft deze blinde keur ook al voor veele eeuwen bespot, in de Fabel van de Vos. Deeze geraakt in den winkel eens Beeldsnyders, schepte groot vermaak in beelden van verscheiden gedaante en soort te beschouwen. Onder die behaagde haar een vrouwenbeeld konstig uitgewerkt en van schoonen stal. Hier voegt ze zig by, hier spreektze tegen, dit vleidze; en het zelve van allen zyden beschouwende, (wanneer het beeld onbeweeglyk bleef zonder eenig wezen te hebben van alle deeze vriendelykheit) borst eindelik toornig geworden uit: *O schoon aangezicht zonder herssenen!*

Wat ons belangt wy moeten bekennen dat een man schoon van leest, wanneer de inwendige hoedanigheden, te weten een geleert vernuft, en bespraakte tong, die uiterlyke schoonheit evenaart, voor regt schoon te agten is. Ja, indien een schoon man nevens zyne lichamelyke schoonheit met zekere ongemeene deugden begaaft is, 't is te verwonderen hoe der hare uitstekende luister de gemoederen der menschen in verwonderinge zal verrukken. Want

De deugt gehuisvest in een schoonen
Kan meerder kragt en luister toonen.

Zoo Deugt, geleertheit, en een wel
Bespraakte tong, met schoon gestel
Een 's mans verzelt gaat, steekt elk d'ooren
En aandagt op om hem te hooren,
En blyft vol van verbaastheit staan.
Men hoort als een Orakel aan
Al wat hy zegt met groot verwonderen,
Als of Apolloos stem quam donderen
Uit Delfis heilig Tempelhol,
Waar door Deïphobe, als dol
Liep om altaar en drievoet waren,
Wanneer zy zou 't geheim verklaren
Aan 't jammerlyk misleide volk.

Maar daar deze inwendige ſchoonheit wort gemiſt, kan al de ſchoonheit my niet meer behagen dan een ſchoon waſſe beelt. Wy ſpreken zoo als het by ons leit. Zoo deed ook Paus Klemens de VIII, dog die ſpon den draad wat grover. Dees had op een tyt zeker Duits Prins, nevens den vermaarden Georgius Sabinus ter maaltyd genoodigt. De Paus, een beminnaar van luiden van letteren, ſprak over tafel zeer wydloopig van vele dingen met Sabinus, daar de Prins byzat en den ſtommen ſpeelde. Het geen den Paus gelegenheit deed nemen van te vragen of zyne Hoogheit de Latynſche taale verſtont. Maar uit hem vernemende dat hy van alle taalkunde ontbloot was, ontzag zig niet met verwondering uit te roepen, *O ſchoon Beeſt!*

Overzulks zouw ons een ſcheve Socrates, of bultige Ezopus, wanneer zy een taal als Cicero ſpraken, beter behagen, dan een ſchoone uiterlyke geſtalte, met een vernuftelooze ziel; 't geen het byvoegzel in het Tafereel (namelyk een misvormde Boom, met vrugten overladen) niet duiſterlyk te kennen geeft.

Gratiaan heeft in zyn tyd ook al gezeit: *Daer zyn lieden die niet anders als een ſchoonen voorgevel hebben, gelyk de huizen die niet volbout zyn, uit gebrek van gelt. Met de eerſte groete is het onderhout van hunne reden geeindigt; want de woorden worden lichtelyk uitgeput, wanneer het verſtant niet veel water van vernuft bezit. Het valt hun licht anderen te bedriegen, die, gelyk zy, meede niet dan 't uitwendige hebben: maar die wys zyn ontdekken wel haaſt dat zy van binnen ydel zyn.*

XXVI.

De Harp.

Zonder geluit nutteloos.

Wat baat een Harp, die tot vermaak van de ooren,
Door 's meesters konst haar snaaren niet laat hooren?
Wat baat een mens zyn wysheid en verstand,
En rykdom, hem zo mild van 's hemels hand
Geschonken, die, zyn gaaven zonder luister,
Laat by zich zelfs verroesten in het duister?
Maar die, geraakt van Godlyke yver, 't goed
Dat hy bezit naar 't lichaam en 't gemoed,
Voor 's naastens dienst en welstant nimmer spaarde,
Verstrekt de lust, de rechte vreugd van de aarde.

XXVI. ZINNEBEELT.

De Harp, (gelyk ook andere ſpeeltuigen) verſtrekt eerſt, een Zinnebeeld van de menſchelyke Rede, welke, zal dezelve de zaken natuurlyk uitdrukken, en den verſtandigen hoorder d'ooren ſtreelen, als een welgeſnaarde Harp, door een konſtige hand beſtiert, dan hooge, dan laage, of vermengde toonen ſlaan moet naar eys der maten die de zangſtukken onderſcheiden. En even gelyk een ſpeeltuig hoe konſtig geſnaart, en naar een bedreven gehoor geſpannen, nutteloos is, zoo de hand niet aan het zelve geſlagen wort: zoo geeft het ook geen nut dat een man verſtant heeft, wanneer hy het niet op zyn tyd laat blyken. Hierom zeide Theophraſtus, als hy over den maaltyd een Jongeling, van welken hy goede verwagtinge had, zag ſtil zitten; *Indien gy ſtilzwygt om dat gy onwetend zyt, zoo doet gy wyslyk: maar indien gy verſtant hebt, zoo doet gy dwaaslyk, dat gy niet en ſpreekt.*

Ten tweeden dient de Harp ook in dit opzigt ten Zinnebeelt, dat, even als het ſnarenſpel de afgeſloofde Geeſten verquikt, en wakker maakt, en daarom inzonderheit nut en pryſlyk is; zoo ook alle uitſpanningen, die de geeſten, door dagelyxe, en ſlaafze bezigheden verſtompt, weder ophelderen, verdienen geprezen te worden. Myn ge-eerde Leermeeſter S. van Hoogſtraten plag te zeggen: *De genen die zig zomtyts ontſpannen, krygen nieuwe kragten. Men moet aan den geeſt eenig vermaak toelaten; want hy wat geruſt hebbende, ryſt eerder, en wakkerder op.* Dit komt over een met de les van Seneca, *Datmen het verſtant niet*

t altyt even zeer op eene zaak moet opgespannen hou-
i; maar ook zomwyl wat rust, of uitspanningen daar
n vergunnen. Waerom ook al van outs af by ge-
te mannen de uitspanningen zyn goed gekeurt en
gebruik geweest.
De wyze Socrates ontzag zig niet by wylen met
kinderen te spelen. Kato vermoeit van Staatzor-
n spoelde den onlust af met een glas wyns.
ipio stelde zyn dapper en zegeryk lichaam zom-
yl tot dansen; nochte ontzag zich, uit vermaak,
tegenwoordigheit van den wyzen Lelius, schul-
n en zeehorentjes op strant te rapen. Anderen we-
r zetten zich tot de Boekoeffeninge, die ook myn
eelpop is: de meesten tot gezang en spel, gelyk
k vader Vondel; die zyn doffe en vermoeide gee-
en vaarwel speelde op een kindertrommel.
Octavius Augustus aan het gebiet geraakt had in
et opgaan van zynen roem ook eenige bedillers zy-
er zeden: omdat hy, als Suetonius verhaalt, som-
ts vischte met de hangelroede, somtyts ook met de
inderen speelde. De Heer D. van Hoogstraten ver-
ielt in zyne Aenmerkingen op den vertaalden Fe-
rus, hoe Frederik de Tweede, Koning van Deen-
iarken, als hy vermoeit was van de bezigheden des
yx, gewoon was zich meenigmaal met de hove-
ngen te verlustigen, zeggende tot hen: *Laat ons*
at spelen, terwyl de Koning van de hant is. Als hem
agt dat het tydt van uitscheiden was, zette hy zyn
ezen weder in een stadige plooi met dit zeggen:
Vy moeten met spelen uitscheiden: de Koning is weder-
ekomen. Maer laat ons de Fabel van Fedrus, waar op
e gemelde heer dit aangetekent heeft, en die de ge-
eerden oordeelen dat van den Fabeldichter opgestelt
s om de eere van Augustus in dit stuk op te houden,
ier liever byvoegen:

Ezopus en de kinderen voorheen
Geraekten aen het ſpelen in Atheen
Met noten. Een, die hier voorby quam treden,
Beſchimpte dit, als buiten alle reden.
Ezopus merkt dit ras, veel eer gewoon
Het onverſtant der menſchen zelf ten toon.
Te ſtellen en hunne ydle zotternyen,
Dan ſchemp hierom van anderen te lyen.
Hy dan ontſpant op 't midden van de ſtraat
Een boog, en zegt, Zie of gy dit verſtaat,
Die my beriſpt. Het volk komt aangedrongen.
Hy pynigt zich dus onverwacht beſprongen,
En weet niet wat Ezopus wil verſtaan,
En geeft het op in 't end. Dees vangt dus aan:
Hout gy den boogh geſpannen t' allen ſtonden,
Gy breekt hem licht: maar hy wort nut bevonden,
Zoo gy hem by gelegenheit ontſlaakt.
'T Gemoedt wil dus by wylen zyn vermaakt,
Opdat het weêr geſterkt met nieuwe krachten,
Bequamer zich begeve tot gedachten.

Voorwaer vele brave mannen, vermoeit van zwa werk, hebben in de ledigheit, als ze hun by wyl gebeuren mogt, getoont, dat hunne uitſpanning van veel grooter nutbaerheit waren, dan de ing ſpannen arbeit van vele anderen. Ook hebben z zich niet ontzien aen de werken van hunnen geeſ in die ruſte voortgebragt, den naam van LEDIG HEIT of UITSPANNINGE te geven.

D

XXVII.

De GEËNTE BOOM.

Door lyden vruchtbaar.

Zo ymant vruchten van een boom,
Naar zyn genoegen, wenſt te plukken,
Die moet, door 't ſnoeimes zonder ſchroom,
Zyn weeldrig groeien onderdrukken.
Zo noodig heeft de ontlooke jeugd,
Staag onder tucht en dwang te weezen,
Om door 't betrachten van de deugd,
Haar Schepper vroeg te leeren vreezen.
Dus droegen in hun jeugd zich wel,
Een Abel, Joſef, Samuël.

XXVII. ZINNEBEELT.

D*E opvoeding der kinderen* (zeit Galenus) *is als de Bouwing en oeffening die wy in de planten gebruiken.*

Wy hebben een Geënten Boom ten Zinnebeeld van de Opvoeding gestelt, om verscheiden redenen: I. wanneermen een Boom zonder oeffening in 't wild laat opschieten, heeft men weinige en zelden goede vruchten van den zelven te wachten. Even zoo is het ook geleegen met de Jeugt wanneer men die haren natuurlyken loop laat houden, zonder door het snoeimes van tucht de al te weelige looten te besnoejen: waar van wy veele voorbeelden zouden konnen aantoonen.

II. De bevinding heeft de luiden, welke zig op de Tuinoeffening verstaan, geleert, dat, zoo men van een Boom veele en goede vruchten wil wachten, men een lot van een anderen boom, wiens vruchten door den smaak gekeurt, en goed bevonden zyn, daar op moet enten. Dus is het ook gelegen met vader Adams nazaten. Zoo men van de zelve vruchten van Verstant, Deugd, en Zeden verwachten wil, moeten die, welken de opvoeding over hen aanbevoolen is, hun door gestadig onderwyzen, door brave voorbeelden van Godvruchtigheit en Deugt, met voorzigtigheit en oordeel naar mate van hun begryp, op bequamen tyd, wanneer de verstanden 't vatbaarste zyn, dezelve inenten. *Want* (gelyk Fabius zeit) *daar is niets dat vaster in 't gemoed kleeft, als 't gene in de kintze jaren wort ingedrukt.* Het geen het groote Maasorakel ook toestemt, en aanraad: *Datmen van der Jeugt aan den Kinderen zekere heilige voorschriften in 't gemoed behoort te prenten; overmits het geene dat een-*

eenmaal in 't hart gevestigt is, lang byblyft. Even gelyk een nieuwe aarde pot den reuk van 't geen daar eerst in gekookt is lang behout.

Hoe krachtige wortels de indruk van zaken, dien men in de jeugt ontfangen heeft, kan schieten, en hoe zwaar die uit te rojen zyn, daar van heb ik met verwondering proeven gezien, in menschen die niet misdeelt waren van verstant, en egter aan het bygeloof der Geestverschynzelen (om dat het hun als met de pap, als men gemeenlyk zeit, was ingegeeven) zoodanig vast gehegt waren, dat, al betoogde men hun op vaste gronden, tot beschaamt wordens toe, de onmoogelykheit uit den aart der zelve, men nochtans niet magtig was, hun de ydele vrees voor 't geen niet is, te ontneemen.

Men ga omtrent het leiden der jeugt te rade met den vermakelyken zedemeester, den Ridder Jakob Kats, die onder zyne Zinnebeelden telkens heilzame lessen geeft ter bestieringe des menschelyken levens, dat noit meer gevaren onderworpen is dan in het bloeien der jeugt, die men leiden moet, zoo men in den ouderdom daar vruchten van trekken zal. Dus spreekt hy in het eerste Zinnebeelt van zynen Spiegel des ouden en Nieuwen tydts:

Verlaat den ouden tronk, en buigt het jeugdigh rys.
Maar duid dit niet alleen op alle boomgewassen:
Het kan ook boven al op uwe kinders passen.
Hoort Vaders van het huis: de jeugt, de teedre jeugt,
Dient van den eersten af gebogen tot de deugt.

Hy hecht hier aan de goude spreuk van Jesus Syrach xxx, 12. *Buig uw kint den hals, terwyl het nog jong is, opdat het niet hartnekkig worde.* En hier toe brengt hy de spreekwoorden te passe, die van outs uitgevonden altydt eene zekere waarheit in zich begrypen; hoedanige deze zyn: *Terwyl het rysje zwak is, moet men het buigen: 't Moet vroeg krommen dat een goede reep*

worden zal, 't Is quaet oude honden aen banden te leggen: Men mag zyn oude ſchoenen verwerpen, maer niet zyn oude zeden: Gewoonte maakt eelt. De hen is, als haar wen is: Qua wennis, qua ſchennis.

Wat heeft geleert de jonge man,
Dat hangt hem al zyn leven an.

En terwyl ik myne oogen verluſtigh in het gezicht dezer zinnebeelden, zie ik dat ook het derde my te ſtade komt in het opmaken en toepaſſen van myn Tafereel. Dit verbeelt een Slang, die in de engte van een rots met het hooft inboort, en tot opſchrift heeft deze vaerzen:

Alwaar de Slang 't hooft in kan dringen,
Daar zal ze 't ganſche lyf in wringen.

De dichter voert op dit gezicht eenen Vader in, die in dezen zin voor zynen zoon ſpreekt:

Kom hier, myn waerde kint, ik moet u heden leeren,
Hoe gy uw domme jeugt zult mogen overheeren.
Koom hier, ſta nevens my, en let op dit geval,
Dat ik u tot bericht voor oogen ſtellen zal.
Zie, waar de gladde ſlang den kop weet in te dringen,
Daer weetze ſtraks het lyf ten vollen in te wringen.
Let vry, let op het ſtuk: het hooft bereit de baan,
En waar dat ingang krygt, daar is geen houwen aan.
In alle ſlim bejagh, in alle quade zaken,
Moet eene teedre ziel den aanvang leeren ſtaken.
Weer, lieve, weer, en wied, en dood het booze kruit,
Eer dat het verder ga, en eer het wyder ſpruit'.
De boom, die ons bedekt, en nu begint te bloejen,
Was maer een enkel rys, toen hy begon te groeien:
En nog al waſt hy voort, en zoo hy langer ſtaat,
Zult gy zyn vruchten zien, en in de vrucht het zaat.
Gy dan, die zyt geneigt om in de tucht te leven,
Wacht u van aan het quaat den eerſten voet te geven.
Hy valt helaes, hy valt tot in den vuilen luſt,
Die van den eerſten af de vonken niet en bluſt.

De

XXVIII.

De Aap.

Lief baart leet.

De ſnoode Sim, die zaam gedrongen
  Door zotte drift, die 't hert ontſloot,
Haar ſpeelpop, eenen tweelingsjongen,
  Te berſte troetelt in haar ſchoot,
Leert, hoe de dwaaze moederliefde,
  Die al te onmatig ſtreelt en vleit,
Haar kind'ren, ſchoon 't haar Egâ griefde,
  Bederft, door weelde en dertelheid:
Tot zy in 't end met ſchande en ſchade,
Haar laffe zugt beklaagt te ſpade.

XXVIII. ZINNEBEELT.

GElyk *de goede opvoeding en tucht* (als Seneca zeit) *de zeden en manieren maken*; zoo geeft in tegendeel de quade opvoeding voet tot alle ongebondenheit en eindelyk bederf.

Wy hebben het wyfje van den Aap daar toe ten Zinnebeelt gestelt. Dit krygt gemeenlyk twee jongen, die het den eenen voor tegen haar borst, den anderen achter op den rug alzins met zich torst. 't Eene jong dat zy van vooren altyd beschout, heeft zy zoo overmatig en verzot lief, dat zy het dikwils tusschen de pooten, of tegens haar borst doot solt. Even alzoo is ook de zotte moederliefde, die alle goede opvoeding veracht, dikwils oorzaak van het bederf der geliefste kinderen.

Nog eens. Dat nut gezeit is, mag wel tweemaal gezeit worden.

Dat d'Aap een van haar tweelingjongen,
  Byzonderlyk van haar bemint
  Uit dwaze drift verzot en blint,
Bevind in 't ende doot gedrongen:
  Leert hoe de malle moedermin,
  Haar kroost bederft in haar begin.
Te laat zal zich dit openbaren,
Wanneer het jong is heengevaren.

Een brok van een oud Referyntje, dat het opschrift *Mal Moertje, mal Kintje*, draagt, schiet my ook hier op te binnen; om mee tot blyk eener dwaaze liefde te strekken:

Hoor wat zy tegen den schoolmeester ging gewagen:
Leer myn kintje wel, maar geef het geen slagen;
Maar doe het zyn willetje, dit zeg ik u tot een les.
Dat het in een jaar niet leert, leert het in zes.

XXIX.

De OJEVAAR.

Een goet voorbeeld heeft kragt.

Draagt de Oyevaar, uit tedre zugt,
En dankbre liefde, op zyne vlerken
Zyn moedlooze ouders door de lugt,
En schaft hun spys, om 't hert te sterken;
Hoe veel te meer behoort een mens,
Een Christen, zyn nooddruftige ouderen,
De hand te bieden naar hun wens,
Hun last te stutten met zyn schouderen,
Zoo veel 't in zyn vermoogen leid!
Gewis, dat eist de Dankbaarheid.

XXIX. ZINNEBEELT.

DE Oyevaar is een Zinnebeeld van die Liefdepligt dien wy aan onze ouderen verschuldigt zyn. Ælianus, een yverig onderzoeker van de natuur der Dieren, zegt van de zelve: *Hoewel zy door geen wet tot deze liefde verbonden zyn, zoo worden zy nochtans door de goedaardigheit hunner natuur daar toe gedreven.* Dus verhalen ook anderen en zeggen: door bevindingen ontdekt te hebben, dat de jongen der Oyevaren, wanneer d' oude door ouderdom stram geworden, met vliegen niet meer volgen konnen, hen weerzyds onderschooren.

De uitstekende liefdedaad van Eneas, omtrent zynen stokouden Vader Anchises, dien hy in der yl uit de Troyaansche vlamme weg droeg, is by Virgilius berugt. Nog een staal van byzondere liefde en Godvrugtigen kinderpligt, vinden wy in de Roomsche gedenkschriften, van een Dochter omtrent haren Vader, ten tyde als Quintius en Attilius Borgermeesters waren. Deze, als hare vader gevonnist was om van honger in de Gevangenisse te moeten sterven, onderhield hem steelswyze met de melk harer Borsten; zoo lang tot dat dit uitquam; die daad by allen geroemd, en de oude man van den kerker ontslagen wiert.

Deze histori vinde ik afgebeelt en toegepast op Paus Klement den tienden, op eenen Gedenkpenning, hem ter eere geslagen, staende op de eene zyde zyn beeltenis in Pausselyk gewaat, op de andere deze zoogende vrou met het byschrift, VIVIFICAT ET BEAT; zoo veel als, HY MAAKT LEVENDIG EN ZALIG.

Dogh

Dogh Valerius Maximus vertelt deze geschiedenisse van een aanzienelyke vrou, die ter doot veroordeelt, aen den Drieman wert overgegeven, om haer in den kerker te doen worgen. De Stokbewaarder haer van den Drieman overgenomen hebbende kreeg medelyden met haer, en stelde hierom de dootstraf uit. Met eenen gaf hy toegang aen haer dogter tot de moeder, nadat hy haer telkens van te voren wel ondertast had of ze geen spys by zich hadde om haer moeder te voeden. Dus zouze, meende hy, van honger wel sterven, zonder dat men haar een geweldige dood aandeed. Als dit vast eenige dagen aanliep zonder dat ze den geest gaf, begon hy hier over te maalen, kunnende niet vatten hoeze zoo lang in 't leeven bleef. Hy verspiedde dan de dochter, en zagh door eene reet, hoeze haere borst ontblootte, en de oude vrou, als een kleen kint, zoogde. Bewogen door zo vreemt een zaak, gaf hy 'er kennis van aan den Drieman, dees aen den Schout, de Schout weder aen het Gerecht, dat verzet op zoo wonderlyk een geval de gevonnisde vrouw in vryheit stelde. *Wat doorboort*, roept de Schryver uit, *wat bedenkt de kinderliefde niet, die een nieu middel wist uit te vinden, waer door een kint zyne moeder in 't leven hielt? Want wat is zoo ongewoon, zoo ongehoort, als dat een moeder door de borsten van hare dogter gezoogt is? Iemant*, vervolgt hy, *mogt meenen dat dit tegen de natuur gebeurt is, indien het beminnen der ouderen de eerste wet der Natuure niet ware.*

Dezelve Schryver verheft de liefde van Cimon, zoon van Miltiades, dien doorluchtigen Veltheer, ten hemel: omdat hy het lyk zyns vaders, in den kerker gestorven, uit die banden loste, met zich zelven gewilligh in zyn plaets gevangen te laten zetten. Want, zegt hy, schoon deze Cimon daerna verheven wiert tot eenen man van staet, en voor het

vader-

vaderland te velde trok, nogtans behaalde hy hier door veel meer lof in den kerker, dan op het Raedthuis.

Een opmerkelyk voorval van gelyken aart verhaalt D. P. Pers, in zynen *verwarden Adelaar*, aldus; „Terwyl de Spanjaards in 't jaar 1574. op „ *Westzanen* aanzetten, was zeker Huisman, agter„ latende alles wat hy bezat, nergens meer over „ bekommert, dan over zyn stokoude en krepele „ moeder; en alzoo hy van geen slede was voor„ zien, zettte hy haar op een burry, en vlugtte, „ om haar te redden uit de klauwen dier onbarm„ hartigen, met haar over 't ys: en van de Span„ jaarden op het spoor gevolgt, bergde zig in 't riet. „ De Spanjaarts meenende dat hun een groote buit „ ontvoert was, en ziende, den zelven agterhaalt „ hebbende, niet anders als een oude vrouw op een „ burry zitten, gingen weder te rug zonder haar „ leet te doen. De zoon uit zynen schuilhoek dit „ ziende, trok weder aan dit godsdienstig juk, en „ sleepte zyn moeder voort, omtrent vier mylen „ weegs, tot *Hoorn* voor de *Wester Poort*: alwaar „ de Regeerders dier Stadt, ten spiegel der kin„ derlyke Godvrugtigheit, dit, aldaar ter eeuwi„ ger gedachtenisse, in eenen steen hebben doen „ uithouwen.

XXX.

DE MIEREN.

't Werkzaam leeven is regt menſchelyk.

Gaa luiaard, gaa, leer van de mieren,
Sprak eertyds Koning Salomon.
Die arbeidzaame, kleine dieren,
Verzaam'len by de zomerzon,
Waar van ze 's winters zich geneeren.
Gy, door een hooger geeſt geleid,
Gy moet uw leevens ſtyl met eeren,
Met wakkre vlyt, en ſpaarzaamheid
Handhaaven; zelfs om, by 't vergaaren,
Voor de armen nooit uw brood te ſpaaren.

XXX. ZINNEBEELT.

Wie twyffelt 'er aan, dat de Schepper door der Dieren menigvuldige verschilligheit, ook elks byzonderen aart, zyn wonderbaar groot vernuft en wysheit heeft willen te kennen geven? Die met vlyt en yver den onderscheiden aart der schepzelen naspeurden, ontdekten ook met een dat al der zelve verschillige drift in het algemeene menschelyke geslacht zich verspreit heeft; waarom men ook gewoon is, zoo wanneer in den mensch eene byzondere drift doorsteekt, hem straks met dat gene te vergelyken met welks aart hy de naaste overeenkomst heeft. Om geen langen omtrek te maken, wanneer men menschen ontmoet, die yverig, naarstig, en zorgvuldig zyn om wat voor den winter of den ouden dach op te gaderen, men zal zeggen met den grooten Dichter Antonides, dat zy zyn

Als mieren die, in 't prilst des zomers, even kloek
Krioelen, even drok verzorgen elk zyn hoek,
En branden om in vlyt en arbeit zich te quyten.

In tegendeel ontmoetmen eenen luiaard, eenen tragen, en achtelozen mensch, de Rede zal hem zynen plicht aanwyzen in het voorbeeld van de Mieren; of zeggen op het voorbeeld van Salems Tempelbouwer, *Gaa tot de Mieren en word wys.* Het orakel der welsprekenheit Cicero had hier ook het oog op, als hy zeide: *De menschen en verstaan noch bedenken niet, hoe groot een inkomen de spaarzaamheit is.* En even als dit tot het tydelyk welzyn van den mens een beproeft hulpmiddel is: zoo kan dit Zinnebeeld gepast op Deugt, en Wetenschappen, ten voorbeeld strekken, agtervolgens de vermaning aan de jeugt, ik het XI. Zinnebeelt dus sluit:

Al wie met ernst, in 't bloeyen van zyn jeugt,
En noeste vlyt, de wetenschap, en Deugt,
Komt na te jagen;
Verrykt zig met een schat van zyn gewin,
En legt dien op, ten goeden voorraad, in
Zyn oude dagen.

De

XXXI.

De Byen.

Geen zoet zonder gal.

Wie keur van honiglekkerny,
Wil uit de volle korven ſmaaken,
Loopt groot gevaar, dat hem de by
Zal met haar ſcherpen angel raaken.
Een ſchoon en leerzaam Zinnebeeld,
Hoe veele mannen, die als ligten
Van wysheid wandlen, mild bedeelt
Met gaaven, om 't gemeen te ſtichten,
Een', die hun eerkroon komt te na,
Niet zelden ſteken tot zyn ſchâ.

XXXI. ZINNEBEELT.

DE Byen, een algemeen Zinnebeeld van eenen werkzamen aart, zyn een recht tegenbeeld van de Spin. Want gelyk die uit de edelste bloemen, en plantgewassen venyn zuigt, zoo zuigen en vergaderen de Byen, uit allerley bloeizelen, bloemen en kruiden, het beste, eelste, en nutbaarste zoo voor zich zelven, als tot der menschen gebruik; in welk opzicht zy ten Zinnebeeld strekken van die zedige en pryffelyke behandelingen omtrent het doen en bedryf van anderen, waar uit men altyt het goede, en 't geen tot der zelver lof dient, behoort op te merken; en steekt 'er iets gebrekkigs deur hun bedryf, 't zelve op een zedige en leerzame wys te berispen, in plaats van de gebreken door een vergrootend oog aan te zien, om grond te hebben tot lasteringen en quaadspreken.

Als Socrates in tegenwoordigheit van anderen aan tafel een byzonder vrient te scherp overhaalde, heeft Plato zig tot hem keerende gezeit, *of het niet beter geweest hadde hem aan een kant alleen te vermanen*; waar op Socrates zeide: *En gy zoud beter gedaan hebben, indien gy my dit heimelyk gezeit had.* Die geaart zyn als de Spin zouden stof vinden om deze twee groote mannen te lasteren over hunne misslagen: maar die den aart der Byen in hun gemoed bezitten, weten 'er dit volgende tot leerzamen honing uit te zuigen:

Bestraf uw vrient, dog laat het niemant zien noch hooren:

Maar pryst gy hem, zoo doe zulks vry voor yders ooren.

De

De vlyt, en byzondere yver der Byen, word ook gepaſt op menſchen die zich bëyveren in 't zoeken van pryſſelyke wetenſchappen, en onvermoeit alle geleerde boeken doorſnuffelen, om het wezentlyke en waardigſte daar uit op gegaart, en in een verzamelden honig op geſloten, ten nutte voor zig en anderen te konnen te pas brengen. Een myner goede vrienden maakte op het vertoonen van een afteekening van eenen die in zyn boekvertrek zit te ſchryven dit volgende vaarsje, dat op den zelven zin als boven uit komt:

Hier toont het ſchrander brein door 't zoeken,
Gelyk een By die honig gaart,
Al 't nut der wysheit 't zaam gepaart
Uit 's weerels oude en nieuwe boeken.

Schuppius zyn Boekkamer beſchouwende, zeide: *Denk hoe veele zyn 'er die de werrelt met boeken vervult hebben, welker winſt zoo groot niet was, dat zy 'er zout van hebben konden.* Waar is het eeuwigduurende reisgelt der konſten? waar is het onverbreekelyk loon der deugt? Deze dingen zyn dweeperyen der ouden geweeſt: tegenwoordig leeft men met andere zeden. Nu is beter ſchoenen te lappen als met letteroeffening de gunſt der grooten af te bedelen. Gelooft my, de Oſſen zyn thans in grooter waarde als de geletterden.

Nullus Mecaenas, nullus in orbe Maro.

Daar geen Mecenas is, daar kan geen Maro zyn.

Edelmoedige zielen evenwel oordeelen, datmen met d' uiterſte pogingen moet vermyden het leven in ledigheit door te brengen, te meer dewyl 'er op de werelt niets koſtelyker is dan de tydt, die eens vervlogen noit wederkeert. En hier op ziende zeide Plato niet t'onrecht dat het gemoedt des menſchen alleen de menſch was, en het lichaam niet anders dan een

wooning of werktuig des zelven. En zeker nieman kan ontkennen dat de ziel het voornaamste deel is va den mensch, en het lichaem ten dienste staat aan d ziel. Gelyk dan de ziel of het gemoedt verre bete is dan het lichaam, zoo volgt daar uit dat de goede ren des gemoedts die van het lichaam verre overtref fen. Men rekene nu eens uit, hoe veel kennis, ho veel geleertheit, hoe veel wysheit men had kunne opdoen in de uren, die anders in vadzige ledigheit of onnutte bezigheden jammerlyk verquist worden Men lette eens, als men de dagen zou oprekenen di onnuttelyk zyn doorgebracht, hoe groot het geta wel zyn zoude. Men hout iemant die gout en edel gesteenten uit losheit verdoet voor quistigh: en za men den genen die den tydt, het dierbaarste van al le dingen, onnuttelyk doorbrengt of verquist, nie voor quistigh houden? Men overwege hier by he geen dezelve Plato gezegt heeft, dat 'er niets schoo ner, niets beminlyker is dan de Wysheit, die, zoo z gezien kon worden met lichamelyke oogen, yder ee op eene bezondere wyze op zich zou doen verlieven En daar de liefde ongelooffelyk groot is, daar moe het uiterste vermaak zyn, zoo dikwils het gemoed zich vermengt met zoo lief een voorwerp. Was 'e iemant, die eens anders leven zou willen verkorten men zou bangh voor hem zyn: en men begrypt nie dat men door ledigheit zyn eigen leven verkort. Wan arbeiden alleen is leven, dewyl een leven zonder ar beit meer naer de doot, dan naar het leven gelykt Gedenkwaardig is het zeggen van Plinius: *Dat he leven bestaat in waken, en dat een mensch, hoe hy mee uren aan het bevlytigen der wetenschappen besteedt, hoe h langer leeft.*

Men vint de wetenschap niet rusten op een bedt.
Zy wort den mensch alleen door arbeit bygezet.

D

XXXII.

De HOND en SLEUTEL.

Groote nuttigheid.

Men zegt, hoe de oude letterhelden,
 In Rome en Griekenland verſpreit,
Den Wachthond by een Sleutel ſtelden,
 Als 't wapen van Getrouwigheid.
Maar ſchynt in de eeuw die wy beleeven,
 Naar 't geen men ondervint, de trouw
Niet uit de waereld weg gedreeven,
 Gevlugt naar zaliger landsdouw?
Voorwaar 't is geenzins buiten duchten,
Dat hier de vroomen over zuchten.

XXXII. ZINNEBEELT.

GElyk die genen, welke men over de bewaringe, en opzigt zyner goederen ſtelt (het geen door den ſleutel verbeelt wort) waarlyk getrouw worden geſchat; zoo vinden wy ook by d'oude Schryvers, dat zy den Hont, welks natuurlyke getrouwigheit voor zyne opvoeders bekent is, tot een zelve Zinſtaal hebben gebruikt. Voorbeelden zullen ons gezegde beveſtigen. 't Eerſte heeft Rome gezien, als Appius Junius, en Publius Silius Borgermeeſters waren. Titus Labienus, gevangen zynde, liet zyn Hond niet na, altyt aan zyn zyde te leggen. Naderhant gevonniſt, en van eene hoogte geworpen; een ſtraffe dies tyts te Rome, omtrent dusdanige misdadigers als hy was, gebruikelyk: zoo bleef de Hond, betoonende alle teekens van droefheit, geſtadig by het doode lichaam van zyn Heer; dragende alle de ſpyze, welke hem werd toe geworpen, aan des zelfs beſtorven mont. Eindelyk wanneer het doode lighaam in den Tyber geworpen wiert, ſprong gemelde Hont, uit trouhartigheit, en verwonderlyke liefde, naar het zelve toe, houdende dat nog een lange wyl boven water, tot groote verwonderinge van allen die het van de boorden des Tybers aanzagen.

Het tweede voorbeeld is, de getrouwheit der twee Jagthonden van Graaf Floris den V. zoon van Koning Willem, den XVI Graaf van Hollant. Deze op de Jacht wreedaardig vermoort, bleven de gemelde honden die hem altyt in zyn leven gewoon waren te verzellen, by het doode lighaam, en het graf, onaflokkelyk, zonder te willen eeten of drinken, leggen, waar van als nog het ruggeſtuk van den

den Graaflyken gedenkpenning de gedachtenis draagt, in L. Smids Graaflyke Zinnebeelden pag. 38. te zien, die daar by zeit:

Of moet ik Floris in het ſneuvelen betreuren,
Met al zyn vrienden zoo blyhartig op de jagt?
Dit moeſt in Scythie, niet in het Sticht gebeuren.
Ontmenſte menſchen, die uw trouw dus eerloos ſchond,
Komt by dit graf en leert getrouwheit van een hond.

Het derde verſchaft ons de Ridder Hooft in zyn eeuwigh werk der Hiſtorien, daer hy meldende het gevaer, waer in de Prins van Oranje was, wanneer de Spanjaarden hem by Bergen quamen beſteken, en byna gevangen namen, dus zyne ſierlyke reden vervolgt: *Daar op ſtort Juliaan zelf in met geen minder heftigheit, en vellende alle de wachten, die hy in den wege vondt, ſpat deur, tot op de wapenplaats, voor de tente des Prinſen: zoo gezwindelyk dat de wachtdrom aldaar niet gewaarſchuwt wert, dan met den ſlagh, en als hun volk derwaart gevloden quam met den vyant op de hielen. De Prins bedankte zich meenigmaal hierna der getrouheit van eenen hont, die door 't gerucht aan 't huilen raakte, voorts op zyn aangezicht ſprong, en hem met krabbelen wekte, eer iemant van zyn gezin uit den ſlaap ſchoot. En hielt hy ſedert, tot op zynen ſterfdagh toe, altydts eenen wagter van die afkomſt: gelyk 'er ook verſcheiden by zyn hofjonkers gevoedt werden. Zonder de voorzorge van dit dier, hy waar gevangen geweeſt.*

Terwyl ik my verluſtig in den edelen taalvloedt van dezen Schryver vind ik nogh een exempel by hem, dat niet minder der meldinge waerdigh is. Dit vint men in het vyftiende boek der zelve Nederlantſche Hiſtorien. Daer verhaalt hy hoe Imbyze den Baljuw van Axele en eenen Muzaart, by wege van puure datelykheit, dooden liet, bevelende 't werk

zynen Stedehouder Kornel, Jakob van Micghem; die tien of twaalf zyner ſoldaten afvaardigde, met onthiet om hen te vangen, en dan heimelyk van kant te helpen. *Deze knechten*, zegt hy, *hebbende dit paar betrapt, verklaarden gelaſt te zyn hen te vervoeren, daer zy lichtelyk lange zitten zouden, en rieden hun derhalven, zich van gelt, lywaat en andere behoeften te verzien. 'T welk geſchiedt zynde bragten zy hen tot by Gent, voor de Muidepoort aldaar om 't leven; en een hont het ſtuk uit. Want alzoo zy de lyken in een put by de galge gedolven hadden, bleef dit dier leggen huilen aan 't graf zyns meeſters; tot dat het ſchalk oog maakte aan zekeren Molenaar, door wien de maagen, vlytigh in 't naſpeuren, achter de waarheit raakten.*

Hierom voert Fedrus in de laatſte Fabel des vyfden boex eenen hont in, die out geworden, en hier door geene blyken meer van zyne trou en wilvaerdigheit kunnende geven, t'onrecht van zynen heer beſtraft wort, die door veelvuldige ondervinding lang genoeg beſpeurt had, dat het trouwe dier

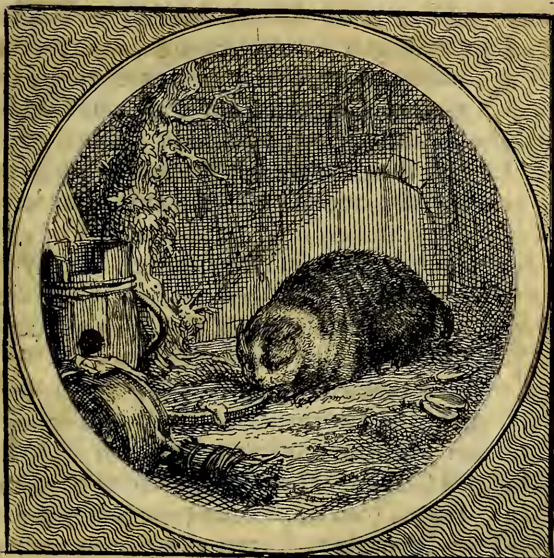
Voorhenen noit bezweek in dapperheit of vlyt,
Maer eigentlyk begon te quynen door den tydt.

De

XXXIII.

DE KAT.

Vryheid is een dierbaar pant.

Nadien een Kat zich nimmer laat
Beteuglen, voerden de oude Alanen,
In 't ſtryden met den Roomſchen Staat,
Haar tot een teeken in hun vaanen.
Zelfs eertyds zag men met een Kat
De maagt van Neederland gezeten,
Wanneer ze in 't harnas afgemat,
Het Spaanze juk had weg geſmeeten.
Maar die zich van de heerſchappy
Der zonde ontſlaan, zyn waarlyk vry.

XXXIII. ZINNEBEELT.

DE Katten, die niet dulden konnen, dat men haar opsluit, maar tieren, raazen, en allerhande list en gewelt gebruiken om zig van den kerker te ontslaan, en in onbedwongen vryheit te geraken, zyn daarom van oude tyden af tot een Zinnebeeld van Vryheit afgeschildert. Voorbeelden hebben wy aan de Oude Alanen Burgundiers en Zwaben. Deze overheert, konden den teugel niet dulden, gorden het zwaard op zy, en staken hun oorlogsvaanen op, waar in een Kat geschildert stont, ten teeken dat zy voor hunne vryheit streeden, 't geen zy ook zoo loffelyk uitvoerden dat het wel bleek dat zy, even als de Katten, de vryheit boven alles beminden.

By d'oude Romeinen werd dit door het teeken van een vrygegeven slavemuts of hoed te kennen gegeeven. Een voorbeeld hebben wy aan de Moorders van Julius Cezar. Deze hunnen toeleg volbragt hebbende, staken (om de oorzaak en reden van hun bedryf aan de Roomsche Borgers door een teeken te doen verstaan) zulk een vrygegeeven slavenmuts, of hoetje, op een standaard, of spits, en liepen daar mee door alle de straten der Stadt.

Hoe de genen, welke van een edelmoedigen inborst zyn naar vryheit haken, heeft Claudius Civilis, (die d'eerste van de Hollanders geweest is, die 't Roomsche juk afwierp) getoont door zyn redenvoering die hy den Hollantschen Edelen en zommige vryheit minnende borgeren voordroeg in 't Schaakerbosch, waar na hy hun den eed afnam, die daar in bestont: Dat zy malkander trou zwoeren, en hun lyf en leven voor

de

de vryheit opzetten. Met wat gevaren zy dit voorneemen hebben uitgevoert, is aan den uitſlag van die Hiſtorie, door Tacitus geboekt, te zien.

De honden, ook de ſterkſte en grootſte, worden van de menſchen in ſlaverny gehouden, die hen voeden enkel naar hun welgevallen, en de ſlagen gereedt houden, zoo deeze arme dieren toetaſten, eer zy hun met wenken dat toeſtaan. Maar arger dan honden zyn menſchen, die zich verſlaven aan ſnoode begeerlykheden, ongedachtigh aan hunnen oirſprong, waar door ze van de onredelyke dieren zyn afgeſcheiden. In dezen zin ſpreekt de Heer D. van Hoogſtraten over de Fabel van Fedrus, genaemt de HONT en de WOLF, die van hem berymt dus luidt:

Niets is zoo zoet dan vryheidt in dit ront.
Een maagre wolf ontmoette een' vetten hont
By avontuur. Zy groeten op hun wyze.
Toen ſprak de wolf: Door welk een ſoort van ſpyze
Wort gy zoo kloek van leên en gladt en vet?
Ik, dien elk een in krachten hooger zet,
Verga helaas van honger, droef verlegen.
Dus ſpreekt het beeſt. De Hont ſpreekt dus hier tegen:
Dezelve ſtaat is meê voor u bereit,
Indienge een' heer met uw gedienſtigheit
Believen kunt, en trouw het huis bewaken,
Dat ſchelm nog dief de woning durf genaken.
Dat ſtaat my, zegt de wolf toen, wonder aan.
Nu perſt de noodt my door de ſneeu te gaan,
En regens in de boſſchen te verdragen,
En bloot te ſtaan voor allerhande plagen.
'T zal beter zyn dat ik op myn gemak
My onderhou met ſpyzen onder dak.
De Hont hier op, ga met my. Langs de wegen
Heeft ſtrak de Wolf in zyn gezicht gekregen
Het teken van een keten aan zyn nek.

Wat 's dit, zegt hy, myn vrient, voor een gebrek?
'T is niets, zegt hy, maar ik schyn boos te wezen.
Des bint men my, als 't daglicht is gerezen,
Op dat ik rust by dage, en als de nacht
Gekomen is, ik waarneem myne wacht.
By schemerlicht ga ik ontbonden heenen
Alwaar 't my lust: myn meester geeft my beenen
En ryklyk broot, en al wat overschiet
Van tafel: en het geen dat iemant niet
Wil eten, wort terstont aan my gegeven.
Dus doet de buik my zonder werken leven.
Maar zegme, als gy eens uit zout willen gaan,
Sprak toen de Wolf, is dat u toegestaan?
Niet t'eenemaal, zegt hy, is my gegeven
Die vryheit. Vaar dan wel met zulk een leven,
Sprak toen de wolf, 'k begeer geen Konings schat
Noch Konings staat, als ik geen vryheit had.

Nog kragtiger is de begeerte tot vryheit, wanneer de dwang het gemoed, en den Godsdienst raakt; om dat yder daar omtrent uit de natuur vry is, zoo dat geen werreltvorst bevoegt is over het zelve te heerschen, of ymants begrippen in 't stuk van Godsdienst paal te zetten, veel min tegen het geweeten aan ymant een Godsdienst op te dringen; want de magtigen zoo wel als elk mensch in 't byzonder daar van alleen rekenschap schuldig zyn te geven aan God. Gelyk de geleerde Professor Ger. Noodt dit in zyn goude Redevoering, *De Godsdienst vry van Heerschappy naar het recht der volken*, kragtig beweert heeft.

De

XXXIV.

De JONGE en OUDE BOOM.

Niet erger als een quade gewoonte.

Zie hier den teekengeeſt ontdekken,
Hoe zich een boompje jong geplant,
Gemakklyk uit den grond laat trekken,
Daar zonder noodhulp 's menſſen hand,
Geen oude boomen kan ontwortelen.
Zo word de dwaaling, eer ze groeit,
En zich verſterkt door tegenſportelen,
Zomtyds gelukkig uitgeroeit.
Daar 't bygeloof, gewoon te dwaalen,
Hardnekkig blyft in de oude paalen.

XXXIV. ZINNEBEELD.

DE print vertoont een jongen boom, licht met de hand te verzetten, en eenen die door ouderdom vaſt gewortelt niet is te bewegen uit zyn plaats.

Dit Zinnebeeld voor het verſtant afgeſchetſt doet ons zien hoe dwalingen, door gebrek van opmerkingen, of verkeerde leydingen ingedrukt, zoo gevaarlyk niet zyn, wanneer men die by tyts, en door bequame leydingen uit den ouden gront verplant: als wanneer de zelve veroudert, en te vaſt gewortelt, onverzettelyk geworden zyn. *Het is bezwaerelyk* (zeit de Engelſche Thom. Broun) *dat zig bejaarden tot leeren konnen begeven; dewyl de wortelen van gewoonten in onzen ouderdom tot dwalingen opſchieten: want die eerſt Ekelen zyn, waſſchen met onze bejaarde herſſenen op tot Eykenboomen, die voor de grootſte kragten der Rede onbuigzaam, en onverzettelyk zyn.*

De meeſte dwalingen zuigen wy uit de gewoonte, gemeene en valſche begrippen, die nochtans met de jaren niet zyn t'ontwortelen. Daarom zeide Seneca: *De verbeelding van 't gemeene volk, is een quade leidsvrou.* Dat Pitagoras beduiden wilde met zyn gewoone zeggen: *Gaat niet door gemeene wegen.*

De meeſte menſchen verbeteren hun verſtant met de jaren, behalven in 't ſtuk van den Godsdienſt, waar in zy zoo blyven, door de vooroordeelen, uit d'opvoeding ingezogen. Dus is het ten hoogſten noodig dat het menſchelyk begryp, van der jeugt aan, door vaſte, en onbedrieglyke grontregels geleid, in goeden gront geplant, en waſſende, met waarheden gemeſt wort. Want het is de byzondere leyding en opvoe-

opvoeding alleen die de onderſcheiden begripppen en denkbeelden van zaken vormt, die als waarheden voor het menſchelyk verſtant verſchynen. De proef hier af moet elk met verbaaſtheit beſchouwen, als hy ziet dat in zoo velerhanden aart van menſchen, die tot een byzonderen Godsdienſt gedreven worden, elk zig echter verzekert houd de beſte waarheit te omhelzen, met zoo vele kragtige overtuigingen, en verzekeringen van zyn gewiſſe, als van den waaragtigen Godsdienſt kunnen geeyſt worden; waar van nochtans de eerſte leiding alleen de gront is; zoodat wy zien dat meeſt alle menſchen den wegh houden, die hun in hunne eerſte jeugt aengewezen is, en dat d'ouderdom door de eerſte leſſen gehart en geveſtigt naer geene andere luiſteren wil.

Men kan hier bybrengen het geen wy in ons XXVII. Zinnebeelt hebben gehandelt over de opvoedinge der Kinderen, en by de vermaningen, uit de leſſen van den Ridder Kats bygebragt, ook deze voegen:

Terwyl het rys is jong en zwak,
En heeft niet eenen harden tak:
Terwyl het ſpruitje buigen kan,
Zoo moet een geeſtigh boomgaertman
Het boomken leiden met de hant
En 't zelve houden in den bant,
Ten einde dat het zonder bogt
Ter voller hoogte komen mogt.
Leer dit, myn vrient, uw waerde kint,
Zoo haeſt zyn eerſte jeugt begint.
Want kromt het dan, en regt gy 't niet,
Zoo is 't een eeuwigh huisverdriet.

Het bekende voorbeelt van Lycurgus heeft hier plaats. Deze doorluchtige Wetgever der Lacedemonieren voor hebbende zyne burgers van de ſmet hunner ze-

den over te brengen tot een gefehikter en pryſſelyker maniere van leven: dewylze tot alle weelde en lekkernyen genegen waeren, en dus vervremt van alle deugt en eerlykheit, hielt twee honden van eenen zelven vaêr en moêr voortgeteelt. Deze honden voedde hy naer zyne zinlykheit op, enkel om zyn oogmerk van leerzaamheit te bereiken.. Van den eenen maekte hy een huishont, dien hy luſtigh en lekker opvoedde. Den anderen bragt hy op tot de jagt. Beide deze dieren, toen de opvoeding wortels geſchoten had, bragt hy op de markt ten toon voor het volk. Hy liet hier op beenderen en viſchgraten, nevens eenigh lekker voedzel daer by zetten, en kort daer aan eenen haas ſpringen. De huishond hielt zich by de ſpyzen, die hy gewoon was in huis te genieten: maer d'ander den haas vernemende ging 'er aanſtonts op los. Toen ſprak hy de Gemeente dus aan: *Ziet gy niet dat deze honden van een geſlacht en van eenen tuk egter ongelyk zyn geworden, en dat alleen door de verſcheiden opvoedinge, die ze gehad hebben? En dat dus de opvoedinge meer kragt baart dan de natuur zelve?* zeker hy vatte de zaak te regt. Het vooroordeel (zoo de onredelyke dieren anders oordeel hebben) deedt den jagthont de lekkernyen ſtellen beneden het ruwe voedſel, waer by men hem het lyf deedt houden.

XXXV.

RYKE EN BEDELAAR.

't Inwendige meest te waardeeren.

Laat vry een man, met 's weerelts goed
Voorzien, gedost in purpre kleeren,
Den magren, geldeloozen bloed,
Voor 't oog in deeze prent braveeren;
Hy draagt misschien een snoode ziel,
Doorzult met veellerlei gebreken,
Wier zin en lust op 't aardsche viel,
Die hier zo breed komt uitgestreeken.
Daar de arme in zyn veracht gewaad
Licht by zich zelf heel wel bestaat.

XXXV. ZINNEBEELT.

DE oude Wyzen, die veel werks gemaakt hebben van den Lof der Deugt, Geleertheit, Stantvaſtigheit, enz. overal in hunne ſchriften in te vlegten; en getoont datze zig minſt aan de goederen dezer werrelt lieten gelegen zyn, hebben ook reden gevonden om de Armoede, hoe algemeen veragt, te roemen.

De Armoede (zegt Seneca) *heeft vrede, zelf op een onveyligen weg. De Roovers gaan de naakten voorby.* En op een andere plaats: *De Arme is overal veylig, ten allen tyden geruſt.* Hoort hy de trompet ſteken tot den aanval, hy weet dat het op hem niet gemunt is. Hoort hy het gedruis van eenig gevaar, hy zoekt alleen hoe weg te raken, niet wat hy meêdedragen zal.

Waarom ook Symmachus zeide: *Dat de Armoede vry is van ſchade.* Daar het oude ſpreekwoort, *Eenen die niets heeft kan niets ontnomen worden*, zyne herkomſt van heeft.

In ſlegte hutten zend men zelden moordtrauwanten.
Wie zig op weg begeeft, loopt 's nagts aan allen kanten
  Gevaar van ſtroopers, en geboeft dat hem belaagt;
  Zoo hy ſlegs eenig goud, of zilver by zig draagt;
Op 't minſte ritſlen van een blad ſtaat hy verlegen:
Een ledig Reyziger zingt zorg'loos op de wegen.

En dit was 't niet alleen waar op zy boogden, maar zy hielden voor zeker, dat de Armoede de voeſter der wetenſchappen en konſten was. Gelyk 'er ook overvloedige voorbeelden zyn van mannen, die ſchoon arm, nogtans groote vorderinge in konſten en wetenſchappen hebben gedaan.

Zeno,

Zeno was zoo arm in zyne jeugt dat hy geen gelt hadde om zyn Leermeefter te konnen betalen; en egter had hy zo kragtig een drift tot de wetenfchap, dat hy behendig zig wift in een hoek van het fchool te verbergen: het geen den meefter hem vernemende, tot hem dede zeggen, *Ik zie wel dat gy myne leffen komt ftelen.* Cleanthes was zoo arm, dat hy ook by nacht hielp water putten, en broot kneden, om iets te hebben waar van hy konde leven. Het geen hy ook van zynen Leermeefter Zeno hoorde, fchreef hy, by wyze van verkortinge, met een griffie op potfcherven, en fchouderbeenen van beeften, die hy door een noeften yver tot dat gebruik op de mefthoopen opzogt, om dat hy geen gelt hadde, om papier te koopen. Waarom ook als 'er zeker Filofoof gevraagt wierd met verwondering, hoe hy zoo veer in wetenfchappen gevordert was, tot antwoort gaf: *Ik heb meer oly, dan wyn verbezigt.* Doch deze mode is al te oud en befchimmelt om naagevolgt te worden van zulken die zich op de Hoogefcholen tot de oeffeningen begeven; waarom zy ook in tegendeel (de goeden laat ik onbelaftert) meer wyn dan oly gebruiken.

Ik weet wel dat het zeggen van den Turkfchen Spion, *Armoede verduiftert de grootfte deugden, en is het graf der deftige voornemens; belettende een man dat gene te volvoeren, waar toe hem de natuur bequaam gemaakt heeft, en fmorende de edelfte gedachten in de geboorte,* in vele opzigten waarheit is. Maar 't is ook met een waarheit, dat Armoede de Slypfteen van het verftant is.

Ook is het niet zelden gebeurt dat Armoede den gront leide, waar op veele brave wetenfchappen gebout zyn: ten minfte dat zy als een fpoor tot geleertheit gedient heeft.

Diogenes zyn vaderlant ontvlugt zynde was arm:

 tans

tans ontvlamde in hem een onweerſtaanbare drift tot geleertheit. Tuſſchen hoop en vrees, gins en weer geſlingert, herhaalt hy by zig zelven dit volgende vaars,

't Beurt zelden dat de geeſt den hoek te boven raakt,
Die in zyn armoe naar de wetenſchappen haakt.

Maar hy grypt moet, zeggende, de ſpreuk zeit niet, 't beurt nooit, maar zelden; en het is hem gelukt. Gy zult licht zeggen, hy was, en bleef nogtans arm. Maar ik vraag wie is arm: Hy, die veel begeert, of die niets begeert? In dezen laatſten ſtaat bevont hy zig; door de ware Reden geleeraart, dat des menſchen natuur van eenen gehoorzamenden aart is, en daar toe gewent zynde, met weinig kan afgewezen worden. Waarom het alleen de overdadigen zyn, die de ſoberheit aanzien voor een plaag: de luiaarts, die den arbeit voor pyn agten: de wellustigen, dien de matigheit laſtig valt; en de tragen, dien de Boekoeffening verdrietig is. Zulks dat dit alles afhangt van een verkeert begrip, en beoogingen, die de dingen niet naar hunnen aart, of waarde, maar naar de begeerte tot de zelve ſchatten.

'tWoort Armoede begrypt in zig niet iets ſtelligs, maar ontkennig, om dat zy niet heeft.

Zoud gy niet zeggen dat de Wysgeer Stilpo, wiens Vaderlant overwonnen, wyf en kinderen verloren, en hy alleen 't gevaar ontkomen was, arm was? neen: *Alle myne goederen*, zegt hy (*namentlyk deugt, matigheit, en vergenoegen*) *zyn by my.* Zoo dat hy Demetrius dede twyffelen, of hy wel verwonnen had.

NAR-

XXXVI.

NARCISSUS.

Eigenliefde erbarmenis waardig.

Dus komt Narcissus ons te vooren,
  Uit 's dichters brein weleer geteelt;
Die wulps in 't water ging verlooren,
  Door 't grypen naar zyn eigen beeld.
Nu kan ons dit verzierſel leeren,
  Hoe de eige liefde, die verblint,
In 's weerelts onderling verkeeren,
  Meeſt niemant dan zich zelf bemint,
Den mens verleid, vervoert te ſchendig,
Naar ziel en lichaam maakt elendig.

XXXVI. ZINNEBEELT.

WY hebben, ten Zinnebeeld van d' Eygenliefde, Narcissus hier vertoont. Deze was zoodanig op zyn eygen schoonheit (gelyk Nazo daar van op de lyst van zyn Hervormelingen melt) verzot of verslingert, dat hy zig in zyne ydele bespiegelinge verteerde, en eindelyk in een Bloem (een Zinnebeeld, van onstantvastige schoonheit) verandert is. Wy hebben in onze groote Zinnebeelden een beeltenis daar van afgeschetst met een Schakelketen, waar mede hy aan zig zelven gekluistert is; en daar by gezegt, dat deze ondeugt niet alleen aan zig zoekt te houden 't geen zy heeft, maar ook nog naar zich te schrapen al wat in haar vermogen is. Waar van de zin, in breeder omslag, in vaarzen door den Heere J. Zeeus, begrepen is.

In wiens tafereel men eenen man vint staan, die aan zich zelven wel vast gekluistert is, hebbende aen zyn eene zyde een haen, aan de andere eenen haas, waar by men Narcissus in 't verschiet zich zelven in de heldere beek ziet spiegelen.

Deze ydele Gemoedsdrift ontspruit uit gebrek van zig zelven te kennen. En daarom is de zelve niet buiten reden by d' ouden geblint afgemaalt. *De blinde liefde zyns zelfs*, zeit Horatius van zulken die zig laten voorstaan schoon en wys te zyn boven anderen, zig in die verbeeldinge niet alleen tot walgens toe vleien, en hun ydel, en onverzadigt genoegen op alle wyzen bevorderen; maar ook met veragtinge van anderen spreken. Waarom de Eygenliefde by allen verstandigen niet alleen gehaat, maar ook bespot wort; om dat de al te veer vervoerde ydele drift

drift van Eygenliefde geen weerga kent. De paauw is moedig, en schept in haar eigen schoonheit behagen. zy spiegelt zig van op zy, terwyl zy pronkt met haren veeloogigen staart; maar erkent, en bemint egter haars gelyken. *De Henne* (zegt Plato) *heeft behagen in de schoonheit van haar geslagt, de hond in die van 't zyne, de Os, in den Os, de Ezel in den Ezel, zelf het morssig Varken heeft behagen in zyn medevarkens. Maar de Eygen liefde van allen natuurlyken aart vervremt, kent haars gelyken niet.* Daarom zeiden ook de Woudnimffen tot Narcissus, als Suidas verhaalt, *Vele zullen u haten, zoo gy u zelven te zeer bemint.*

Maer de geestige dichter Jakob Zeeus, van wien wy zo even gesproken hebben, zal ons de zaek en zin des Zinnebeelts nader verklaren. Dus laat hy zich hooren over zyn XXVIII. Zinnebeelt:

O Eigenliefde, die van hoogmoet ingenomen,
Geen wetenschappen eert, of geen geleertheit kent,
Als die, die uit uw brein, hoe dwaas, is voortgekomen,
Terwylge uw oogen naar waanwysheit keert en wendt,
Hoe voeglyk past u aan uw arm en been een keten,
Waer aen uw eigenliefde en drift is af te meten?

De vrees, uw bloetvriendin, hier door een Haas verbeelt,
Voldoet ook 't oordeel van naukeurige gedachten.
De Slaafsche kommer dien gy in uw boezem teelt,
Is eigen aan den Haan, die zyn vergulde schachten
Te zamen klapt, en kraait van hevigh ongedult,
Bekommert dat Auroor haar hooft met rozen hult.

Steun, steun op zulk een zuil en roem op uwe krachten.
Omarm uw eigen schim, en volg Narcissus spoor.
Dorst Niobe te trots een Godtheit stout verachten:
Latonaas bede gaf Apollo haest gehoor.

Is u dan eigenliefde in Marſyas vergeten?
En hebtge 't ſtraffen van Arachne noit geweten?

Ai leer dan, dwaas geſlacht, die op uw wysheit ſteunt,
De driften van uw' geeſt helthaftig te beteugelen.
Gy weet wat dat de Faam van uw geleertheit dreunt:
Maar waar uit waant gy dat? beſchouw u waſſe vleugelen
Eens met een needrigh oogh, en doe gelyk de Paau,
Wiens trotſe moedt verflaaut, als 't oogh valt op den klaau.

Te recht roept Horatius (ik moet het nogh eens herhalen) te recht, zeg ik, roept hy uit:

De blinde liefde tot zich zelf
Verheft den ydlen kruin tot aan het luchtgewelf.

Hier op ſlaet ook Terentius in zyn Spel, genaamt de Gebroeders, waar in Mitio zynen broeder Demea dus te keer gaat:

Geen ding is zoo onredelyk te noemen
Als een onwetend menſch, die alle dingen zal verdoemen
Behalven die hy zelf doet.

Het is wel waer. Want verlieft op zich zelven kent hy zyn eigen zwakheit niet, en heeft het altydt op anderen geladen. Zoo dat niemant minder bequaem is dan hy om onderlinge liefde en vriendſchap te verwekken. Dogh dit gebrek is tegenwoordigh ſchier algemeen. Elk kramer pryſt zyn meſſen boven die van anderen. Elk meent zyn uil een valk te zyn.

XXXVII.

Het VALLEN.

Onvoorzichtigheid brengt ten val.

Zyt gy dan in 't beklimmen van Parnas,
Den lauwrenberg, getuimelt naar beneeden?
ô Jongeling, gy hebt veel ligt te ras,
Te reukeloos, dat glibbrig ſpoor betreeden.
De heirbaan, naar den konſtgewyden berg,
Valt niet voor elk gelukkig op te ſtappen.
Met ſtage vlyt en yver moet gy 't merg
Ontdekken van doorluchte weetenſchappen.
Gy draagt geen kroon van 't hoog Parnas gehaalt,
Als die gy hebt met moeite en zweet betaalt.

Dit

XXXVII. ZINNEBEELT.

DIt Tafereel verstrekt ten Zinnebeeld van den steilen Berg der wetenschappen, en konsten: welkers kruin, waar op de blinkende Laurieren van eer groejen, niet te beklimmen is, ten zy men zig met een stantvastige drift wapene, naar het voorbeeld der genen, welke den zelven bekloutert hebben:

Naardien de Wysheit t'allerwegen
Alleen door moeite word verkregen.

Dit Tafereel dan onderwyst en vertoont; hoe men met een onvermoeide vlyt, en stantvastig voornemen, van de laagte moet beginnen, en in het klimmen zig aan het duingras van taai gedult wel vast houden (het geen door den hoogklimmer in het flaau verschiet aangewezen wort) om niet ter halver baane te struikelen: gelyk wy ook op den voorgront vertoonen, hoe die genen, welke zig geen voorbeelden ten spoor voorstellen, maar zig onder 't klimmen door verwaantheit of lafhartigheit los geven, en met de ydele schemeringen der blinkende Laurieren van verre gezien te hebben, zig vergenoegen, en op zich als verkregen toepassen, plotzeling in de laagte neerbuitelen.

Men ontdekt, onder deze halfweegze bergbeklimmers, een tweederhande geaartheit. De eerste zyn die zig gestooten hebben aan den steen der verwaantheit, dat hun val veroorzaakt heeft. De tweede zyn ten val geraakt uit lafhartigheit en lichte vergenoeging. De eerste zyn niet te dulden: maar de tweede te verdragen en te beklagen over hun bestemt lot.

De genen die met hun ydel vernuft den top van een ge-

gewaanden Pindus beklommen hebben, en in die verbeeldingsdrift de laurieren zig niet alleen hebben toegepast, maar ook anderen, die de zelve dadelyk verdient hebben, dien roem benyden, zyn van de slegtste soort. Deze zyn 't, die yders pennewerk berispen, en hun eigen werken opvyzelen; schoon van yder klaar gezien word, dat hun snorken ydel, en een valsche glans is, die tegens den gloet van 't ware goud geen stant houden kan. Deze zyn 't, die vol van ydelen wint het werk der braafste mannen bedillen, hunne knibbelaryen voor verstant venten, en hun zeggen voor onfeilbaare Orakelspraak willen gehouden hebben. Deze zyn 't daar men het vaars van den Dichter And. Pels, uit Horatius, met rede op mag toepassen, daar hy zeit:

Belooft die blaaskaak ons geen wonderlyke dingen
Met zulk opsnyen? ja de bergen gaan quansuis
Met angst in arbeit; maar wat baren zy? een muis.

Ja, op zulken die uit verwaantheit zig zelven hoog schatten, en zig een hooger prys, dan anderen waardigh achten, ziet de 36 Fabel van Faernus, nieulings door den Heer D. van Hoogstraten dus berymt:

Merkuur beving voorheen een luim, dat hy begeerde
Te weten, op wat prys de mensch hem toch waardeerde.
Des treedt hy eindelyk by een' Beelthouwer in.
Hy ziet daar Jupiter, en hout zig of hy zin
In deze beeltnis had. Wat prys zal ik u geven
Voor deze beeltnis, die daar staat zoo groot als 't leven?
Die kont gy hebben voor een' schelling, zegt de man.
Hy vraagt verwondert, wel wat gelt toch Juno dan?
Een weinig minder. Van verwondring opgetogen
Ziet hy zyn eigen beelt gesneden voor zyn oogen.
Ten minste zal ik hier van grooter waarde zyn,

Als

Als bode van de Goôn, en zoon van God Jupyn.
Dit denkend vraagt hy, wat dit beelt toch zou beloopen.
Dat hebt gy toe, zoo gy die andre twee wilt koopen,
Sprak toen de Konstenaar. Die zig te hoog waardeert,
Mist dikwils d' eere, die hy vierig had begeert.

De tweede soort van de halfweegze bergbeklimmers, zyn die, welke by zig zelven vergenoegt geen prikkeling van Eerzucht gevoelen die hen hooger opdryft. Deze worden wel gestelt onder de lage geesten, maar zyn draaglyk; om dat zy wel te vreden met een sober lot van geleertheit, niemant overlast of beschimping aandoen: *Want by de vergenoegden huisvest de nyt niet.* By Gratiaan worden deze noch in twee soorten onderscheiden, daar hy zeit: *Dat zommigen liever middelmatig willen zyn in een verheven bezigheit, dan uitmuntend in een middelmatige; maar die zig vergenoegt* (zeit hy) *met middelmatig te zyn in geringe bezigheit, geeft een bewys van zyn lagen geest, die geen edelmoedigheit kent.*

Dit is een quaal die niet te genezen is, om dat de lyder daar geen smart van gevoelt, ook naar geen hulpmidnelen wil om zien, noch zig daar toe laten raden. Anders is 'er niet heilzamer, dan, *dat yder zig zoodanig een ten spiegel voorstelle die uytgemunt heeft in wetenschap, niet zoo zeer om hem te volgen: maar om hem te overtreffen.*

XXXVIII.

De SPANJAART.

Geen oogenblik zeker.

Zo uit de trekken van het weezen,
  Gebaar en kleeding, blyken kan,
Hoe 't hart gezint is, ſtaat te vreezen,
  Dat hier zich een grootmoedig man
Vertoont, in zyn gewaad en treeden:
  Een mens, die vol van zotten waan,
Gedient met weereldſche ydelheeden,
  Zich vry wat heerlyks voor laat ſtaan.
Maar dagt die Aardwurm op zyn leeven,
Zyn broſſe toeſtand deed hem beeven.

XXXVIII. ZINNEBEELT.

ELk die maar een weinig in opmerkinge ervaren is weet wat de ſpreekwoorden, *Men kent den Leeuw aan zyne klaauwen; en de Pauw aan haare veeren*, beduiden willen; namelyk, dat men hunnen aart aan de uiterlyke gedaante, kentrekken, en zwier ontdekt. De laatſte zal ons tot aanleidinge ſtrekken. Deze pronkt met een moedigh opgeſteken hals, op haren veeloogigen ſtaart, en doet heur trotsheit in den tragen ommezwaay bemerken. Maar wyl dit dier meerwerf van anderen tot een Zinnebeeld van hovaardy en trotsheit gedient heeft, hebben wy liever een anderen Zinneſpiegel tot ons voorwerp geſtelt.

Men zal licht met den eerſten opſlag zien, dat dit Zinnebeeld geſtelt is, om de trotsheit, verwaantheit, en belachlyke grootmoedigheit ſommiger menſchen met een zwarte kool af te ſchetzen, en dien ydelen hartstocht aan den uiterlyken zwier, vederbos, gedraayt hooft, opſtaande knevels, uitgeſpannen borſt, en wyde ſchreden te leeren kennen: ook op dat zulken die met dat evel beſmet zyn, wanneer zy hun beeltenis zoo levendig als in eenen ſpiegel zien, zig zouden ſchamen, en van hunne beſpottelyke en ydele grootheit walgen, en een afkeer krygen.

Hoe ymant door verwiſſelinge van ſtaat, de gedachteniſſe van 't gene hy voorhenen geweeſt is verlieſt, daar van geeft ons de Profeſſ. Balthazar Schuppius, *in den Speelpop van de Werrelt*, een aardig voorbeeld, zeggende: „ Men vertelt van zeker Wit-
„ tenburger; die van den ploeg tot de waardigheit
„ van Schout verheven wert. Deze, als hem eens
„ ymant zyner gebuuren tegen quam, en heel ver-
„ wondert zynde hem met zulk een ſtreng wezen.

„ niet

niet anders als of hy een Kato was, zag aantreden, wert van hem gevraagt: *Ey Hannes kents du my niet?* waarop dees nieuwe Officier, na dat hy zyn Bokkebaartje een reis of twee overgestreken had, antwoordde: *Wel malle Ary, hoe, zoude ik u kennen, die my zelven niet ken?*

Nog een voorbeelt. *'t Is zeker dat men een 's mans aart best kent, als hy groot geworden is*, zegt de Schryver van de *Polityke Weegschaal*; en bevestigt dit met een vertelling van een Monnik, die beleeft, megaande, reklyk, en nedrig zynde, van het Convent verkoren werd tot Abt voor zyn leven. Maar hy tot die waardigheit gekomen, en in korten tyd stuurs, groots, wrevelig, en hovaardig geworden, zeide een zyner vrienden tegens hem: *Myn Heer, te vooren waert gy beleeft, vriendelyk, nederig, en gaande met de oogen naer beneden geslagen; maer zedert gy Abt geworden zyt, is dit alles zoo verandert, datmen het aan uw hoogmoedigen gang, en aan het uitsteken van uwe borst zien kan.* Waar op de Abt antwoordde: *Toen ik de sleutels der Abdye zocht, moest ik naer beneden zien; maer nu ik die heb gevonden, en altyt zal behouden, is zulks niet meer noodig.*

Pryslyker is het voorbeeld van Willigis. Deze als hy van Bisschop te Ments, Keurvorst geworden was, liet in zyn slaapkamer met groote letteren schryven: *Willigis! Willigis! gedenk wie uw vader was*; om daar door indachtig te blyven dat hy een Rademakers zoon was. 't Welk ook Paus Sixtus, van een geringe afkomst zynde, zig niet ontzag dikwerf te verhaalen; noch zich schaamde zyne Zuster, die om een dagloon uit wasschen ging, voor zyn Zuster t' erkennen. Waarom ook de wyze Socrates, als hem verweten wierd dat hy niet geboren was uit edel bloet; tot antwoort gaf: *Daarom ben ik meerder eere waardig, om dat de Edelheit myns geslachts van my begint*; te kennen gevende, dat, niet de roem op groote, en verheven afkomst,

maer eygen Deucht de pryswaerdigſte Adel is; en van zulken duur dat hy niet kan geroofr worden.

Dit is 'er van, dat ook al dikwils, den genen, die door een ydele grootmoedigheit bezeten, zich zelven groot en anderen gering agten, of ſmadelyk bejegenen, de kam afgeſchoren, en hun door den baart gewreven wordt, 't geene zy niet graag hooren, en zy dus munt met munt betaelt zien. *Die den Bal kaatſt*, zeit het gemeen ſpreekwoort, *moet den zelven wederom wagten*; en *Die die al zeit wat hem voor den mont komt*, zeide Solon, *die moet ook dikwils hooren 't geen hy niet graag hoort*. Een nieu voorbeeld zal dit gezegde beveſtigen. De zoogenaemde *Cavalier*, die den opſtant in de Sevennes aangevoert heeft, ſchaamde zig niet, eenige jaren geleeden, te bekennen dat hy een Bakkers zoon was; by geleegenheit dat een Hoogduits Kapitein zeer daar op aandrong. De zelve meerder uit nyd als uit genegenheit, zogt gelegenheit om hem te ſpreeken, die hy kreeg in een openbaar Koffyhuis. De Duitſer, na eenige algemeene redenwiſſelingen, zeide eindelyk: *Myn Heer, mag ik de eer hebben van uw naam te weten?* waar op hem geantwoord werd: *ja, Dat hy die Cavalier, en Kollonel was.* Waar op de Duitzer weder tot antwoort gaf: *Ei, zoo zyt gy die Bakkers zoon?* ja, antwoordde Cavalier, *die ben ik, myn Vader is een Bakker geweeſt in de Sevennes*, en vervolgde: *Myn Heer mag ik ook de eer hebben van u te kennen?* waar op hy ook zyn naam zeide, en met eenen adem dat hy een Kapitein was, dat zyn Vader een Collonel, en zyn grootvader een Generaal geweeſt was. Cavalier, na dat hy zig een weinig beraaden had, zeide daar op: *Hoe myn Heer, uw Grootvader een Generaal, uw Vader een Collonel, en gy een Kapitein! dat telt byſter af: en wil het zoo voort, zoo word uw zoon nog wel een Bakkers Knegt.*

PIG-

XXXIX.

PIGMALION.

Zo veel vermag de eige liefde.

Pigmalion ('t luid vreemd in 't oor,
't Geen de oude dichters ons ontvouwen)
Beſtond een beeld van blank yvoor,
Door hem gevormt, uit drift te trouwen.
Dus kon zyn hert op 't konſtſtuk laas!
Verſlingert, 't ligt der reeden bluſſen.
Nu vind men andren, ruim zo dwaas,
Die ſteeds hun eige handen kuſſen,
Hun eige gaaven, ſnood voorwaar,
Voor zich berooken op 't altaar.

XXXIX. ZINNEBEELT.

WY hebben, in het Voorbeeld van Narciſſus, het Zinnebeelt van Eygenliefde gezien: 't luſt ons ook in het voorbeelt van Pigmalion, hoe zig ymant tot walgens toe in liefde tot zyn eygen werk kan verſlingeren, te beſchouwen. Van dezen vertelt de Roomſche Fabeldichter, dat

Hy maakte een vrouwenbeeld, van zuiver wit yvoor.
'tBekoort zyn oog, en ſchynt hem toe te leven, door
Zyn ydlen waan verblint. hy blyft'er op verſlingeren;
Dus kuſt, en ſtreelt, en ſtrookt hy 't werkſtuk zyner vingeren;
Omarmt het, legt het zagt op't purper ledekant:
Aanſchout zyn konſt ſteeds met verwondering parmant;
Ja ſchat het boven al beminlyk, ſmeekt de Godheit
Door offerhanden. Die voldoet aan zyne zotheit,
En geeft hem, tot zyn ſtraf, zyn dwaze drift ten Egt;
Op dat hy door dien band, daar ſteeds blyve aan gehecht.

Om dat yder menſch zig zelven bemint, (zegt Ariſtoteles) *zoo laat hy zig ook dunken, dat al wat hy doet, of zeit, aangenaam en behaaglyk zy*: agtervolgens het ſpreekwoort, *yder denkt zyn uil een valk te wezen.* Yder menſch ſchept in het zyne behagen, en waant dat zyn Vaderlant, zyn kinderen, zyn manieren, en werken de beſte zyn. Waarom ook Socrates dit voor een gemeene ſpreekwys hadde: „Zoo men in den „ Schouwburg belaſtte, dat alle handwerksluiden, „ zouden opſtaen, niemant anders als deze zoude „ opryzen: maar zoo men gebood, dat zig alle die „ verſtant hadden zouden vertoonen, zy zouden al „ te

„ te zamen opſtaan. Want yder laat zig voorſtaan dat hy wys is.

Loflyker deed Apelles. Deze was gewoon zig agter zyn Tafereelen te verſchuilen, en liet het werk ſpreken, en zig zelven pryzen. 't Heeft ons geluſt een vertoonſchets daar van op de overzyde op te ſtellen.

Men heeft niet veel moeite noodig om deze drift op te ſpeuren: zy ontdekt zich zelve. En dit is 'er de proef van dat de maker zyn konſtſtuk vertoonende, dat zelf voor hem laate ſpreken, en voor zyn waarde pleiten. Hierom hebben wy de Schilderkonſt, in onze groote Zinnebeelden, afgebeelt met een doek voor den mont. Hoe beſpottelyk ook zomwylen zulke verwaande pleiters voor hunne eigen konſt te pal raken, leert dit vogende ſtaal. Zeker Schilder had een Boere Jongen uitgeſchildert, dragende in een korf eenige boſſen druiven. Dit Tafereel in de open lugt geſtelt, ſchoven de vogelen daar om, en op. De ſchilder dit ziende wert 'er moedig op en raakte aan het ſnorken en ſtoffen op de waarde des Tafereels, zeggende dat zyn druiven natuurlyk geſchildert waren. *Dat 's waar*, antwoordde een die daar by ſtont, *maar dan moet de jongen niet natuurlyk gemaakt zyn*, *want de vogels hebben voor hem geen vrees of ſchrik.*

Maer dewyl Pigmalion hier ons den titel geeft van het Zinnebeelt dat wy voor oogen hebben, luſt ons van toon te veranderen, en de uitlegginge van het zelve, zoo als die geſtelt is door den vernuftigen Heere Pieter du Ryer, lidt der Franſche Academie, ten deele hier aan te hechten.

Deze Schryver vint de herſchepping van dit beelt in een menſch te zyn eene der vremdſte, die in het ganſche werk van Ovidius gevonden worden. Hy vint niet vremt, zegt hy, dat men ſomwylen zegt,

dat een menſch een klip of beeſt geworden is, omdat een weinig overweging ons daer van den zin terſtont doet vinden. Een menſch zegt men dat een hart van ſteen heeft, als hy zich ongevoelig toont voor de rampen zyner vrienden, en, daar hy hen kon helpen, hen echter aen hun ongeluk overgeeft. Ja ons komt niet vreemt voor, als men zegt dat menſchen in beeſten herſchapen zyn, omdat 'er onder hen zyn die van aart beeſten zyn, zoo dat men niet van hun zeggen kan dat zy menſchen zyn, maar alleen datze de gedaante van menſchen hebben.

Dit alles gaat wel aan: maar dat een beelt van yvoor in eene levendige vrou verkeert, is, zegt hy, iet zoo vremt, dat ik niet weet wat ik 'er van zeggen zal. Na veel overwegens ſlaat hy over tot deze gedachten.

Pigmalion had langen tydt een maegt bemint, die zyn liefde in den wint ſloeg. Deze dogter was genoemt EBUR dat is YVOIR. Eindelyk liet ze zich door zyn gebeden en tranen overwinnen, en tradt, na lang van hem opgepaſt te zyn, met hem in huwelyk. Hier uit zou dit verdigtzel zynen oirſprong hebben. Pigmalion wert op zyn werkſtuk verlieft: dat is, de liefde tot zyn meeſtreſſe was zyn werkſtuk, het geen hy eindelyk voltrok. Voorts het gebedt aen Venus gedaen kan de genen, die zich in den echten Staet willen begeven, leeraren, dat zy Godts zegen tot zoo gewichtigh een werk hebben af te bidden, en niets dan met Godt te beginnen. Wat wyders het blank yvoir belangt, men weet dat de witheit een Zinnebeelt is der Kuisheit.

QUAK-

LX.

QUAKZALVER.

't Bederf is algemeen.

Als gy een Snorker hier zyn kruiden,
  En konſt, licht weinig van waardy,
Met ydlen woordenklap, den luiden,
  Voor puik van heilzaame Artzeny,
Hoort venten, ziet met zegels pronken
  Aan groote brieven, hem door gunſt
Van Vorſten, zo hy zwetſt, geſchonken,
  Tot zegeteekens van zyn kunſt;
Zo denk vry: 's weerelts mode, is liegen,
Bedrogen worden, of bedriegen.

XL. ZINNEBEELT.

De Lezer, al is hy geen Edipus, zal met den eersten opslag van zyn oog op de printverbeelding licht konnen ramen, dat de zelve dient om de ydele snorkery dier menschen af te bakenen.

De meeste menschen hebben van hun beroep, konst of wetenschappen die zy bezitten, een eigen kitteling, dat niet zelden als 'er van gesproken werd, hier of daar aan doorsteekt: maar inzonderheit schynt het, dat zulk soort van Artsen of Heelmeesters zeker voorrecht daar toe hebben, om van hunne wetenschap voor het gemeene volk en tegens malkander met styve kaken te zwetzen, dat de Tooneelen en de markt van het gebrom weergalmen, roemende elk zyn poeder of kruiderymengzel, te wezen *praeservator magnus vitae:* De groote bewaarder van 's menschen leven.

Dusdanige en allerhande slag van snorkers, zwetzers, rammelaars, en snappers, noemden de Grieken een *Dodoneeschen Ketel*; om dat te Dodona een koper Beelt, hebbende de gedaante van een kint, stont, op een verheven spil, 't welk van den wint omgedreven, in den ommezwaai op twaalf ketels sloeg, en naar mate van zyn snelle beweging een yslyk geklaater maakte.

't Lust ons voorbeelden, die de proef van ydelen waan, snorkery en wysmakery volgens de printverbeelding zullen opmaken, uit bekende Schryveren aan te halen, en voor te stellen.

Angelius Bisschop van Aretinen, in een ziekte gevallen, wierd door een zyner vrienden, een Heelmeester voorgedragen, die zig beroemde, een byzonder hulpmiddel tot diergelyke quaalen boven anderen te hebben uitgevonden. De Bisschop, die deze aanbiedinge niet wel konde van de hand wyzen ontbood den Heelmeester, en gebood hem, hy zoude

een

een Hulpmiddel tot zyn herstellinge klaar maken; maar gebood zyn volk met een het zelve uit te gieten in een bekken, en het onder zyn bedstede te zetten. 't Gebeurde dat de Bisschop 's morgens veel beter te pas was; het geene ook de Doctor even zoo bevindende, na hy alvorens zyne knevels had opgestreken, daar op zeide: *Nu ziet gy wat kragt myn geneesmiddel heeft. Dat is waar* (zeide Angelius) *dewyl het zelve my geholpen heeft, daar het maar onder myn bedsteede staat; wat zoude het my dan geholpen hebben, zoo ik het hadde ingenomen? waarlyk het had my wel onsterfelyk gemaakt.* En dit gezegt hebbende toonde hy het bekken.

Zeker domdriftig Geneesheer snorkte dat zyn poeders van groote kragt waren, waar op hem Nicocles aardig doorstreek, zeggende: *Dat 's waar, want gy helpt 'er vele onder de aarde*; en vervolgde al spottende: *Ik prys uw konst, want gy maakt dat de zieken niet lang in elenden leggen, maar gy verlostze spoedig, dat zy geen pyn meer gevoelen.* Voorts: *Dat hy ook in dat opzigt gelukkig ware, om dat al zyne misslagen door de aarde bedekt wierden, en geen getuigen nableven om hem te beschuldigen; en dat de goede uitwerkzelen der Artsen in de zon gestelt wierden, om hen te roemen.*

Nog een aartig loopje moet ik hier by aanhalen, uit Ridderus *Historisch Sterfhuis*. Zekere oude vrouw was geplaagt met quade oogen; en begeerte hebbende om daar van genezen te wezen, vraagde dan dezen, dan genen naar een beroemd meester. Nu trofz'er een aan, (en hoe kon zy zekerder gaan?) die zig zelven zoo zeer prees, en op zyn geneesmiddel zoodanig stofte, dat hy haar wilde aannemen van die quaal te genezen, of geen gelt. Dit stuk ging op dien voet aan. Maar de snorker zoo zig zelven als de belofte van de oude vrouw mistrouwende, quam haar dagelyks verbinden, maar dusdanig met een doek voor de oogen, dat zy niet met al konde zien wat 'er omging. Dit nam de Geneesmeester in agt, en sleepte

dan het eene ſtuk huisraads, dan het ander van den wand in voorbaat onder zynen mantel mee naar zyn huis. Als de vrouw wat beter begon te zien, maande hy haar ſtraks om het voldoen van het verding, maar kreeg tot antwoort: *Gy hebt my in 't minſte niet genezen, ik zie nu veel minder als te vooren: want toen ik u eerſt haalde, zag ik veel huisraad aan den want, maar nu zie ik byna niets daar van.*

Balth. Schuppius beweert, in zyn Boekje, *de verſtandige Heekelaar:* Dat de Redenkonſt voor een Arts niet nut is; om dat die door kruiden, niet door woorden genezen moet; maar zyn antwoorder zeit: „Alle Saturdagen komt een zoon van Hippocrates, die den „eerſten tyd van zyn leven in de ſchool van Pythagoras verſleten ſchynt te hebben, met zyn kraam voor „myn deur ſtaan; wandelende, terwyl hy den hemel „aanziet, onder een diepe ſtilzwygentheit rondom zyne tafel. Gy zout zeggen dat het een Starrekyker „was. Nu en dan komt 'er eens een Boer by hem die „pillen of poeders van hem koopt. Dat die Doctor „wakker kon zwetzen, de boeren zouden hem het „gelt met karren toevoeren. Een Arts die niet weet te „ſnappen, is als een ontſnaarde lier. Ik ken een Harder, „vervolgt hy, volgens den aart der boeren ſnapagtig „genoeg, die zig over zyn wanfortuin byna verhangen „zou hebben. Hy zocht trooſt by een oude vrou, die „zich waande kennis van kruideryen te hebben, 't welk „zy hem aantoonde. Deze ried hem dat hy een quakzalver zou gaan worden. De Herder nam dezen raad „aan, en 't lukte. Dog 't beurt wel meeſt als Jan Vos in zyne Puntdichten van verwaanden *Flip* zeit:

Flip *heeft een gaaf (zeit hy) verkregen van hier boven;*
Maar 't volk heeft weêr een gaaf van Flip *niet te gelooven.*

Immers zou ik in opzicht van zulke Artzen den raad van Eufuës in zyne *Ontledinge des Vernufts: Laat den kok uw Geneesmeeſter zyn, en de vleeshal uwen Apotheekers winkel,* voor beſt keuren.

APEL-

XLI.

APELLES.

Allengs komt men tot volmaaktheid.

Een leerzaam hert, dat ſteeds te vordren tragt
In kennis, zal geen onderwys verveelen.
Apelles zelf, de prins der Schilders, bragt
Wel eertyds zyn doorwrochte tafereelen,
(Waar achter hy zich ſtil verſchoolen hiel)
Voor 't volk ten toon, om vaardig by de werken,
Te hooren, 't geen van elk daar over viel
Met goed verſtand en oordeel aan te merken.
Op deeze wys leert een, die 't vleien haat,
Beſt aan zyn werk verbeetren wat misſtaat.

XLI. ZINNEBEELT.

UIt dit voorval is de Spreuk: *Dat een schoenmaker zig by zyn leest moet houden*, by ons in diergelyk geval van gebruik herkomstig. Gy ziet den verwaanden Schoenmaker met een uitgesteken borst, en trotze wyze van staan, veragtelyk met de hand den gewaanden misstal in het Tafereel zynen makker aanwyzen, en Apelles als gereed om van agter zyn Konststuk te voorschyn te komen, om den berisper de dwaasheit van zyn ongevergt oordeel over 't gene hy zig niet verstont voor oogen te stellen, en hem daar over in den baart te varen.

Wie is 'er die my wyzen kan den man,
Die 't yder een van passe maken kan?

Hier op ziet de XCVII. Fabel van Faernus.

Een Vader, verzelt met zyn jongen zoon, dreef een Ezel naar de markt, om den langoor voor gelt te verkoopen, en zig het beest kwyt te maken. Zy beide werden belacht van een boer die in 't velt stont te arbeiden; om dat zy met moeite door ongebaande wegen te voet gingen, en lieten dat lastbeest ledig mee stappen. De oude man dit hoorende zet zyn jongen daar op. Dit ziet een ander, die bestraft den ouden man; zeggende: *Goeye man, laat gy den jongen die sterk en kloek is ryden, en gaat gy zelf met ongemak den weg te voet?* Hy dient zig van dien raad tot zyn gemak, laat den jongen afklimmen van den Ezel, die hem een wyl torst tot by het naaste Dorp. Daar was weer 't gezeg: *Een man, nog zoo sterk en kragtig naar zyn jaren*

jaren, laat zig tot zyn gemak ryden, en het arme kint te voet nalopen. De man geſtoort om al dit laſtig bedillen, beveelt zyn zoon agter hem op te zitten, of hy 't mogelyk eens van pas kon maaken. Een reiziger ontmoet hun, die 't oog op hen hout, en medelydig over het laſtdier, zeit: *Ik vind uw doen t' onbarmhartig, gy zult het arme beeſt den rug inryden.*

De goede man vind zig geheel benart,
En dit geſpreeu van elk raakt hem aan 't hart.
Dus vint hy zig ten uiterſten verlegen,
En ſchikt zig weer om alles te overwegen,
Dewyl hy aan geen menſch voldoening geeft,
Het zy hy 't beeſt dus overladen heeft,
Het zy hy 't leeg deed zynen wegh vervolgen.

Hy word grimmig over al dien aanſtoot dien hy lyt, vangt op nieuw een ander middel aan, en bind den Ezel zyne voeten vaſt. Toen ſteekt hy een ſtok daar door, daar elk een end van op zyn ſchouder leit; en dus torſſen zy het beeſt over den weg.

Dit ſchouſpel ongehoort
En ongezien, doet yder ſamenkomen,
En lachen van verwondring ingenomen.
Zy ſchelden bei de dragers als berooft
Van zinnen: hoe, quam hun dit in het hooft?
De Vader wort voor al van hun bekeven.

Die in 't end van gramſchap gedreven, in arren moede 't beeſt opneemt en in 't water werpt. Hier op is deze toepaſſing:

Die yder een wil trachten te behagen,
Voldoet geen menſch, en helpt zich zelf aan plagen.

Jupi-

Jupiter zelf (zeit de Griekſe Theognis) *heeft het alle menſchen niet van pas konnen maken, het zy hy door verquikkenden regen, of verwarmenden zonneſchyn de velden koeſterde.*

Hier benevens heeft ons de veelvoudige bevinding geleert, dat menſchen die zich nog op konſten en wetenſchappen verſtaan, en hier om van de zelve niet meer, als de blinden van de koleuren, konnen oordeelen, egter gereedſt daar toe zyn. Een Boer voorby een Schilders winkel gaande, viel hem 't oog op een Tafereel, verbeeldende Jupiter by * Danaë in de gedaante van een gouden Regen. De Boer op zyn gewaande oordeel parmant, zeide tegens zyn medekykers of zy wel konden zien wat dit ſchilderwerk verbeeldde, en vervolgde ongevergt, dat het de Lievevrouw was, met den Engel Gabriel, ziende de naakte Danaë, voor Maria, een vliegend kintje de gordyn van 't ledikant opſchuivende, tot ſieraad in 't Stuk gebragt, voor den Engel die haar de boodſchap van de bezwangeringe brengt; en den gouden regen, voor de ſtralen van den H. Geeſt aan; en gaf dus een ſtaal van zyn botheit aan alle die daar by ſtonden.

* Deze Fabel is van den Dichter Nazo verzonnen, om de kracht en 't vermogen van het Goud aan te duiden. Waarom ook Filips van Macedonie, de Vader van Alexander den Grooten, voor een ſpreekwyze had: *Dat 'er geen Stadt onwinbaar was, zoo die ſlegs een toegang had, zoo breed, dat een muilzel met goude ſchyven geladen daar door konde gaan.*

De

XLII.

De WATERBEEK.

Verwonnen eer men 't weet.

Gelyk een Beek, door ſtadig groeien,
  Eerlang met ongedwongen loop
Komt over dam en dyken vloeien,
  En werpt een landſtreek overhoop,
Zo breekt de geldzugt alle banden
  Van reên en godsvrugt in 't gemoed
Des menſſen, daar ze heerſt, te ſchanden,
  Te bluſſen door geen overvloed;
Schoon 't geld haar ruim komt toegevlooten,
't Is oly in de vlam gegooten.

Gelyk

XLI. ZINNEBEELT.

GElyk het water uit een Springbron van de hoogte door een ſmal beekje heen ſnelt: maar in de laagte gedaalt zig breeder uitzet, eindelyk geheele beemden overſtroomt, tot het zyne uitwateringe vindende, zyn loop in zee eyndigt; even alzoo is het ook gelegen met de Gierigheid. Deze door een klein beginzel der begeerten in het harte ontſprongen, ſnelt licht heen, zoo de menſch, dien zy ingenomen heeft, een verheven ziel bezit; maar een lage ziel, en aardsgezint hart wort door de Gierigheit hoe langer hoe meer, en eyndelyk geheel overſtroomt, en niet geſtut als door de Dood, in welke de menſch zyn onverzadigde begeerte, en te gelyk zig zelven komt te verliezen. De ſpreuk, *Het beginzel aller zonde is de Begeerte, en de wortel van alle quaat, Gierigheit*; word door de bevindinge klaar bewaarheit.

De Begeerte om mede als anderen wat in deze werrelt te bezitten is eerlyk; en wat in voorraad voor den ouden dag op te leggen pryſlyk; maar wanneer de Begeerte doorvloeit en onverzadelyk geworden is, zyn wy met een ſlaven van eenen onbevoegden Heer. Deze zyn het tot welke Cicero in zyne Wonderſpreuken zegt: Gy pynigt u dag en nacht, dat gy niet genoeg hebt, en gy vreeſt dat het gene gy nog hebt, niet altyt zal duuren. Zoo wort gy dan niet alleen geplaagt van de begeerte, om altyt meer te hebben, maar ook van de vreeze, om het al te verliezen. Daarom zeide Epicurus, *De verkryging der Rykdommen heeft aan vele menſchen, niet een einde der Elende, maar alleenlyk een verwiſſelinge gegeven.* De zelve in een Brief aan Idomeneus: *Indien*

gy

gy Pithokles ryk wilt maken, moet gy niet zyn ſchatten vermeerderen; maar zyne begeerten verminderen.

Een gierig menſch is d'allerarmſte; want hem ontbreekt zoo wel dat hy heeft, als dat hy niet heeft.

Hier op paſt de XLVIII. Fabel van Faernus, dus door den heer David van Hoogſtraten berymt:

Een Gierigaart begroef in d'aarde
Wel eer een ſchat van groote waarde,
En zag 'er alle dagen na.
Een buurman ſloeg zyn gangen ga,
En ging 'er mede henen ſtryken.
Hy weêrgekomen om te kyken
Ziet dat hy is van 't gelt berooft.
Hy trekt de haeren uit zyn hooft,
En kermt om zyn rampzaligheden.
Daar komt een reizer aangetreden,
En hoort waarom hy kermt en klaagt,
En zegt, waarom u dus geplaagt?
Leg in de plaats van 't Goud wat ſteenen
Tot uwen trooſt. Zoo moogt gy meenen
Dat gy behouden hebt uw gout.
Want als de zaak recht wort beſchout,
En gy de waarheit recht wilt weten,
Gy hebt uw ſchatten nooit bezeten
Zelf op den tydt, toen gy hen hadt.
Een' gierigaart ontbreekt zyn ſchat
Zoo wel (het heeft altyd gebleken)
Als 't geen-waar van hy is verſteken.

Een geeſtig voorbeelt verhaalt Horatius van eenen vrek, Opimius genaamt. Als deze van eene ſlaapziekte overvallen en door geene middelen wakker te maken was, bedacht de geneesheer een vond, om het geen

hy door geneesmiddelen niet konde verkrygen door list uit te werken. Hy liet dan zyne Erfgenamen ontbieden, een tafel voor het bedde brengen, met eenige zakken met gelt, en beval hen het zelve daar op te tellen. De zieke van dit gerammel ontwaakt schiet uit den slaap op, en ziende wat 'er omging, voer heftig uit tegen zyne Erfgenamen, zeggende: *Wilt gy my daer ik nog leve myn gelt rooven?* Strax nam de Geneesheer dit waar, zeggende: *Opimius, hou een oog in 't zeil. Maer dit dient voor al bezorgt, op dat gy uit deze slaapziekte uw leven moogt behouden, dat gy eenig hulpmiddel gebruikt om uw maag te versterken. Maar hoe veel zou dat wel kosten*, vraagde de zieke vrek. De Geneesheer antwoordde: *heel weinig, maar twee stuivers, zynde maar een drankje van rys gekookt.* Waar op de Gierigaart zeide: *Ey zoo veel!* en vervolgde: *Maer ik bid u, wat onderscheit is 'er tog, of my door de ziekte, of door dezen kostelyken drank het leven word benomen?*

Ik kan u veele dingen toonen (zeide Seneca tegens Lucilius) *die verkregen ons van onze vryheit beroofden. 't Geval begiftigt u, kont gy niet zonder 't zelve leven? Indien gy 't lang bezeten hebt, gy verliest het, na dat gy daar aan gewent zyt; en indien gy 't niet lang gehadt hebt, zoo verliest gy 't wel eens, eer het u eenig nut gedaan heeft.* De Gierigheid neemt door den overvloed niet af, maar toe; om dat een Gierigaard hoe hy meer verkrygt, hoe hy meer begeert, dewyl de begeerte zig hoe langer hoe meer uitzet; gelyk een Beek, die klein is in 't beginzel, maar naderhand aanwast.

XLIII.

De Mol.

Schuw voor den dag.

Wat moogt gy, ydel weereldkind,
Om 't zienlyk goed van kleine waarde,
Zo min beſtendig als de wind,
Staag wroeten als een Mol in de aarde?
Word eenmaal wys, en zoek een ſchat
Van Chriſtelyke deugd te winnen,
Die u, door 's leevens duiſter pad,
Brengt in 't gewenſte Salem binnen,
Daar gy, voorzien van 't hoogſte goed,
Treed lucht en wolken met uw voet.

XLIII. ZINNEBEELT.

DIt Zinnebeelt ziet op zulke menſchen, die als de blinde Mollen al hunnen levenstyd doorbrengen met wroeten in de dompige aardſche dingen zonder eens d'oogen te openen, om door de Rede te beſchouwen de dingen, welke als waardigſt en nutſt bejaagt, en welke als onwaardigſt veragt moeten worden, en niet eer zien dat al hun zwoegen ydel is, dan wanneer zy tot hun ſterfuur komen, en het te laat is.

Men zietze als ſlaven draven, wroeten, zweeten, even of 'er hunne zaligheit aan hing; en ondertusſchen verkrygen zy met al hun wroeten niet als een onzalig ongenoegen. Zy hebben Schatten en Rykdommen verkregen; maar de wysheit en bevinding heeft ons doen zien, dat de Gierigaarts arm en elendig zyn, en blyven, in het midden van alle hunne verkregen ſchatten.

Verwonder u niet, Lezer, dat ik voor de derde maal, hoewel t'elkens met een andere beſpiegeling en vernieuwt of verandert Tooneel voor den dag kom. 't Gevaer dier ziekte vereiſcht datmen middelen bedenke. Wil het een niet, het ander mocht zyn werkinge doen, tot genezinge van deze gevaerlyke ziekte des Gemoeds.

De alwyze en goede God heeft den menſch met een edel vernuft geſchapen, op dat hy de dingen van deze werrelt wyſſelyk behandelen; gebruik van de zelve nemen; maer zich daar niet aan verſlaven zoude. De werreltſche dingen te gebruiken, als of wy die niet gebruikten, of de zelve niet misbruiken

ken, om dat de gedaante dezer werrelt voorby gaat, is een leerles uit de goude penne der Euangelifche waarheit gevloeit. Welke ons onderwyft hoe wy omtrent de werreltze dingen ons onverfchillig gedragen moeten, niet overmatig ons in het verkrygen der zelve verheugen, nog in het verliezen bedroeven, om dat de zelve tog niet beftendig zyn; en nog veel min onze hoop en trooft op de zelve veften; 't welk niet kan toegaan buiten een geweldige verkragtinge van de Rede en van Gods voorzorge over alle zyne fchepzelen.

De ziel is tot het beminnen van beftendig en eeuwig goet gefchapen (zegt de Schryver van de ftigtelyke Overdenkingen) *en, gy doet haar ongelyk zoo gy het einde van haar verlangen ftelt in de tydelyke dingen.* Alle gevleugelde dieren, hoe zy den hemel 't naafte zyn, hoe zy minder begeren en vergaderen van de aardfche en benedenfte dingen. De kruipende dieren in tegendeel verzamelen het geen ze begeeren in holen, en zyn van flegter en onedeler aart dan de vogelen.

God heeft u de ziele gegeven, en vertrout gy hem de zorge des lichaems niet? fchaam u, dat het Geloof en de Reden niet konnen op uw gemoet bewerken, 't geen de natuur te wege brengt in de vogelen des Hemels, welke noch zayen noch mayen; en nochtans geruftelyk op 's hemels voorzorg zig des avonts te flapen leggen. Hier op ziet de brave Dichter H. Dullaart, in zyne uitbreiding op den CIV. Pfalm, waar in hy aldus fpreekt:

ô God, wat is uw goedigheit
Een voedftermoêr voor vee, en menfchen;
Als gy voor d' armoe fpys bereit,
En voed den welluft van haar wenfchen!

Ik meen nu genoegzaam den aart der Gierigaarts, en der Rykdommen ontleed te hebben, als ook hoe

 men

men geen angſtige bekommeringe, zoo in het verkrygen als verliezen der zelve behoort te hebben: maar zal u echter nog met eenige regelen tot dit voorwerp dienende ophouden, en dan eindigen.

De Deugt (zeit Horatius) *is den genen een ſpot, die zig de begeerte overgegeven hebbende, de ſnoodſte hartstogten volgen, welke op datze mogen genoeg doen, zoo ſtreven zy met alle macht naar vuil gewin. Maar als nu de zonde haar ploye heeft gezet, zoo overvaltze het gemoet en verwart het. En dan zoude men de Deugt wel met tranen wederom roepen; maar als ze is uitgejaagt, zoo keertze niet weder.*

Rykdommen zyn Doornen, zeit de hemelſche waarheit. O doornen wat verſtikt gy vele zielen! De doornen beletten het voortkomen van het goede zaat: alzoo verhindert de zorgvuldigheit der Rykdommen de geeſtelyke vrugten des woorts. De doornen ſteken de lichamen; alzoo quetzen de Rykdommen de zielen met zorge. De Rykdommen dryven het zweet uit in 't verkrygen; zy veroorzaken vreeze in het bezitten; en doen den menſchen pyn aan in 't verliezen.

Niemant moet denken dat wy het Gelt, of het wezen van de Rykdommen veragten, en de zorgeloosheit aanpreken; geheel niet. Hy is dwaas (zegt een zeker Schryver) die zich nergens mede bemoeit, en alles op den tyd laat afloopen. Een deugdelyke zorgvuldigheit wort vereiſt in alle zaken. En dit is nootzakelyk; om dat wy gedurig als naar den val hellen; waar in wy niet beter konnen voorzien, dan met waken, en alles blymoedig op Gods voorzienigheit te laten aangaan.

XLIV.

De GELTZAKKEN.

Wie maakt 'er een goet gebruik van?

't Bezit van rykdom, hoe gepreezen
  By de aardsgezinden, keurt de mond
Der waarheid vol gevaar te weezen,
  Als doornen, die in 's menſſen grond
Het goede zaat te ſchande maaken.
  'k Zwyg, hoe ze een kemel min belaên
Door 't naaldenoog ziet lichter raaken,
  Als Rykaarts in den hemel gaan.
Durft dan een Chriſten, wel by zinnen,
Nog wroeten om veel gelt te winnen?

XLIV. ZINNEBEELT.

DE onderaardsche Afgod Pluto staat hier met zynen driekoppigen helhont Cerberus, op een verheven voetstuk voor den ingang van zyn duister hol te pronken, by de Geltschatten. Verkeerdelyk wort die benaming van Schat aan het gemunte Bergmetaal gegeven; vermits de nyverige bejagers van het zelve in tegendeel onrust en zorg daar in ontwaar worden. Het spreukje van den Schoenlapper zal aanleiding tot bevestiginge van ons gezeide geven. Deze gewoon des morgens vroeg in zyn Pothuis, onder zyn werk, een deuntje te neurien, werd, na dat hem eene erffenis was te beurt gevallen, van een zyner nabuuren gevraagt, waarom men hem niet meer als voorheen hoorde zingen? die daar op tot antwoort kreeg: *Dat hy nu te veel te denken had, hoe hy zyn Gelt ten meesten voordeele zoude uitzetten.*

Anacreon had op eenen tyt van Polycrates twee Talenten aan Goud te schenk ontfangen: maar konnende in twee agtereen volgende nagten niet slapen uit bekommernis dat het mogt gestolen worden, gaf het aan Polycrates wederom, zeggende: *Het is zoo veel zorg en bekommering niet waart.*

Keizer Sigismundus, als hy op een tyt 40000 Ducaten uit Hongarie ontfangen hadde, konde den volgenden nacht, door bezorgtheit, en overleg wat hy met het zelve doen zoude, niet rusten op zyn slaapstede: waarom hy des morgens vroeg zyne Hovelingen, en Hopmannen, by zich ontboot, zeggende: *Verdeelt onder U allen deze onrust, en neemt deze Beurs, en dieven van mynen slaaplust weg.*

Dit niet tegenstaande is, en blyft (als wy gezegt heb-

hebben) de blinkende Muntgod by de meeste menschen bemint, en van groote en kleene aangebeden. Thomas de Aquiner, quam op een tyt Paus Innocentius den III. bezoeken, dien hy bezig vont met een grooten hoop goud en zilver Gelt te tellen. De Paus in een goeden luim, en gemeenzaam met hem zynde, zeide lachende tot hem: *Ziet gy wel, Thomas, dat ik niet zeggen kan gelyk Petrus tot den Krepelen, Goud of zilver hebbe ik niet. Dat 's waar Heilige Vader*, antwoordde Thomas, *maar gy kont ook niet zeggen, Staa op en wandel, gelyk Petrus zeide.*

Niet onaardig komt my voor de vierderhande verdeeling der menschelyke driften, door den Geleerden P. Fagius voorgestelt. Hy spreekt aldus: *Men vint vierderley aart van menschen in de weerelt. Daar zyn 'er die 't hunne agten ook eens anders, en dat een 's anders is ook 't hunne te wezen, en dit zyn weetnieten. Maar die zeit, het geen myn is, dat is 't myne, en het geen 't uwe is, dat is 't uwe, die is van de middelbaare soort. Die zegt wat het myne is, is ook 't uwe, en wat het uwe is laat dat het uwe blyven, deze is godvrugtig. Maar die zegt, wat het uwe is, dat is 't myne, en dat het myne is zal 't myne blyven, deze is goddeloos.* Op deze laatste soort ziet Seneca als hy zeit: *Wat geeft het of zulk een veel in zyn schuuren, of koffers heeft, zoo hy noch altyt naar een anders goedt hunkert? want hy is niet vergenoegt met het gene alreede verkregen is: maar zoekt ook nog naar 't geen mogelyk is om te verkrygen.* En hy vervolgt: *Hy is niet arm die weinig heeft, maar die te veel begeert.* Zie hem in zynen zestienden Brief. En daarom mag men wel zeggen: *Een Giergaart is oorzaak van zyn eigen elenden. Wat kan men* (zegt Kallimachus, in een zyner Griekze Puntdichten) *een Gierigaart erger toewenschen, dan dat hy lang leven mag?* en Cicero zeit: *Dat de Geldgierigaarts niet alleen geplaagt worden van den dorst hunner begeerten, om altyd*

 meer

meer te willen hebben: maar ook van de vreeze om het al te verliezen.

Hier komt nog by, dat de Geltſchatten met woeker, ſchrapen en rapen verkregen, den bezitter zelden gelukkiger maaken, dan hy was, eer hy zoo veel had zamen geſchraapt. *De gulden toom en halsbanden* (zeit Seneca) *maaken geen paard beter, nog de overvloedige goederen van 't Geval den menſch gelukkiger.*

De goederen van 't Geval (waar onder ook de Geltſchatten getelt worden) zyn, zoo die wel gebruikt worden, goet: maar misbruikt, quaat. 't Geen ontſpruit uit een verkeert begryp, 't geen de dingen die wezentlyk goed en beſtendig zyn, als de Deugt en wysheit, minder waard ſchat dan de wiſſelvallige goederen van 't geval. 't Geſchiet egter thans zoo: En wilt gy een ſtaal hier van zien: zeker Dichter heeft zig dus hier op uitgelaten:

'T en beurt niet zelden, dat een man met geld, en goet,
Meer word geacht, en hoog geeert (als and'ren om
Dat zy verſtandig zyn, en eerbaar van gemoet)
Hoewelze in al hun doen zyn ezelagtig dom.

Of dus:

't Beurt dikwils dat een man, die heel veel gelt heeft, meerder
Dan and'ren word geëert: al zyn zy ſchoon geleerder.

Waarom ook Dan. Jonctys, in zyn Boekje, waar in hy de *Liefdebarende krachten* beſchryft, op pag. 4. zeit: *Het goet gebruik is zoo veer met onze eeuw in onbruik verloopen, dat*

Quam nu die * man, om wiens geboorte alleen
In twiſt, wel eer, geraakten zeven ſteên;
Quam nu die man met zyne luit gegaan,
Bragt hy geen gelt, hy moeſt wis buiten ſtaan.

Aan-

* Homerus.

Aanmerking over de Rykdommen.

Nadien de Heiland, in zyn ziel beroerend preeken,
Des werelds rykdom heeft by doornen vergeleeken,
Die 't Euangelizaat verſmooren in 't gemoet
Des menſſen, en 't bezit van grooten overvloet,
Zo zorglyk keurde, dat veel lichter eene Kemel
Door't naalden oog zou gaan dan Rykaarts in den hemel,
Terwyl hy de armen in gebrek en tegenſpoet,
De naaſten zegt te zyn aan 't allerhoogſte goet,
Zo ſchynt uit dit bericht niet duiſter af te meeten,
Hoe zy, die op den troon van aards geluk gezeten,
En die zich zien van elk eerbiedig aangebeên,
En by het vol genot van weelde en vrolykheên,
Geruſt en kommerloos verſlyten hunne dagen,
Den welſtant van de ziel veel reukeloozer waagen,
Met vaſter banden zyn aan 't zichtbaar goet gehecht,
Van grooter heirkracht, op verderven afgerecht,
Van een gevoede hoop van duizent ſnoode tochten
Beſtreden worden, en veel zwaarder aangevochten,
Als 't nederig geſlacht, dat ſteeds in armoe leeft,
En ſober onderhout van 's lichaams noodruft heeft.
't Gaat vaſt. Te zelzaam bloeit de deugt in blyde dagen.
't Zyn ſterke beenen die de weelde kunnen draagen,
Is al van ouds gezegt, en als men gade ſlaat,
Wat in het heilig boek hier van geſchreven ſtaat,
Men vint, hoe Salomon, en David, edle zielen,

Te

Te zorgeloos door weelde en zachte ruſt vervielen
In 't allerſnootſte quaat dat ooit de zonne zag.
'k Zwyg wat de ervaarenis ons leeraart dag aan dag,
Hoe menig mens voorzien van 't geen de voorſpoet
deelde,
Zyn eeuwig heil verzuimt door zorgelooze weelde,
Terwyl zyn hert en zin van de aardſe vreugt verzaat,
Al wat de Godsdienſt eiſt onachtzaam dryven laat.
Dus blykt, hoe 's werelds goed, ſchoon van de meeſte
menſchen
Gezogt, als 't eenig wit van hun begeerte en wenſſen,
In 't eindeloos verderf ontelbre zielen ſtort,
Meer als van 't Chriſtendom te regt begreepen wort.

G. BRIT.

De geleerde en welſprekende Stella in zyn boek, genaamt de Verſmading der wereltſche Ydelheden, geeft ons deze leſſe: *Wanneer gy bevangen wort door zucht tot rykdom, verkoopt gy uwe ziele voor rykdom: en daer zy koſtelyker is dan alle de goederen der werrelt, verruilt gy haer voor ſlechten drek, even als een kint, dat nu geſpeent is, een koſtelyk geſteente verwerpt, als men het eenen appel aanbiet.* Welk zeggen F. van Hoogſtraten in zynen Voorhof der Ziele tot ſtof nam van een zyner Zinnebeelden, en zyne reden hier over dus aanving:

Het hart der ryken wort bezeten van het goet,
En al zyn hope ſteunt op eenen overvloedt
Van ſchatten, die zyn brein van 't hemelſch licht berooven.

De

XLV.

De GEBOGEN BOOM.

Die zyn plicht betragt krygt zegen.

Ja Hovenier, indien gy wys
Zyt in het ſnoeien, planten, pooten,
Buig, buig het teer en jeugdig rys,
Eer 't wild en weeldrig voortgeſchooten,
In 't end uw hant te magtig werd.
Wy trachten uit uw werk te leeren,
De ſnoode luſten van ons hert
In hun beginzel te overheeren,
Die groot geworden naderhand,
Den breidel werpen in het zand.

XLV. ZINNEBEELT.

DEze bovenſtaande Print vertoont een Lanthuis dat zig boven het geboomte doet zien, en op den voorgrond eene afſchutting van latwerk, met vruchtboomen beplant, welker buigzame takken door een taye Teen geknelt, in de laagte gebogen zyn, om het deurzicht tot het luſthuis niet te hinderen. Gebeurt het dat een der zelve den band ontſpringt, ſtraks ſpreit hy zyn kruin in de hoogte uit tegens 't oogwit van den planter; en hoe hooger hy ſchiet, hoe onbuigzamer hy word, en zich zet tegen de leyding van den aanqueker.

De meeſte menſchen met een vierige begeerte om groot in deze werelt te zyn aangedaan, laten zig door armoede, en overwigt van hunne meerderen, tot lage en geringe dienſten buigen, even als de boomen in den ſnoeytyt, wanneer de zelve buiten groey gebuigzaam zyn: dog ſchieten, zoo haaſt hunne ſappen door gunſt der zonne gekoeſtert, vermeerderen, en kragt krygen, hunne nieuwe ſpranten met ſtugheit naar om hoog, tegen de leydinge van hunnen Bouheer. Zoo zyn de genen waar op het Zinnebeelt ziet. Zoo haaſt zy door gunſt hunner Heeren in vollen groey en aanwas gebragt, en van de geringſte ſoort, tot den borgerſtaat aangegroeit zyn, zietmen ſtraks ſpranten van opgeblazen trotsheit, ondankbaarheit en duldelooze grootshartigheit, ontſpruiten, tegen den toeleg van hunnen planter, aan wien zy hun welwezen verſchuldigt zyn; nog ontzien zich hun naby ſtaande gebogen telgen met hunnen trotſen opgeſchoten kruin te beſchadigen, met hen te beletten genot te hebben van het zonnevuur nevens hen,

op

op dat zy onder den lommer van hunne trotsheit en ondankbaarheit ſmoren, of verſtikken mogen. 't Gaat met zulke menſchen als met de Slang in de Fabel. Zy byt niet dan wanneer zy door het koeſteren van haaren weldoener kragtig geworden is. Om het konſtig rym van den Heere D. v. Hoogſtraten, zal ik de Fabel in haren ganſchen omſlag uit zynen vertaalden Fedrus hier inlaſſen, uit het IV. Boek. pag. 148.

Een Slang verſtyft van kou
Lag op den grondt, en kon zig niet bewegen.
Dit zag een man, die aanquam, en genegen
Tot hulp, neemt hy het dier op van den gront,
En koeſtert het, zoo veel hy kan, terſtondt,
En warmt het in zyn boezem vol medogen.
Maar hy vond zig te jammerlyk bedrogen.
Want zy herſtelt door warmte en nieuwe kracht
Heeft aanſtonts haer' weldoener omgebracht.

Oude voorbeelden beveſtigen dit gezegde. Nero liet zynen Leermeeſter Seneca de dood aanzeggen, en 't was genade, keur te hebben wat wyze van dood hy wilde verkiezen; alleenlyk op quaad vermoeden. Dat was de dank voor al die koſtelyke Zedeleſſen, en het aanpryzen van de Deugt, en het vroom leven, zoo meenigmaal herhaalt.

Sforica, tot de Prinſelyke waardigheit verheven, liet zynen Leermeeſter Cola ſtreng geeſſelen, en aan een touw ſleepen; om dat hy hem in zyn jeugt menigmaal over zyn quaat doen gekaſtyd hadde. Maar deze voorbeelden zyn te verwoed in hunnen uitſlag om ze tot ons oogmerk te paſſen, dat maar doelt op d' ondankbaarheit, zonder opzigt op dusdanige verfoeide uitwerkzelen.

Den

De Filosoof Diogenes gevraagt, *Wat veroudert het alderschielykst in de werrelt?* gaf tot antwoort: *Weldaad; want daar is niets dat eerder vergeten wort.*

Toepasselyk is het geen de zinryke Antonides in zynen Ystroom zegt:

Men etst het ongelyk in koper, en op bladen
Van eeuwig parkement, en voedt het als een wond
In 't hart: maer weldaet valt in een onvrugtbren gront.
Die wort als op een bladt van water aangeschreven,
En teffens met den stroom in doode zee gedreven.

De Lezer zal my geen meerder getuigen afvorderen, om aan dit onderstaande geloof te slaan.

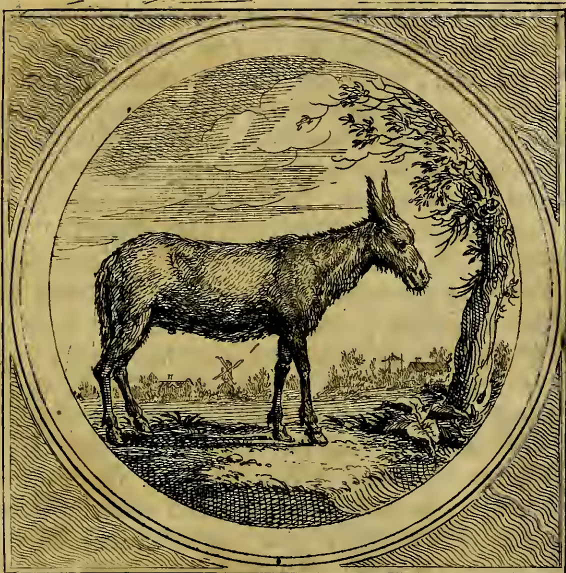
Die eertyts door het los Geval,
Gelyk een strooiwis aan dees wal,
Ter luk maar quamen aangedreven,
Ontzien zig nu niet te weerstreven,
Hem, die hen 't eerst heeft opgeraapt,
Nu zy wat hebben zaam geschraapt.
Hoe deerlyk is de tyt verbastert!
De weldaad wort tot loon gelastert.

Men kan hier byvoegen het Zinnebeelt van de Vogelen, als de Boomgaart geen vrugten meer heeft, agter het Zinnebeelt van den Kameleon gestelt.

XLVI.

De EZEL.

Veracht om 't geen hy verbeelt.

Is dan uw hert door quaade wennis
 Zoo vroeg bedurven, dat de luſt
Tot waare wysheid, deugd en kennis,
 In u, o mens, ſchynt uitgebluſt?
Terwyl gy loom en traag van zinnen,
 Gevoedt door drieſte onwetenheên,
Waar op geen reeden iet kan winnen,
 Een Ezel ſchynt van top tot teen?
Kom herwaart, laat dit beelt u raaken,
Op dat de ſchaamte u doe ontwaaken.

XLVI. ZINNEBEELT.

DE Ezel is 't Zinnebeeld van menſchen die uit hunnen aart dom, en onbequaam zyn om iet te leeren, en zonder agterdenken hunnen ouden tret volgen; gelyk ook van zulken die van een lagen geeſt bezeten zyn, die zig nimmer verheft; waarom 't hun ook onverſchillig is, of zy wetenſchappen of geene bezitten, noch zig des bekreunen dat een ander meer weet; zonder eenige prikkelinge van nayver daar door ontwaar te worden, en over zulks Ezels zyn en blyven, ſchoon hun de gelegenheit hulpe tot verbeteringe aanbiedt. Des hebben wy dit dier mee een Tafereel onder het Vyftigtal ingeſchikt.

De bevinding heeft ons doen zien, dat menſchen welke van die geaartheit zyn, ſchoon men alle hulpmiddelen aanwendt, om hen verſtandig te doen worden, blyven die ze zyn. Of men hen onder opzigt van brave mannen ſtelt, en tot het leeren van wetenſchappen voortſtuwt, of buitens lants zendt, om door veranderinge van lucht en menſchen de werelt te leeren kennen, 't is al vergeefs. *Gy hebt andere landen bereiſt, en buiten uw vaderlant vremde volken bezogt*, (zeide Socrates tegens eenen zyner bekenden) *en zyt niets gevordert.* En wilt gy weten waarom? *Gy zyt wel uit uw Vaderlant, maar niet uit u zelven gegaan.* In welk opzigt de ſpreuk,

Al zent ge een Ezel naar Parys;
Hy is en blyft al even wys;

bewaarheid wort.

Zeker Thebaans Filoſoof, gevraagt hoe het byquam, dat in vorigen tyd de mannen zoo wys, en in den tegenwoordigen zoo onverſtandig waren; gaf tot antwoort: *Om dat de vorige mannen zich niet bekommerden dan om veel te weten, en de tegenwoordige alleen zorgen om veel te hebben.* Waarom ook Diogenes, (en het is met

'er

'er tyt niet beter geworden) al klaagde: *Elk draagt zorge om te leven; niemant om wel, of verstandig te leven.*

Zulke vadzige en ontaarde menschen zyn den ezelen in alle deelen gelyk. Het aartsch gewicht hunner lichamen trekt hunne zielen neder, en hindert hare vlucht ten hemel, waar toe zy niet minder geschapen zyn dan een vogel om in de lucht te vliegen. Alle hunne leden zyn als verkleumt en verstyft van koude, hebbende geen andere beweging of leven, als die de natuurlyke noodt hun ingeeft. Zy toonen den aart van hunne aardsche lichamen. Zy zyn van aarde, en daar uit ontstaat die aardsche loomigheit en vadzigheit. Hunne zielen strekken nergens anders toe als om hen voor haastige verrottinge te hoeden: even als den zwynen de beweegelyke geesten voor zout strekken, omdatze voor hun doot niet rotten zouden. Alle stroomen en loopende rivieren brengen vaste en gezonde visschen voort. Maar zulke menschen wat zyn ze anders als vuile en stilstaande poelen, die niet anders uitbroeden als vorschen en padden, en diergelyke ondieren? Uit den stank van moerassen en vuile wateren wort de lucht vergiftigt en verpest. Maar de quade lucht van traegheit verspreit zich door ziel en lichaam dezer onverschillige menschen, en versmoortze door hare zware en vette dampen. Eindelyk als men hen wel beziet en doorziet, men zal bevinden eene uiterlyke gedaante van menschen: maar de wezentlyke vorm, die eigentlyk een mensch maakt, ontbreekt 'er aan.

My lust hier te spreken met den Heer Joan de Brune in zyne Zinnebeelden, die zich over dit onderwerp van vadzigheit en traagheit dus uitlaat.

„Laat ons, zegt hy, tot ons gebruik, het leven
„en onbedryf dezer wanschepzelen wat nader aan-
„merken: opdat wy door hunne ontledinge ver-
„schrikt, onzen geest te beter mogen ontroesten, en
„de lemmer onzer zielen klaar houden tegen alle aan-

„ ſprongen, die door de ledigheit veroorzaakt worden.
„ *De luiaart*, zegt de wyze Koning, *ſteekt zyn hant*
„ *in den ſchotel, en brengt ze zelf niet weer aan zynen*
„ *mont.* Zie daar alreede een ſchoone toonploie van
„ dit ſtuk werks. Het magh miſſchien in, of voor
„ dien tydt gebeurt zyn dat iemant van die luie bui-
„ ken zich zoo overſmeert en verbraſt had door lang
„ zitten, dat zyn oogen door een laffen ſlaap bekro-
„ pen zynde, zyn hant in den ſchotel gebleven is: of
„ wel, dewyl hy met ydele zinnen de kruimen op de
„ tafel telde, miſſchien vergat dat zyn hant in den
„ ſchotel was, of hem niet der pyne waart was die
„ daar uit te trekken. Zulke beeſten vint men ge-
„ noegh, die anders geen zorg hebben, als om geen
„ zorg te hebben, en dien alles genoegh is, om vad-
„ zigheit en onluſt te verwekken. Men vint 'er die
„ tot den middagh in de pluimen uitgeſtrekt leggen-
„ de geen andere bezigheit gehad hebbeu als om te
„ verzinnen, hoe zy hunne uren beſt verquiſten zul-
„ len. Hebben ze nogh iet anders gedaan, het beſtaat
„ hier in dat ze de witte plekskens hunner nagelen
„ over en weder over getelt hebben; of in de ſtrepen
„ en quaſten hunner bedtſtede eenige mannekens of
„ vremde beeldekens gezien; of in de ruiten hun-
„ ner venſteren ik weet niet wat orden of perket-
„ ten beſpeurt hebben, die ze in hunnen hof, dien
„ zy niet hebben, noch oit hebben zullen, te paſſe
„ willen brengen.

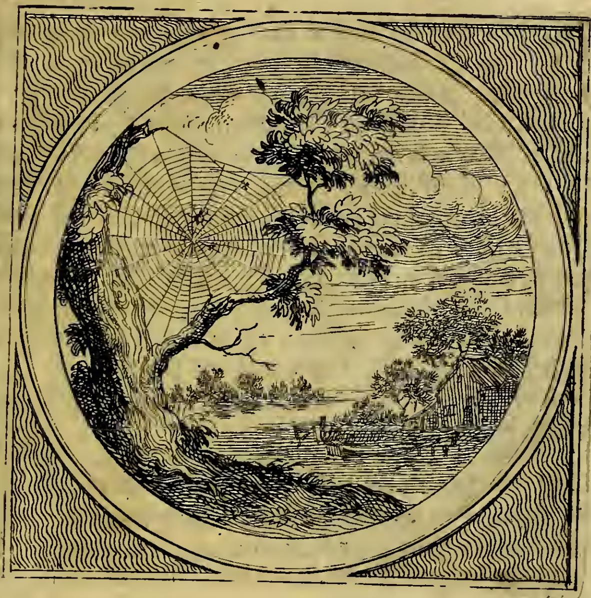
Ik ontzie my den vernuftigen Schryver verder te volgen, op dat ik niet te verre buiten myn perk ſpringe. De lezer ſcheppe zyn genoegen uit de bron zelve, het geen hy vinden zal in het XIII. Zinnebeelt, vertoonende een lolſter die uit haar bedde niet komen kan, en voerende tot opſchrift:

Ledigh en laf,
Een levend graf.

XLVIII.

De Spin.

Men vind ze overal.

Beſchouw hier, hoe de walgelyke Spin,
Van wier bedrog de diertjes zelfs getuigen,
Door haar verſtrikt, die hatelyk van zin,
Uit heilzaam kruit een vuil venyn kan zuigen,
Verbeelt een vals en liefdeloos gemoet,
Steets afgericht, al waar 't zich komt te wenden,
Om 't goede dat zyn naaſte ſpreekt of doet,
Door een verkeerde en quaden naam te ſchenden.
Een ſnood gebrek, met ernſt van elk alom
Te weeren uit den grond van 't Chriſtendom.

XLVII. ZINNEBEELT.

MEn zeit van de SPIN dat zy venyn weet te zuigen uit de edelste kruiden, bloemen en andere veltgewassen. Waarom zy niet onaardig gepast wort I. op zulk een soort van menschen die men Berispers, Bedillers, Woordvitters, Muggezifters, en Wryters noemt; die door zulks te doen de werrelt wel zouden willen wysmaken en doen gelooven dat zy ervaren stuurlieden in die wetenschappen en letteroeffeningen zyn, doch gemeenlyk (als het spreekwoort zeit) brave stierluyden aan lant zyn, en geen hart, of moet hebben om zich in de ruime zee der penoeffening te begeven, om proef te geven van hunne bedrevenheit. De vermaarde Dichter J. Antonides zeit van zulk volk:

Zulk een gebroet, dat als de rekels, die vervaart
Wegsluipen in hun hol met ingetrokken staart,
Geen edeler party het hooft zouw durven bieden.

Dit lot zal deze speelpop van mynen buitentyd al mee te beurt vallen. Want niemant moet my verdenken dat ik zoude gelooven dat myne schriften, gelyk die van anderen, al mee niet over den hekel gehaalt en bedilt zullen worden, en woordenvittery onderhevig wezen, of dat myn doen niet zal tegengesproken worden, al eer men eens heeft agt gegeven op het nut dat ik, in opzigt van het verbeteren der bedorven zeden, voor heb. Want dit is het gewone loon, dat elk in deze bedilzugtige eeuw voor zynen goeden yver, nachtwaken, en met de neus in de boeken te zitten (terwyl anderen om een trantje gaan, of

of met ydelheit, zoo het daar noch by bleef, hunnen kostelyken tyd verquisten) te wachten heeft. Hierom zeide Dan. Jonctys en had 'er licht reden voor, *Dat het immers zoo geruſt niet was ſchoenpinnen te maken.*

II. Wort het bedryf der Spin op quaataardige menſchen gepaſt, die, het zy zo 't wil, uit vuilaardigheit, 't zy reden of geen reden daar toe hebbende, van een yder en zyn doen altyt ten quade, of met verachtinge ſpreken. Ja dat nog erger is, hoe zuiver het oogwit van een Schryver zy, hoe voorzichtig en oprecht hy de zaken behandelt heeft; nochtans zullen quaadaardige menſchen de Spinnen gelyk, door verdrajinge van den zin, of verkeerde opvatting, daar venyn uit weten te zuigen, om den reynen yver van den Schryver met dien venynigen zwadder te bekladden. Zulke menſchen zyn ruſtverſtoorders, tyrannen, en beulen van den geeſt, en ſtellen zig in zeker opzigt gelyk met den veragtelyken Nero, die reden zonder reden vond om zynen boozen aart te oeffenen! gelyk dan volgens het verhaal van Suetonius, *alle misdaat zelf van geringe dingen, en eenvoudige woorden, by hem voor hoofdzonden werden opgenomen.* Ja een Tooneeldichter onder voorwendinge *dat hy Agamemnon met laſterlyke woorden getergt hadde*, wert van hem geſtraft.

't Gebloemt waar uit de nyv're Honigby
Den honig gaart, tot zoete lekkerny,
Strekt voor de Spin ſtof om venyn te zuigen.

Waar ontrent niet anders te doen is, dan met een Chriſtelyke bezadigtheit zulke menſchen te verdragen, en te denken het geen Xenophon zeide tegens een die hem laſterde: *Gy hebt geleert quaat te ſpreken; en ik heb geleert het zelve te verdragen.*

III. De *Spin* in gedaante als boven verbeelt, in 't midden van haar warnet, van waar zy naar alle kanten loert op eenig aas, ſtil, en uitgeſtrekt geplaatſt, wort genomen voor een Zinnebeelt van Liſt; en vergeleken by het doen van de Kat, in de Fabel, welke ziende dat de muizen alle hare liſt ontdekt hebbende in hare holen bleven, zich liet met bey de pooten om een balk geſlagen, ſtil, en uitgeſtrekt, even als of zy dood was, hangen, om op dusdanige wyze de muizen te verſchalken. Maar eene der voorzigtigſte deze liſt bemerkende, riep haar van verre toe; *Al veranderde gy u zelve in een meelzak, nochtans zouwen wy 't ons niet betrouwen by u te komen.* 't Gaat ook dus met de SPIN in opzigt van de vliegen. De voorzigtigſte vermyden het net, de groote en ſtoute boren 'er door heen, maar de kleene en onnozele blyven in het zelve verwart hangen. Daarom vergeleek Solon *het Recht en de Wetten by een Spinnewebbe, daar de kleene vliegen in gevangen worden, maar de groote doorbreken.* Daar die oude, dog quade ſpreekwyzen; *Dat Kooplieden hun woort moeten houden, maar de Prinſen niet: Dat de wetten zyn voor het volk, niet voor den Vorſt gemaakt*, hunne herkomſt van hebben.

Keizer Karel de V. moet tot zynen roem hier by gedacht worden. Deze had tot een ſpreekwoort: *Alwaar het* (zeide hy) *dat de Trouw uit geheel de werrelt verhuisde, zoo moeſtze nochtans in de Hoven der Koningen blyven wonen.*

De Getrouheit (zeit Plato) *is de grontſtut, of Fondament van het borgerlyke leven.*

HET

XLVIII.

HET ZWYN.

't Is ſchandelyk te melden.

Was 't niet genoeg, der Heidnen drinkgelagen,
En dronkenſchap in 's weerelds duiſtren tyd
Te volgen? wort dit quaat in deze dagen,
Van 't volk gepleegt, dat Chriſtus naam belyd?
Helaas! wie kan 't verbloemen of verſchoonen,
Hoe veelen zich in 't nutten van den wyn,
Tot hun bederf, niet minder gulzig toonen,
Dan dit geprope en overlaaden Zwyn.
Maar ſpiegelt u, o dronkaarts, nog in 't ende,
Bedwingt uw luſt, eer 's hemels wraak u ſchende.

XLVIII. ZINNEBEELT.

HEt Zwyn is een Zinnebeelt van Gulzigaarts, en vrekken: De H. Schrift zegt van de eersten, dat hun God hun buik is: omdatze hunne eere stellen in die schande, van hunnen hollen balg, wanneer die ledig is, weder op de leest te slaen, en uit slokluft op te vullen: in welk opzigt zy nog arger te schatten zyn dan de Zwynen; want die geven nog nut na hunne dood, met hun gemeste hammen, in welk opzigt de Vrekken met hun gelyk staan; want schoon de zelve niets voor anderen overig hebben, maar alleen uit vrekluft hunne ledige zakken tragten op te vullen, zo laten zy nochtans na hunne dood voor anderen wat overblyven.

Philoxenus (om een voorbeelt van Gulzigheit te stellen) nam zulk genoegen in zyn gulzigheit, en vraatlust, dat hy wenste een hals te mogen hebben als een kraanvogel, om alzoo de spyze langer te mogen smaken, eer die in de maag daalde. En om dat het zwyn tot barstens toe opgevult, gemeenlyk met zyn snuit den trog omwerpt, en de overige spys uitstort, die naderhand van dienst zoude konnen zyn, zoo strekt het ook ten Zinnebeelt van verquistinge. Geen Roomsgezinde, denk ik, zal zig daar aan storen, dat ik Cæsar Borgia, een weergaloos voorbeeld van verquistinge, hier by gedenk. Deze verquistte en verspeelde op eenen nacht met de dobbelsteenen tien duizent Ducaten uit de aflaten opgezamelt, bedenkelyk om tot een goet gebruik aangeleit te worden. Doch de H. Vader, Alexander de VI, nam deze verquistinge van zyn bastaardzoon voor suiker op, zeggende al lachende, *'t zyn maer de zonden van de dronke Duitsers.*

Laat

Laat het u welgevallen, *Lezer*, dat ik naa het openen van ons Tafereel, u een gulde les ten afschrik der wellustigheit en overdaad voorstel, ontleent van den Roomschen Redenaar Cicero, daar hy aldus zeit; *Hoe lange zullen vele Schepen over verscheide Zeen den overvloed van onze Tafel aanvoeren? word niet een os op een weide van weinig roeden gevoed? en is niet een Bos voor veele Elefanten genoeg? Of heeft de Natuur, schoon zy ons met zulk een middelmatigen aart voorzien heeft, ons zoo onverzadelyken buik gegeven, dat wy de gretigheit der vuilste beesten met onze begeerten overtreffen? geenzins. Onze natuur is van een gehoorzamen aart, en tot matigheit gewent zynde, wort zy met weinig afgewezen.*

Ons lust hier aan te hechten eenige Vaarzen tot deze stoffe dienende, zoo als die my door eenen myner vrienden overgegeven zyn. Dus luidenze:

Waarom schepte iemant oit genoegen en behagen
In wilde zwynen en in hazen te gaan jagen,
Of vogels in de lucht? waarom geboodt de lust
Te halen oesters op een afgelegen kust?
Wat ons bosschaedien, wat ons de baren geven,
Strekt geen vervulling voor het noit verzadigt leven.
Wat ons de ryke zee, wat lucht en aarde geeft
Is niet dan stof, die voor de boosheit voedsel heeft.
O Bacchus, die bekranst met groene wyngaertblâeren
Zoo dartel pronkt, gy hebt den naam van vreugt te baren.
U kunnen rozen en druifstrossen 't jeugdig hart
Vermaken by den wyn, en veiligen voor smart.
In Thebe vieren u met pracht en praal de vrouwen,
Die u aanbidden en voor eene godtheit houwen.
Zy brengen altemaal u offergiften aan,
En wyngaartranken met haar druiven zwaar gelaên.
Dan hoort men een geluit van bommen en cimbalen
En trommels op 't gebergte en in de lage daalen.
Dan drinkt men overal: men zuipt zich zelven vol:
Men legt de schaamte neêr, en stelt zich aan als dol.
O ydelheit! wat kan die weelde en wellust baten?
De dronken dorst zal noit de gulzigaarts verlaten.

De

De weelige overdaat krygt dus den lossen toom.
Men spilt een groot beslagh van rykdom zonder schroom.
Niets is 'er dier genoegh om op den disch te zetten.
De hooge prys alleen versiert de dischbanketten.
Men put de schatkist uit om by den dierbren wyn
In volle blyschap en in dartelheit te zyn:
Daar Kleopatre uit lust om Rome te beschempen
Een koningsschat durft in een teug azyn verslempen.
Wat Babel opbrengt wort geschonken in een glas,
Als of dat voor den dorst het eenigh middel was.
Hoe lang zal nogh de mensch uit alle vremde hoeken
Voor zyne tafel gaan de lekkernyen zoeken?
Hoe zal hy zich helaas verzadigen in 't end?
Waar henen zal zyn lust en graagheit zyn gewendt?
O Tantalus, gy staat in 't midden van de stroomen,
En kunt den heeten dorst door geenen drank betoomen.
De boom begeeft u strak, wanneer gy eten wilt,
En gy ziet al uw moeite om t'eten strak gespilt.
Uw dorst blyft even zwaar, uw honger ongemeten.
Het droeve lot belet u 't drinken en het eten.
De Griexe wysheit liegt niet altyt even grof.
Wy geven zelfs helaas tot dit verdigtsel stof.
Wat ons de zee geeft, of 't geboomte zwaar geladen,
Wy kunnen 't oog wel, maar den honger niet verzaden.
O mensch, rys uit het stof, verlaat die dwaze wys
Van leven: boet uw lust om hoogh aan hemelspys.

XLIX.

De Haas.

't Komt van hooger hand.

De vrees ontſtelt en jaagt den Haas,
Al zoekt hem niemant ook te deeren.
Zo ging 't voorheen Kaligulaas,
En wreede Neroos en Tibeeren.
Die zich bewuſt van gruweldaên,
Schoon hun geen vyand viel te duchten,
Vol ſchrik op 't ruiſſen van de blaên,
Niet wiſten waar ze zouden vluchten.
Terwyl de opregte, 't zy hoe 't gaat,
Gelyk een leeuw kloekmoedig ſtaat.

Vrees-

XLIX. ZINNEBEELT.

VReesagtigheit in 't algemeen genomen ontſtaat uit kleenmoedigheit, die onder de menſchelyke zwakheden word getelt: maar word ook onderſcheiden aangemerkt, in opzicht dat zy uit verſchillige oorzaken geboren word.

Daar is een ſoort van vrees, welke voorkomt, of ontſpruit, uit bewuſtheit van quade bedryven, daar in het voorgaande vaarsje op word gezien. Die van zulk een vrees bevangen zyn, hebben hun geweten tot een rechter die alle oogenblikken ſtraf vordert, en de vrees tot hun beul, dien zy niet ontvlugten konnen, nog ontſchuilen.

Daar is een vrees die uit kleenmoedigheit ontſpruit, en zig duizent rampen bedenkt, die nooit komen; zoo dat zoodanige bevreesden zig, als men zeit, op 't ritzelen van een bladt ontzetten. Deze menſchen heeft de geleerde Huigens op het regiſter der blinden geſtelt, in zyn *Oogentrooſt*, daar hy dus zeit:

Zy zien geen blad bewegen,
Of meenen 't is een loodt; zy zien geen blooten degen,
Of voelen hem in 't hart; zy zien geen kruit aangaan,
Of denken 't yzer komt recht op hun leven aan;
Zy bukken voor een vlieg, zy ſchrikken voor een vogel.
En, of het duiken waer een' borſtweer voor een' kogel,
Zy ſtruiklen ongequetſt in 't vlakke velt.

Daar is een ſoort van vreeze, die meeſt plaats heeft in menſchen die vele ſchatten bezitten, en ontſpruit uit bekommertheit, wantrouw op de goddelyke voorzorg, en onkunde van den aart der goede-

ren die zy bezitten, niet denkende aan de ſpreuken der wyzen:

't Geen u 't Geval heeft aangebragt,
Moet niet voor 't uwe zyn geagt.

Het goed dat aan ons is tot een geſchenk gegeven
Word ons wel weer ontrooft, en van ons weg gedreven.

Maar ſteeds in bekommeringen zynde, als of het hun eygen, en beſtendige goederen waren, vreezen zy de zelve te verliezen. Tegen alle deze ydele vreeze geeft Seneca een weergaloozen raad, in een zyner Brieven, daar hy dus zeit: *Wees niet voor den tyd elendig, vermits gy 't geen dat miſſchien noit komen zal vreeſt. Dreigt u eenig nakend ongeval, wat verzekeringe hebt gy dat het komen zal? Hoe vele dingen die wy wachtten zyn niet, en andere, die wy niet verwachtten, ons overgekomen? Daar konnen dingen tuſſchenkomen waar door het aanſtaande gevaar geſtuit wort, bezwymt, of een ander treft. Waar toe dient het datmen zyn droefheit te gemoet loopt?*

Te recht zingt Horatius:

Prudens futuri temporis exitum
Caliginoſa nocte premit Deus,
Ridetque, ſi mortalis ultra
Fas trepidat.

[Wat baten alle onze ydle zorgen?
Dat komen zal hout Godt verborgen,
En lacht, wanneer de menſchen zonder reden
Van zorgen worden of bekommering beſtreden.]

Aanmerkelyk zyn de voorbeelden, die men by de oude Schryvers vint. Men verhaalt van eenen Piſander, die zoo angſtvallig en bang was dat hy geſtadigh vreesde dat hy zyn eigen ziel ergens zou ontmoeten, als

als of die reedts zyn lichaam verlaten hadde. Hier uit haalt Erasmus het gebruikelyke spreekwoort aen: *vreesagtiger dan Pisander.*

Zeker Schryver heeft, om Dionys den Geweldenaar van Sicilie te behagen, die van Reggio een smet aangewreven van bloodigheit en angstvalligheit. Het geen alom zulk eenen ingang gekregen heeft, dat zy ook tot een spreekwoort zyn geworden. Want als men eertyts eenen vreesagtigen mensch regt wilde afschilderen, zeide men: *Hy is blooder dan die van Reggio.*

Nerva omtrent zes en zestig jaren out quam te Rome aen het gebiet. Tot die waardigheit verheven liet hy alle de triomfbogen en praelbeelden, door Domitiaan opgeregt, afbreken of om verre werpen, latende die van zilver of gout waren smelten, en tot gelt maken. Terwyl hy zich in zulk eenen overvloet van rykdom verlustigde beving hem schielyk zulk een vrees, dat hy heel en al bestorf, latende zich voorstaan dat Domitiaan leefde en gereedt was om hem op te komen en te straffen. Zoo dat men werk had om hem weder door redenen tot zinnen te brengen.

Het

L.

DE BULTENAARS.

Niet min eerloos van binnen.

De Bultenaar verguist zyn makker,
Mismaakt van lyf, met spotgebaar.
't Wanschapen mens, in 't schimpen wakker,
Beguichelt weer den Bultenaar.
Zo kan een veinzaart, in zyn werken,
Die boos beleit den dag ontvliên,
In 's broeders oog een splinter merken,
En blint geen balk in 't zyne zien.
Dus tergt de huichelaar Gods tooren,
Die endeloos hem is beschooren.

L. ZINNEBEELT.

DIt Tafereel vertoont ons twee Bultenaars, en hoe d'een des anders gebrek aanwyſt, en beſchimpt. Een Zinnebeelt 't geen ons leert, hoe de meeſte menſchen door eigenliefde verblint hunne gebreken, misſtal, en euveldaden, licht achten, en gemakkelyk over 't hooft zien, en die van anderen, ſchoon geringer, als door vergrootglazen beſchouwen, en daar naar afmeten. Dit beveſtigen niet alleen de oulingſe zinſpreuken, maar ook de voorbeelden van later tyden, en de dagelykze bevindingen.

Zeker Filoſoof gevraagt, *welk het lichtſte om te doen was in de werrelt*, gaf tot antwoort: *De gebreken van een ander te zien.*

De Griekſe Kerkvader Chryſoſtomus laat zig hier op dus hooren: *Omtrent de misdaden van anderen zyn we ſcherpe onderzoekers: en over d'onze maken wy geene woorden.* Dus hooren wy ook Menander in zyne Griekſe vaarzen, volgens de vertalinge van den Heere D. van Hoogſtraeten:

Wy kunnen ſteets een ander wel vermanen,
Maar zelfs ons niet van ſnoode zonden ſpanen,
Om dat wy die niet kennen in ons zelf.

De zelve op een andere plaats:

O Pamfilus! daar 's niemant, die het quaat
In zich bevint, hoewel het open ſtaat.
Maar al het quaat 't geen anderen bedryven,
Zien wy terſtont, en weten 't te beſchryven.

Hier in ſtemt ook Horatius, daar hy zulk ſlag
van

van menſchen beriſpt, en hun wanbedryf hun in den baart wryft:

Nadienge uw eigen quaat niet al te wel doorziet,
Waarom beſchout gy dan met al te ſterk vermogen
Van uw gezicht, als hadt gy draaks of arents oogen,
'tGebrek van uwen vrient?

Hendrik de IV, Koning van Vrankryk, was een beminnaar by uitſtekentheit, van Vrouwen. 't Gebeurde dat hy den Hartog van Biron, over de liefde tot zekere Juffer, beſtrafte, welke hem daar op aldus antwoordde: *Groote Koning, hoe is 't mogelyk dat gy geen medelyden met verliefden hebt; dewyl gy zoo dikwils zelf gezegt hebt, dat, wanneer gy beminde, gy u zelf, uw Koninkryk, en onderdanen vergat?*

Daar zyn geen zaken, of doeningen in de werrelt, of een bedilluſtige weet 'er iet op te vitten. Dit zal de xc. Fabel van Faernus beveſtigen ons door den zelven heere Dr. David van Hoogſtraten opgegeven:

Jupyn, Neptunus, en Vrouw Pallas zyn voorheen
In eenen ſtrydt en ongehoort geſchil getreên,
Wie van hun drien op 't beſt zou aan de werrelt geven
Een gift, die wat 'er was zou heel te boven ſtreven.
Jupyn de Vader geeft een menſch, het eelſte dier,
Minerve een huis, en God Neptunus eenen Stier.
Toen wert de zaak geſtelt aan Momus van de goden,
Die 't werk opnemen zou, en hem met een geboden
Met keurig onderzoek op alles agt te ſlaan.
Hy nam den laſt op zig, en had het ſtraks gelaên
Op 't maakſel van den Stier, dewyl de dubble horen
Niet wel geplaatſt was op het hooft des ſtiers van voren,
De ſchoften moeſten met die wapens zyn verzien
Om zoo veel ſterker aan den vyant weer te biên.
De menſch was ook misvormt, om dat men zyne zinnen
Niet onderzoeken kon tot in zyn hart van binnen.

Die moesten buiten zyn, of door een venstergat
Moest blyken wat hy in zyn hart verborgen had.
'T gebouw van 't huis, sprak hy, was ook al te versmaden.
Om dat Minerve dat niet had gezet op raden,
Op dat het met zyn heer verandren kon van gront,
Zoo by geval, als 't gaat, zyn buur hem tegenstont.
Een mensch, die zig altydt wil vitten onderwinden,
Kan in de beste zaak ook wel gebreken vinden.

Momus, (zeit de wyze Gratiaan) redenkavelde wel domkoppig, als hy wilde dat 'er een kleen venstertje voor 't hart der menschen behoorde te wezen. *Een goed oordeel*, zegt hy, *is de voornaamste sleutel van een anders hart. Het driest onverstant mag de wyk nemen tot het heiligdom van stilzwygen, en de arglistige geveinstheid tot een wit graf: een man van oordeel ontdekt alles, raad, en doorgrond alles. Hy onderscheit terstont den schyn van 't wezen; hy ontsyffert alle de voornemens, en alle de einden.*

LI.

De KAMELEON.

Noit by zich zelven.

Wat konstvertooning ziet men hier,
Om de aart der vleiers op te speuren?
'T Kameleon, een schubbig dier,
Dat zich in veelerhande kleuren
Herschept, is 't wapen, dat hen voegt,
Die wispeltuurig boven maaten,
In laffe vleiery doorploegt,
Elk weeten naar den mond te praaten,
Niet zelden tot hun eigen schâ,
En ramp aan 't eeuwig heil hier na.

LI. ZINNEBEELT.

HEt Zinnebeelt vertoont een gedierte, kameleon genaamt, bleekgraauwverwig, maar dat zig de koleur aanneemt van 't geene dat naarby is, of daar het zig op neerzet; levende alleen by inademinge van de lucht. Even zoo veranderen de pluimstrykers en oorvleyers hunne gebaarden, gelaat en woorden, naar de geneigtheden der menschen met de welke zy omgang maken; vleyen de zelve met wint van ydele Eere, Staatzugt, of zoodanig iet als zy denken dat het voorwerp van hun gevley behagen zal; terwyl zy alleen leven door de lucht van hoop, of vergeldinge.

Demosthenes plag te zeggen, *Dat de Vleyery een voester van ondeugden, een medegezellinne van het geluk, en een geduurig quaat voor Koningen en Prinsen was.* De Rede is om dat vleyers zelden waarheit spreeken, de gebreken Deugden noemen, de toorn Dapperheid, en het gewelt Recht. Waarom de Wyze Bias zeide, *Dat onder de wilde dieren een Tyran, maar onder de tamme een Vleyer het schadelykste was.* Dat de fraye Dichter J. de Dekker niet onaartig in dit volgende vaarsje verklaart, zeggende:

De Vos sprak tot de Raaf, hoe sneeuwit zyn uw veeren!
En och! wat voed onze eeuw, de zulke vossen veel!

Zulke menschen slaan geen acht op den ernstigen raat van Socrates, daar hy zeit: *Houd geen schoonsprekers, oorblázers, of aanbrengers aan: want het gene zy u vertellen komt niet uit geneigtheit voort; maar gelyk zy de geheimen van anderen u ontdekken, zoo ontdekken zy de uwe aan anderen.*

't Was

't Was een gemeene wyze van fpreken by de Grieken, dat onder alle fchepfelen de menfch alleen komt aan een onverdiende gunft, of ongunft. Een fchoon paart wort beter bezorgt als een flegt. Maar 't helpt een man niet dat hy vroom, deugtzaam, kloek, en edelmoedig is; want men geeft gemeenlyk de eerfte eer aan de pluimftrykers, de tweede aan de valfche aanbrengers, de derde aan de verraders. *De argften van leven bekomen de befte ampten.*

Men leeft by Tacitus, dat, als Tiberius des gebiets was meefter geworden, de Edelen zoo wel als de gemeenen hem vleiden; waarom hy dikwils van 't Raathuis komende, zeide: *O menfchen gereedt ter flavernye!*

Hoe algemeen de Vleiery inzonderheit aan de Hoven is, geeft de Ridder Fil. Sidnei in zyn *Verdediging der Poëzy* niet onaartig te kennen, alwaar hy van het Keizerlyke Hof meldende zegt, hoe Gio Pietro Pugliano, met wien hy omgang had, 't paard noemde *den eenigften Hoveling die gedienftig was zonder vleiery.* En gelykmen menigvuldige ftalen zoude konnen aanwyzen van Vorften die door vleiery zich fchandelyk hebben laten by d' ooren leiden, zoo zyn 'er ook in tegendeel voorbeelden van anderen die zulks hebben gewraakt.

Koning Lodowyk had voor gewoonte zig dikmaal te verkleeden in onbekent gewaed, en onder het gemeene volk te verkeeren. Als hem gevraagt wierd van zyne Hovelingen tot wat einde hy zulks dede, gaf hy tot antwoort: *Om dat ik de waarheit vernemen wil: want myn huisgenooten zyn maar pluimftrykers, die my zoeken te behagen, en aanbrengen 't geene hun voordeelig, en aan hun vyanden fchadelyk is.* Daarom ook, als Koning Alphonfus gevraagt wierd, welke hy voor zyne getroufte Raden hielt, gaf hy

tot antwoort, *de Boeken*: welke zonder vreeze, of pluimſtryken, my vrymoediglyk en getrouwelyk zeggen, 't gene ik begere te weten.

Vleyery heeft uit vrees, of hoop, twee regtſnydende gemoedsdriften, haare herkomſt gekregen. En het ſtreelen der Vorſten geſchied gemeenlyk met de zelve opregte meeninge en het goede hart, als waar mee een gevangen de ſtruikroovers of moordenaars in nood zynde bejegent, welke hy vleit, en zoo lang naar uiterlyken ſchyn eert, als zy macht over hem hebben, dewyl hy daar van ontkomen de zelve verfoeit, en dus genoegzaam betoont dat het maar geveinſt is geweeſt; en hy het alleen gedaan heeft uit vrees voor zyn leven, of op hope dat hy van het zyne wat mogt behouden. Zulks men op de Pluimſtrykers, en Vleiers het Spaans ſpreekwoort, *Vele menſchen kuſſen handen die zy liever zouden byten*, met recht mag toepaſſen. En verſcheiden voorbeelden leeraaren ons, dat vele Staat- en Volkbeſtierders, die niet van kenniſſe en oordeel ontbloot waren, t'elkens hebben geklaagt; *geen Vrienden te hebben die hun perſoonen beminden, maar hunne macht; zulks zy de heerſchappy verliezende, alle hunne vrienden te gelyk verlooren.*

Eindelyk een oorſtreeler der Vorſten behoort verſtandig te wezen (zegt het ſpreekwoort) om zyns meeſters aart en neiginge te konnen ſtikken; om zyn gevlei daar naar te ſchikken, even als de Kameleon zyn kleuren naar den gront daar hy op zit maakt. Anders kan hy zich licht vergiſſen, en zynen toeleg verydelt zien. Een voorbeeld van Keizer Sigismund zal dit beveſtigen. Deze van een Pluimſtryker tot walgens toe gevleit, en met ydele loftuiting geſtreelt, gaf hem tot zyn beloôning ſlagen; en als die gaſt naar de reden vraagde waarom de vorſt hem ſloeg; antwoordde de Keizer; *om dat gy my byt.*

Met

Met goede reden vergelyktmen ook de geveinsde tong en oorvleyers by de ſchaduwe,

Die 't beelt navolgt, en aan blyft kleven.
Zy ook, zo lang 't hun voordeel bied;
Maar komt hun vrient eens in verdriet,
Doordien zyn ſtaat word omgedreven
Door 't wiſſelvallig werrelds lot,
Zy zullen hem den rug toe keeren,
Zyn ongeval met ſmaat vermeeren,
Of dryven met zyn val den ſpot.

De werreltlingen mogen 't verſtant, en Hoflykheit noemen, de tyd, en gelegentheit in agt te nemen, en door gevley den genen aan te kleven, van wien zy gunſte verhopen; ik derf wel ront uit zeggen, zoo het met geen opregtheit, en alleen om eygen voordeel geſchiet,

Heet dit zyn drift naar reden ſtieren?
Vergeefs heeft dan de Schepper milt
Die weldaat aan den mens geſpilt,
Wanneer hy volgt op 't ſpoor der dieren.
Het pluimgedierte quinkeleert,
En komt met zang den boomgaart ſtreelen,
Zoo lang zy van de vrugten deelen;
Maar niet wanneer 't ſayzoen verkeert,
De boomen ledig zyn van vrugten.
Dan houd het quinkeleeren op;
De kale boomgaart krygt den ſchop,
En elk ontgaat zyn dank met vlugten.

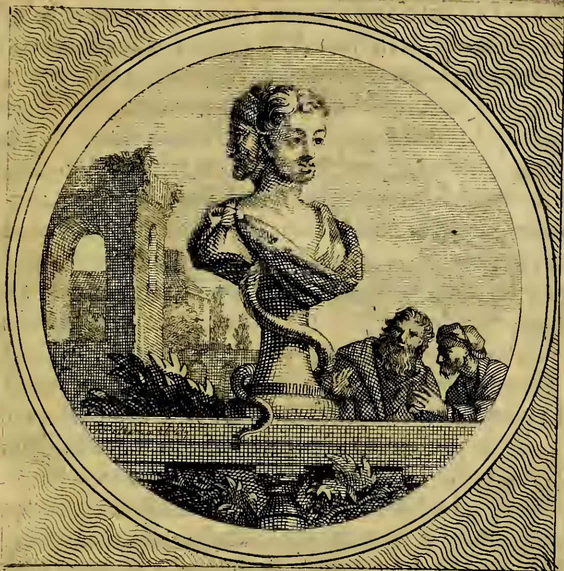
Met nogh een voorbeelt van vuile vleiery zal ik dit Zinnebeelt ſluiten.

Alexander de Groote, Koning van Macedonie, gekomen zynde in den tempel van Jupiter Ammon, wert aan den ingang ontfangen van eenen der oudſte prieſteren, en met den naam van zoon begroet, zeggende hem de Prieſter dat Jupiter hem deze benaminge gaf. De heerſchzuchtige Vorſt hier op, *ik neem*, zeide hy, *den naam aan, en zal hem my laten welgevallen, zoo gy my de heerſchappy over den ganſchen aartbodem vergunt.* Hier op begaf de Prieſter zich naar binnen, en bragt, als of hy met den Godt hier over geſproken had, beſcheit dat de Godt hem dat beloofde. Toen verklaarde Alexander dat hy gaerne weten wilde of 'er nogh iemant in 't leven ware der genen, die zynen vader hadden omgebragt. De looze paap, om hem de maat vol te meten, voltoide de vleiery met dit zeggen: *Alle de moorders, o Koning, van Filips zyn geſtraft: maar wat uwen vader aangaat, dien kan niemant lagen leggen.* Hier mede betekende hy dat Alexander niet de zoon van Filips, maar van Jupiter was.

LII.

BEDROG, EN VALSHEIT.

Wees op uw hoede.

Een mens, die met twee aangezichten
   Van achtren grynſt, van vooren lacht,
Als zocht zyn dienſt elk te verplichten,
   Vertoont de valsheid in haar kragt,
Gereed om gruwlen te bedryven.
   Dus zag men Joab, vals van grond,
Weleer zyn grooten vriend ontlyven,
   Wyl hy hem drukte mond aan mond.
Iskariot, als 't hooft der quaden,
Heeft met een kus zyn heer verraaden.

Ver-

LII. ZINNEBEELT.

VErwonder u niet, Lezer, dat ik dit monſter op de wyze van een praalbeelt heb afgemaalt. Ondeugden te vertoonen heeft zoo wel zyne nuttigheid als het ten toon ſtellen van Deugden; dog elk in een byzondere betrekkinge: het laatſte om aan te ſporen, het eerſte om af te ſchrikken; beide om de zelve te leeren kennen. De *Iconologia* of Beeldeſpraak heeft dit monſter van outs afgebeelt als het afſchuwelykſte dat nevens d'Ondankbaarheit den aardbodem betreedt, met twee aangezigten: het eene als dat van een jong, ſchoon, en het andere als van een oud gerimpelt wyf, met een lang kleed, als wel eer door den Waarmont de ſchynheiligen werden afgebeelt: waar onder zig twee pooten van een Grypvogel of Adelaar vertoonen, nevens den ſtaart van een Scorpioen. In de eene hand ziet men twee Menſchenharten, en in d'andere een Masker, en in de naaſtvolgende Figuur nevens haar een Panterdier dat al mee wat zeggen wil.

Wat fyn bedachte vonden de Liſt niet al weet te ſmeden onder ſchyn van billikheit, als of zy het goede van haaren evenaaſten voor had, en heur bedrieglyk gelaat, wezen, woorden, enz. daar naar te ſchikken, weten zulken beſt die van heur vergiftigen angel geſteken zyn. Waar op de twee aangezigten hunne zinſpelingen hebben. Gelyk ook de dubbelhartigheit door het teken in d'eene hand aanwyſt het waarteken van heur goeden en quaden wil in een zelve zaak. De Gryns, door den Toneelſpel-Dichter Eſchylus verzonnen, heeft ſtof gegeven aan A. Pels, in zyn Toneelwetten, daar hy zeit:

Eſchylus boude een vaſte ſtee
Op lichte Balkjes; en was vinder van Toneelen
Van Gryns, en Kleeding.

De

De andere hand, gelyk ook het weerſchynkleed, verbeelt hoe de liſt, door menigvuldige bedriegelyke veranderingen, haren rol weet te ſpelen, gelyk ook de zaken anders voor te ſtellen als zy in waarheit zyn, om alzoo tot haar voornemen te komen, vertoonende een aanminnig gelaat van voren, terwyl zy van agteren den ſtaart gereet ſtelt, om hen, die zy met een gemaakten lach begluurt, te quetzen.

Onder de oudſte Schryvers vint men 'er die de zelve hebben vergeleken by Gerion. Dit was een gevaarlyk monſter, waar van verhaalt wort dat het zig onthielt ontrent het Eylant Balearica, en die voorby voeren met een vriendelyk gezigt, en woorden aan ſtrant lokte, onder ſchyn van veele vriendſchap en beleeftheit te willen betoonen, dogh hen, wanneer zy ſliepen, verraderlyk om hals bracht. Zoo getuigt Bocatius, en Arioſto heeft de Beeltenis der Liſt met de pen gemaalt, dat hier op uitkomt.

De Valsheit die een ſchoon gelaat,
Aanloklyk oog, en vriendlyk wezen
(Hoedanigheden waard geprezen)
Aan elk vertoont; is in der daat
Een monſter uit de Hel gekropen:
't Geen aaſt, en ſnakt naar elks verdriet,
Indien haar vraatzucht anders niet
Heur boozen toeleg kan beloopen.
Haar tong ſlaat Hemelengletaal
Maar 't hart vervult met looze treken,
Van 't loflyk Deugdenſpoor geweken,
Bedenkt vaſt hoe het roeſtig ſtaal
Dat, onder 't kleed van Voſſevachten
Zich dekt, de vroomſten ſteets belaagt,
En hun de ſtille ruſt ontjaagt,
In ſtee dat zy haar gonſt verwachten.

O Vals-

O Valsheit, van de Rede ontaart,
Gy weet het aanzigt te blanketten
Met list, en minlyk voor te zetten,
Maar draagt een angel in den staart.

Tacitus verhaalt van Mucianus, dat hy uit bevindingen wel zag dat Antonius in 't openbaar niet onderdrukt kon worden, bewees hem veel dienst, en vriendschap, zoo met tot zyn roem te spreken, als met heimelyke beloften, hem toonende hoe door 't vertrek van Claudius Rufus, Hispanie ontbloot van bestierder was. Teffens schenkt hy eer- en krygsampten aan zyn vrienden. Daar op, na dat hy 't ydel gemoet van Antonius met hoop, en begeerlykheit vervult had, verzend hy de Keurbende, en wel inzonderheit die hem gezint waren, naar andere buitenste wingewesten, en dus heeft hy de hoop door list misleid en schendig bedrogen. De Heer D. van Hoogstraten heeft dit in zyn aanmerkingen op de Fabel van de Rave, en den Vos gepast. Deze bejoegen beide een aas. De Rave sneller in 't vliegen, dan de Vos in 't loopen, streek met den buit heen en ging daar mede zitten op een boom. De Vos die daar op vlamde en geen kans zag om 'er by te komen, bedacht een list, en ving daar op aan de Raaf te pryzen; dat zy net en wel gemaakt van lichaam was, zagt van pluimen, veerziende oogen, kragtig van bek en vasthoudende klaauwen; maar dat het te bejammeren was, daar zy zoo schoon een vogel was, dat haar de stem ontbrak. De Rave door dit gevley opgezet, wilde toonen dat zy zoo wel als de andere vogels tong en stem had, opent haar bek en laat den brok vallen; daar de Vos mee stryken ging, verkrygende door bedrog, het geen hy met loopen niet had konnen magtig worden.

Het Panterdier, van ons gemelt, komt mede voor
een

eenZinnebeeld van Lift op de Rol. Van deze dieren wort gezeit, dat zy hun hooft tusſchen de voorſte pooten verbergen, op dat andere dieren, op de ſchoonheit van hun geplekt bont verlokt, te gereeder van hun gegrepen worden. Ja hoe de lift zig ook by beurten bedient van het kleed van ſchynheiligheit (daar wy ook van hebben aangeroert) beveſtigt de Fabel van de Muizen, en de Wezel. Deze ziende dat al haar toeleg bekent, en dus vergeefs was om de muizen te betrappen, bedacht een anderen vont. Zy zwoer zig te bekeeren van hare misdaden, deed boete, trok een Geeſtelyk kleed aan, zette de troony als een Heilig kluizenaar, deed beloften van nooit vlees meer te zullen proeven; en verſchalkte dus de muizen door dit ſchynheilig bedrog. Op zulk een Liſt, met ſchynheiligen glans beſtreken, heeft de geeſtige J. Zeeus het oog, in zynen *Wolf in 't Schaapsvel*, pag. 2. daar hy zeit:

Wie noemt me een ondaadt, op't bekende werreltrondt
Bekent, hoe gruuwlyk, die de Valsheidt niet beſtondt,
In ſchyn van outerdienſt? want onder 't kleed der vroomen,
Het ſchynkleedt meen ik, is dat monſter opgekomen;
Een Monſter, dat zyn rol in hof en tempel ſpeelt,
En, waar het gaat, een zwerm van wangedrochten teelt.
Het derft zyn zetel op gewyde gronden planten;
Neemt Liſt, en Hoogmoedt aan voor trouwe troontrauwanten;
Bedrog en Staatzucht voor zyn zuilen. D'ondeugt pleit
Voor 't burgerlyk geſchil, terwyl ſchynheiligheit
D'ontevenaerde ſchaal, om 't heiligh recht te wegen,
Als waer zy Themis, torſt; en met geknakten degen,
Dien zy behendigh uit der vorſten handen rukt,
'T eenvoudigh volk misleidt, dat voor haar voeten bukt:
Een kanker, al van outs ter werrelt ingeſlopen,
En ſteedts met meerder drift in 't heimlyk doorgekropen,
Van 't Prieſterdom gevoedt, gequeekt en aangezet;
Een kanker, die 't altaer met helſch vergif beſmet;
Den zuivren wierookdamp ontreinigt, onder 't branden;
De kerk met ſmook vervult van ſtinkende offerhanden;
De zwoegende offervlam met heiloos vocht beſprengt;
En dus een viezen geur in 't witte koorkleet brengt.

Wel,

Wel, kan men voor dat quaet de tempeldeur niet fluiten?
En was die peft in haar geboorte niet te ftuiten?
Kon 't Heidendom, dat ook met oordeel was begaaft,
Wiens leerzaam voorbeelt nogh veel wetten ftyft en ftaaft,
Gegront op burgerheit in 't loffelyk regeren,
Dat zoo veel monden ftopt, die kerkharpy niet weren?
Kon Grieken, doelende op een eerelyk gerucht,
Wanneer het Afie en Europe hielt in tucht,
En den Achaier naar zyn wetten dwong te luifteren,
Dat heiloos ondier in zyn oorlogsboei niet kluifteren?
En heeft het ryken, ryk van volkren, overheert;
De krygsorkanen fteets kloekhartigh afgeweert,
Terwyl al 't vorftendom moft voor zyn fchepter fchroomen;
En was het magteloos die Hydra te betoomen?
'T fchynt ja: want waar men zyn gefchichtboek openflaat,
Bevint men dat elk bladt vol priefternaamen ftaat.
Der vorften oordeel raekt door 't kerkgeraas aan 't hollen:
Zy leenen d'ooren aan verdichte orakelgrollen.
Hun toelegh is gericht naar kerkelyk belang,
'T zy recht, of onrecht, 't zy goetwilligh, of door dwang:
Een gryze wichelaar moet hun befluit eerft wikken,
Opdat hy 't moge naar zyn eigen oordeel fchikken,
Eer 't in ciment legt, en hy keurt zyn opzet goet,
Zoo 't overeenftemt met zyn loos en valfch gemoet,
Dat met geen dieploot is te peilen of te gronden,
Gefpitft op loosheit en bedriegelyke vonden.

In zyne Opdragt fchildert hy ook dit Gedrocht met deze verwen af:

Een ondier, fcherp van klaau en tanden,
   In wilderniffen opgevoedt,
Van niemant veiligh aan te randen,
   Gebeten op onnozel bloet,
Op bloet van werelooze fchapen;
   Een ondier, dat al 't velt afftroopt,
   En d'ongerufte lantliên noopt
Met doodelyken angft te flapen;
   Een ondier, ftug en ftuurs van aart,
Dat geen' aanquekeling, hoe teder,
   Aan 's moeders vollen uier fpaart.

LIII.

DE NYDT.

Wie zou 'er niet voor ſchrikken?

ô Nyd, die als een peſtvuur woed,
Hoe krielt uw hooft van helſche ſlangen!
Gy knaagt uw eigen hert, om 't goed,
Dat gy uw naaſten ziet ontfangen.
Met u dorſt Kain beſt de kans
Van Abels wreeden doodſlag waagen,
Terwyl zyn nydig oog den glans
Van 's broeders deugd niet kon verdraagen.
Gy ſnoode hebt door 't Joods geſlacht
Den Heiland zelf aan 't kruis gebracht.

LIII. ZINNEBEELT.

WY hebben de Nyd en den Laster in dit Tafereel door een zelve Figuur vertoont. Waarom? wy merken de Nyd, als de natuur van dat monster, en den Laster als uitwerkzel van het zelve aan.

„ De drift van Nyd en Veragting (zeiden wy
„ in het vervolg van Philal. Brieven) heeft een en de
„ zelve aanritzelinge; alleen met dat onderscheit,
„ dat d'enkele Veragting ontsteekt, en zig ontroert
„ over voorwerpen in haren zin of aart veragtelyk;
„ dog de Nyd in tegendeel over pryswaardige za-
„ ken, waar over zy zig naar billikheit behoorde te
„ verblyden. Als by voorbeelt, het welwezen en
„ voorspoet van haren Evennaasten, dienze in tegen-
„ deel afgunstig en met scheve oogen aanziet: waar
„ op Horatius zinspeelt, als hy zegt:

Myn welstant wort steeds van ter zyden
Met een benydend oog begluurt.

En een ander Dichter:

De ondankbare Afgunst volgt den Voorspoed op de hielen,
Gelyk de schaduw 't beelt, waar heen 't zig keert en wend.

Waarom Bontekoe, *in zyn Geneesmiddel der Hartstogten*, *p.* 119. niet onaartig zeit van de Nyd, *datze waarlyk zotheit is, om dat zy zig zelf pynigt, en terwyl zy bedroeft is over een anders welstant, door dit nydig gemoed alleen te weeg brengt, dat het haar zelf qualyk ga; zoo dat een zig zelf het quaad, dat hy anderen toewenst, op den hals haatl. Voor al dewyl hy,*

een

een ander zyne goederen door enkele nyd niet konnende ontvremden en zig toevoegen, alleen zig zelf quelt en pynigt.

Dit beveſtigt Plutarchus, daar hy zegt van de Nyd, *dat zy de genen quelt die niet wys zyn.* En hy toont in het 12. Hoofdſtuk *van de Geruſtheid des gemoeds*, dat deze drift ontſpruit uit d'overmatige begeerten, en ongenoegen der menſchen, begerende alles voor zig zelven, zonder ooit vernoegt te zyn; willende niet alleen t'effens Ryk en Geleert, maar ook wel Stedebeſtierders zyn.

Dionys de oude was niet vergenoegt met dat hy de grootſte Dwingelant van zyn tyd was; maar hy was gemelyk, en nydig, om dat hy niet zoo goede Dichter was als Filoxenus, en zoo ſchrandere Redenaar als Plato: waarom hy den eenen in de gevangeniſſe deed werpen, en den anderen op 't Eyland Egina verzond, om voor ſlaaf verkogt te worden.

De voorgemelde Zedeſchryver toont ook vervolgens, de rede waarom wy niet zoo zeer ons, om ons eygen geluk, verblyden; als wy ons wel om dat van anderen bedroeven. Namentlyk, om dat onze natuur zoo zeer bedorven is. En hy vraagt in yver uitberſtende: *Waarom is 't o menſch, dat gy zoo geſtadig op uw eigen ongeluk ziet, dat gy altyt vernieut, en nimmer het oog veſt op 't goede dat hy u is, en 't Geluk dat gy bezit?* Zeker zulke menſchen zyn daar in gelyk den Koopman van Chios, die goeden wyn in zynen kelder had, en overal zuuren wyn ging opzoeken, om over zyn taafel te gebruiken. 't Antwoort des Dienaars komt ook ter ſnee; die gevraagt zynde wat zyn meeſter dede, toen hy van hem ſcheidde, antwoordde: *Veel Goed hebbende zoekt hy quaad.*

De verblintheit, en 't verkeert oordeel waar mede de Nydigen bezet zyn, brengt hen in dien waan

dat zy meenen dat een anders ſtaat gelukkiger is dan de hunne. Zy benyden hem in dien waan; dog plagen zich zelven meer dan dien zy benyden, volgens de ſpreuk:

Zulks wie eens anders luk benyt,
Verteert zich, en hy barſt van ſpyt.

Wy hebben in het voorbeeld van Dionys gezien, hoe de Dicht-en Redenkonſt benyd is. Maar moeten wy ons ook niet verwonderen; dat ook de Deugt, de waardſte ſchat om te beminnen, oudstyts altyt benydt is, en nu noch van de Nyd met ſcheef gezigt begluurt wordt. 't Eerſte beveſtigt de ſpreuk van C. Manlius, daar hy zeit: *De nyt is blint*; en daarom ſpreekt zy quaat van de Deugt. Het twede geeft P. Rabus niet duiſterlyk te kennen in deze Rymregelen:

Dat noodlot volgt altyd de vroomheit agter aan,
Dat zy van monſters, en Harpyen, aangedaan
Met gruwelen, zoo ſchelms beloont wort voor haar daden;

Ja *dat het Deugdelyk leven altyt van de Nyd wort vervolgt*, wiſt Socrates in zyn tyd al te zeggen; waar uit wy beſluiten dat de werrelt nu, als toen, en toen als nu is geweeſt.

Zoo haeſt ymants ſtaet aangroeit, of aanzien krygt, ſtraks word hy van anderen benyd, en zyn wandel, en bedryf, hoe opregt, gelaſtert. 't Is den eenen hond (zeit het ſpreekwoort) leet dat de andere een brok krygt. Dit zietmen niet alleen bewaarheit in menſchen van eene neringe, en ambacht; maar ook in zulken die niet het minſte nadeel van eens anders welwezen, 't geen zy nochtans benyden, te vreezen hebben. En niet alleen in luiden van geringe

ringe ſoort, maar ook van menſchen die voor verſtandig, godsdienſtig, en boven het borgerlyke willen geacht wezen.

De oude wyzen, en Filoſofen zelfs, welker ſpreuken en leerleſſen ik doorgaans, volgens verdienſten, hoog roem, waren zoo haaſt, d'een voor den ander niet in de gunſt der grooten ingewikkelt, of in voordeel of agting in de werrelt aangegroeit, of zy benydden niet alleen malkander; maar ontzagen zig ook niet elkander met laſteringen te bekladden.

Appianus ſprekende van Ariſton en andere Filoſofen die Athenen beheerſt hebben, zegt dat zy de grootſte Tyrannen van hunnen tyd geweeſt zyn: en twyffelt daarom, *of Filoſofen die de Eer, Magt, en Gelt, in hun leven veragtten, 't zelve niet maar deden, om daar door hunne luyheit te bedekken.* En Ariſtophanes zeit: *Dat de Pitagoriſten door nootzakelykheit matig en ſpaarzaam waren; maar dat zy die Deugt wel wilden agter wege laten, als zy op een anders koſten mochten ſmullen en vrolyk zyn.* Ja de Schryver van de *Politike Diſcourſen*, B. P. ontziet zig niet te zeggen: *In d'oudheit vintmen geen beter onderwyzingen tot matigheit, als die welke de zeven Wyzen van Griekenland hebben naagelaten; en in dien tyd waren geen onrechtvaardiger Tyrannen, als die uit deze zeven tot het beſtier des volks gekomen waren.*

Alle d'oude Wyzen en Filoſofen zyn geen Heiligen geweeſt, maar menſchen, die, d'een meer d'ander min, hunne gebreken hadden, 't welk zy zelfs bekenden: en in welk opzigt ook Amphilogus zeide: *Niemant is 't aller uuren even wys.* Maar dat ook de vroomſten wel van de argſten gelaſtert zyn geweeſt, dat ſtaat by my vaſt. De bevinding heeft my ook geleert, *Dat de ſchurfſte ſchapen meeſt blaeten.*

Men heeft eene beſchryving van de Nydt, ingevoert als een Perſoon, by Ovidius, die haer een woonplaats toeſchryft in laege en diepe dalen, waer uit de uitleggers van het verdigtſel hunne uitleggingen opmaken, en toonen dat niet als de lage en geringe verſtanden aen dezen ondeugenden hartstogt onderworpen zyn; omdat zy in zich zelven de gaven niet beſpeuren, die anderen medegedeelt zyn. Want die van zyn eigen deugt en goede gaven verzekert is, zal dergelyke aen anderen niet benyden. De Fabelſchryvers getuigen hier by dat het Paleis dezer afzichtige Godinne kout is: het geen getrokken ſchynt te zyn uit de ſtelling der Natuurkundigen, die ons willen doen gelooven dat menſchen die kout van bloet zyn het verſtant laeg en kleen hebben, en daer uit der Afgunſt meer onderworpen zyn dan andere, die heeter van geſteltenis zyn.

De vernuftige dichter zoo even genoemt melt dat Pallas, de Godin der wysheit, hebbende de Nyt te ſpreken, alleen aan de deur klopte zonder verder in haere woninge te treden. Dat is te zeggen, zy wekte haer op; een beeltenis, waer door te verſtaen is dat de nydt door het roemryke gerucht van wyze luiden wort opgewekt en gaende gemaakt; het geen door de dagelyxe ervarenheit beveſtigt wort.

LIV.

OLY IN 'T VIER.

'T Hangt aan een goet beleit.

Met Oly 't Vuur te willen bluſſen
  Zal nimmer reedlyk mens beſtaan.
Zo laat zich noit de gramſchap ſuſſen,
  Met harde woorden voor te ſlaan.
Vorſt David ſtrekt hier tot een ſpiegel,
  Die toornig dreigde Nabals bloed
Te plengen, toen de ſchrandre Abiegel,
  Zyn bittren trots en wrevelmoed,
Door haar geſchenk en heuſſe reeden,
Verwon en ſtelde in 't end te vreeden.

LIV. ZINNEBEELT.

HOe het ſmeulende vuur van een quaataardigen inborſt, wanneermen zig met een gelyke quaadaardigheit en wreveligheit tegen het zelve ter wrake aanzet, te meer ontvonkt, en in ſtee van daar door geſtuit te worden, in laſteringen ontvlamt, en eindelyk in een vuur van toorn ontſteekt, heeft ons de bevinding geleert: waarom de ſpreuk, *men moet geen oly in 't vuur gieten*, hier op toegepaſt, doet zien dat zulke hulpmiddelen verkeert zyn, en datmen tegen de inkankeringe dier gebreken verzagtende plaaſters ter genezinge moet gebruiken.

Paradin maekt van de krakkeel-en kyfzugtigen, in zyne *Prinſelyke Devyſen*, een Zinnebeelt, vertoonende een Krygsman die in woede met zyn zwaart het vuur 't onderſt boven roert, zoo dat de vonken opwaarts ſpringende hem het oog quetzen; en bedient zig in zyne onderrichtinge van de Spreuk van Pythagoras, welke zeit: *Men moet het vuur met geen zwaart ſlaan.* Welke leerles wy den Lezer voor goedt zullen, aanpryzen, en vervolgens tragten ſmakelyk te maken met het voorbeelt van Koning Philips. Deze, als hem zyn Hovelingen zeiden dat Arcadion qualyk van hem ſprak, en den Koning aanſtookten om door ſtraffe zig daar over te wreeken, zeide: *Bejegent Arcadion vriendelyk, en geeft hem een geſchenk.* Eenigen tyt daar naa belaſtte hy zyne Hovelingen, zy wilden eens onderſtaan wat Arcadion nu al van hem zeide. En als zy zeiden dat hy veel deugt van den Koning ſprak, en hem boven gemeen prees, antwoordde Philips: *Ziet gy nu wel dat ik een beter geneesmeeſter van de quaatſprekenden ben als gy? en dat*

als

het by ons zelfs toe komt datmen goed of quaat van ons ſpreekt?

Dus hooren wy den Rabbyn Gamaliël by J. de Dekker in zyn Treurſpel den Dooper:

Zoo imant wat te hardt durft drukken op ons zeer,
Wy wreeeken 't meeſterlyk met ſchelden op zyn eer;
Wy weten 't felle vuur der razerny te voeden,
En helpen 't grimmig hart met laſteren aan 't woeden.

Wel had hy te voren gezegt:

De gramſchap, vyandin
Van redelyk vermaan, verduiſtert ziel en zin,
Dryft nutten raadt van 't oor, doet brein en geeſten hellen.

Ook ſpreekt de waarheid door zynen mont in de vorige vaarzen:

Iet zonder rypen raadt loshoofdig te beſtaan
En voegt onze orde niet: zacht gaan in alle dingen
Betaamt den vaderen: in woeſte jongelingen
Wort woeſt en los bedryf noch eenigzins gedult:
Maar geen ontſchuldiging dekt hier der ouden ſchult.
Laat, bid ik, uwen toorn een weinigsken verkouwen,
Wil toch uw hevigheit wat in den breidel houwen.

Daerna tracht hy Malchus dus ter neder te zetten:

Schoon dat hy al het quaat, waar meê wy hem belaſten,
Beſtaan hebbe of miſſchien nogh erger hebb' beſtaan,
Het voegt u evenwel den man eerſt toe te gaan
Met zachte middelen, en onberoert van zinnen
Dien doolenden te zien door heusheit te gewinnen,
En minnelyk vermaan: opdat men niet en meen'
Dat gy den leggenden veel liever ganſch vertreên

Dan met een enkle hant tot ryzen zout bewegen.
Voorwaer daar is uw eer niet luttel aan gelegen,
  Dat ook d'afgunſtigen verſtaan uit uw beleit,
  Met welk een liefde en zucht gy naer de zaligheit
Van allen dorſt en ſnakt, en niemant wenſcht verloren,
Dan die moedwilliglyk geen raad en willen hooren.
  Ik bidde u, overleg, eer gramſchap uw gemoedt
  Nogh verder buiten 't ſpoor der reden rennen doet,
Wat vruchten gy van uw hartnekkigheit zult plukken.

En als Malchus hier op antwoort:

Dees namelyk dat ik myn vyant zal verdrukken,
  De vromen wel getrooſt zal maken in den geeſt,
  De twyffelenden ſterk, d'onſchamelen bevreeſt,
Ten leſte door dit bloet de vaderlyke wetten
Zal veſtigen, en op gewiſſe voeten zetten;

beſluit Gamaliel wyſſelyk aldus:

  Neen vrient, dit zullen eerſt de vragen zyn hier van,
  Dat elk gelooven zal dat gy een eerlyk man,
Dien gy niet magtig waart door reden te vermannen,
Getracht hebt door gewelt van wreetheit uit te wannen.

Ik eindige dit Zinnebeelt met de woorden van Horatius, gepaſt op de Gramſchap en Wraakzucht:

De Gramſchap is een korte razerny,
Voer over uw gemoedt de volle heerſchappy.
Gehoorzaamt het u niet, het zal u overheeren.
Betoom 't met ketenen, indien gy 't wilt regeren.

De

LV.

DE MORGENSTONT.

't Leeven uit den dood.

Ziet gy de ſchoone morgenzon
Hier door de vochte kimmen breeken,
Om uit haar vruchtbre leevens bron,
Het quynende aardryk op te queeken,
Zo breng u zelf den zoeten tyd
Der eerſte jonkheid weer te binnen,
Met regt aan leerzucht toegewyd,
Om nutte weetenſchap te winnen,
Terwyl de vroege morgenſtond,
Naar 't ſpreekwoord, goud heeft in den mond.

't Luſt

LV. ZINNEBEELT.

'T LUſt ons, eer wy van ons buitentyts tytverdryf een einde maken, van den eerſten trap van het menſchelyke leven, gelyk ook van zyn ryzen en afnemen, een Zinnebeeld af te ſchetzen. Dus hebben wy dan den aangenamen Ugtenſtont,

Wiens morgenkleederen, van helder weerſchyn glimmen,
Die zynen glans verſpreid van d'ooſter morgen kimmen,

tot een Tafereel gemaalt.

De Beeldeſpraak ſtemt in hare Zinſpelingen met dit vaars over een; daar zy de kleederen van den Morgenſtont, zynde van Goudgeel weerſchyn, beſchryft, en op de jeugt toepaſt, om uit te drukken de vlugtigheit, en lichtveranderlykheit die eygen is aan de jaaren, waar in zy Ariſtoteles naavolgt daar hy zeit: *De Jongelingen zyn wiſpeltuurig, en 't gene waar naar zy hebben verlangt, daar van walgen zy haaſt.* Gelyk ook Theophyl. zeit: *'t Is bezwaarlyk iet van de jongelingen te ramen. Hun oude is wankelbaar, zonder vaſt oogmerk, en vol veranderingen.*

Sommigen der ouden hebben het menſchelyke leven in vier, zommigen in drie deelen afgedeelt. 't Laatſte behaagt ons; om dat die; welke vier verdeelingen in het zelve ſtellen, de kintsheit, die weinig begrip van zaken, of leidinge heeft, op den eerſten trap plaatſen. Maar de jeugt, waar in de Hoop van een goede verwagting door kleine beginzelen uitſtraalt, en d' Ouders doet verblyden, heeft een veel toepaſſelyker overeenkomſt met den morgenſtont, die met zynen waſſenden gloet de kruiden en boomen ver-

verquikt, de vogels tot zingen wekt, en het wollig vee den nachtstal uitgetreden van verheugen doet huppelen.

Op deze eerste verdeeling des menschen leven passen wy deze Zinnebeelden: Goede opvoedinge, door een *Geënten Boom:* Hoe de Tong te bedwingen, door een *Slot:* Hoe zyn Tochten te bedwingen, door een *overboogt Prieel:* Liefde tot zyne Ouders door een *Oyevaar:* Yver, door de *Mieren:* Naarstigheit, door de *Byen:* Wakkerheid, door den *Haan:* Getrouwheit door den *Hont:* en zig zelven te leeren kennen, door een *Spiegel*, vertoont.

Wat den Morgenstont aangaat, my lust tot stichtinge der genen die in hunnen eersten morgenstont des levens zyn hier plaats te geven aan den schoonen MORGENZANG aan Christus, gedicht door den beroemden Georg Buchanaan, den prins der Latynsche dichteren in Groot Brittanje, en door den zinryken Jeremias de Dekker in Nederduitsche vaarzen overgegoten:

O Zoon, in wiens rein aangezicht
Des Vaders eeuwigh wezen speelt,
Glans, waare glans van 't ware licht,
En waere Godt uit Godt geteelt;
Zie hoe de nacht weer henen vlucht,
Zo ras Aurore 't voorlicht spreedt,
Wiens bloozend aanzicht lant en lucht
Alom in 't roosroodt purper kleedt;
En brengt te voorschyn met haar lamp
Al wat van schaduw lagh bedekt.
Maar och, een mist, een donkre damp
Van dikke onwetenheit betrekt
Ons harten steedts; en het gemoedt,
Niet aengesteken als 't behoort,
Legt schier als midden in een vloedt

Van

Van duiſtre dwalingen verſmoort.
   Rys, zuivre zon, en toon uw kracht,
Schenk aan de werrelt dagh en licht,
   Verklaar en helder onzen nacht,
En dryf de ſchaduw van 't gezicht.
   Verſtroi de dikke en koude locht,
En zuiver eens door uwen gloet
   Van vuilen damp en drabbigh vocht
Den akker van ons dor gemoedt:
   Opdat hy, in dien dageraat
Van reinen nektar overdout,
   'T voorheen ontvangen hemelzaat
Magh wedergeven hondertvout.

Niet qualyk voegt hier by de Morgenzang des braven dichters Joannes vollenhove, die dus begint:

   Daar ſchuift het morgenlicht
   Van 's hemels aangezicht
De duiſternis en dampen.
   De daghtoorts die noit ruſt,
Verſchynt weêr bly, en bluſt
Al 't nachtlicht met zyn lampen.

   Al wat nu adem haalt,
   In wout of weide dwaalt,
De lucht doorſnydt met pennen,
   Begroet, elk op zyn wys,
   Den dageraat, ten prys
Van d'Almagt, dus te kennen.

Maar wy zouden ons hier vergeten. Wy verzenden den Lezer naer de bron zelve, waer uit wy dit weinigh nat geſchept hebben.

LIV.

DE MIDDAG.

Het toppunt nader.

De middagzon, die met haar ſtraalen,
De gantſe werreld door verſpreid,
Aan boſſen, beemden, duin en daalen,
Verſchaft gewenſte vruchtbaarheid,
Schynt niet onleerzaam hier te paſſen
Op 's menſſen mannelyken ſtand.
Die ryk in kennis opgewaſſen,
De deftigheid aan elken kant
Vertoont, die kloek in 's leevens plichten,
Met weldoen yder voor koomt lichten.

Gelyk

LVI. ZINNEBEELT.

GElyk de zon, wanneer zy den middagkring begrent, door haare regtneerſchynende ſtralen, de grootſte kragt van 't hemels vuur, doet voelen: even zo heeft het verſtant des menſchen, met de mannelyke jaren ryp geworden, zyn grootſte vermogen, zoo in het begryp, als in d'uitwerkingen der dingen. Wy paſſen aan die jaren toe de kundigheit der werreldlyke wiſſelingen, door een *Radt*: hoe zig tegen het *Geval* ſtantvaſtig te dragen door een *Pylaar*; en hoe gedult te oeffenen, door een *Kameel*.

Dit is de middelſte, en geroemſte trap van 's menſchen leven, zoo naar onze verdeelinge, als naar die der ouden, welke alle de bedryven der menſchen afhankelyk ſtellen van de zeven Planeten. Gelyk de kintze jaren geſtelt worden onder het beſtier *der Maan*; d'aankomende jaren, onder dat van *Mercurius*, in welke oude het geheugen en de oeffeninge der letteren begint; de Jongelingſchap onder 't gebied van *Venus*, waar in de wellusten, vermaken, ook Gulzigheit, Geilheit, en Verquistingen aanvang nemen: zoo worden de mannelyke jaren, zynde de middelſteun, geſtelt onder het beſtier der *Zonne*; en men wil dat door de zelve de menſch tot alle loflyke oeffeningen, en deugdelyke werken word aangedreven.

Ptolemeus, en Albertegnio, maken op dezen tyd des levens een zoete overeenbrenginge van de zon op den menſch, zeggende: *Gelyk de zon in 't midden der andere planeten ſtaat, om der zelver verſcheidenlyk geaarde werkingen te temperen: zoo heeft ook de Alwyze*

ze

zen Schepper in het midden van den mensch, het Hartevuur, en in het zelve de rede geplaatst, om de verschelige werkingen der omzwervende driften te matigen.

't Gaat evenwel niet altydt vast dat de mannelyke jaren de behoorlyke bezadigtheit en zedigheit aenbrengen. Want het gebeurt niet zelden dat de jeugdige driften ook met ryper ouderdom grooter kragt krygen, zoo ze door reden en wys overlegh niet beteugelt worden. De Griexe historischryvers vertoonen ons eenen Alcibiades, die uitstak zoo wel in ondeugden als deugden, naar de gelegenheit hem voorquam om die te beoeffenen en in 't werk te stellen. Want naer eisch des tydts was hy arbeitsaem, geduldigh, milt en matigh. Vereischte de tydt een ander gedragh, en dagt hem niet goedt zich veel te pynigen met ernstige dingen, hy ontspande den boogh, en gaf zich heel en al aen de overdaat, weelde en alle wellusten over: zoo dat men niet begrypen kon dat in eenen en zelven man zoo groot een ongelykheit en verschillentheit van natuur was. Nepos getuigt byzonderlyk van hem dat hy tot zyn mannelyke jaren gekomen, uitspatte in minneryen, en veele dartele dingen, die meer eigen aen de jeugt zyn, uittrechtte. Zoo lang hy by de Atheners was, overtrof hy hen alle in kostelykheit en pracht van leven. Van hun uitgedreven quam hy te Thebe, en schikte zich zoo zeer naer den aert van de inwoners, dat niemant in arbeitsaemheit, en krachten des lichaems, by hem halen kon. Te Lacedemon gekomen, daer de lytsaemheit voor de grootste deugt geagt wert, ging hy alle de Lacedemoniers te boven in zuinigheit en matigheit van leven en gewaedt. Hy onthielt zich ook eenigen tydt by de Traciers, een volk wonder minvallig en op den drank gezet. Hier schikte hy zich ook wonderlyk naer hen, sloeg aen 't drinken en klinken en rinkinken dat 'er al 't landt van waegde, gelyk hy ook niet na-

liet luſtigh te vrouweeren. Met de Perſen ging hy naer hun gewoonte dagelyx ter jagt, en hielt een pragtige tafel: zoodat zy alle zich zeer over hem verwonderden. Dit was mannenwerk, het geen hem van zyn jeugt aankleefde. Maer het is het rechte mannenwerk niet. Op den middagh des levens moet men denken op den laten avont, den avont, die het hek des levens toeſluit; en alle vermaeklykheden afſnydt. Zeer wel begrypt het de ſtichtelyke dichter in zyn Voorhof der Ziele, ſprekende aldus:

Het leven is onzeker.
Wy wachten vaſt, dat ons de Doot uit haren beker
Een' drank zal brengen, dien men niet ontzeggen magh:
De vinnige aart der Doot laat ons geen eenen dagh;
Geen uur, geen oogenblik in veiligheit. Wy ſterven
En zinken in het graf als water. Het bederven
Van ziel en lichaem, daer de doot ons eene wet
En maet van leven ſtelt, dient yverigh belet.

Dit Tafereel geeft ons een gevoeglyk uitzicht op het volgende.

De

LVII.

DE AVONT.

't Einde kroont het werk.

Een heldre glans verzelschapt de Avondzon,
Wanneer ze daalt en legert in de kimmen.
Zo houd een mens, die hier zich zelf verwon,
Om in de deugd en wysheid op te klimmen,
Zyn waarde, schoon verdweenen uit ons oog.
Dus luid ten stut en troost van 's hemels erven,
't Onfeilbaar woord, verkondigt van om hoog;
O zalig zy, die in Gods gunste sterven!
Hen volgt in 't ligt, dat geene schaduw kent;
De lofspraak van hun werken zonder ent.

LVII. ZINNEBEELT.

GElyk het menſchelyke leven, tot zyne hoogte geklommen, eygen Zinnebeelden vind, zoo hebben ook d'afgaande jaren mee de hunne, tot het einde des levens; die als klare ſpiegels zyn, zoo om hen de ſmetten hunner misdryven te doen zien, als om hun den regten pligt aan te wyzen, en hen daar toe aan te ſporen. Dezen tyd plagten d'ouden (agtervolgens de wyze op het voorgaande Tafereel gemelt) in drie verdelingen af te meten; en dus was hy in orde de vyfde, en geſtelt onder het beſtier van *Mars*; en de Hovaerdy, de Hoogmoed, en het tragten naar ydele eere en aanzien wert aan die oude toegeſchreven. De zesde verdeeling eygenden zy toe aan *Jupiter*, waar in de menſch naar Ruſt, en Vrede begerig is. De zevende of laatſte verdeeling des menſchelyken levens ſtelden zy onder het beſtier van *Saturnus*, een Planeet die koud en droog, zwaarmoedige en droefgeeſtige gedachten veroorzaakt. In dit laatſte deel des levens heeft de menſch meeſtentyt met des lichaams qualen, (want d'ouderdom is van outs een ziekte genoemt) en met quellingen des geeſts te worſtelen, inzonderheid ook zoo hy ſpaarzaam geweeſt is met den tyd; en eindelyk met de vreeze des Doots, *het uiterſte van alle ſchrikkelykheden*, naar het zeggen van Ariſtoteles. Tegen deze willen wy hulpmiddelen ter genezinge voorſchryven, en dan met dit werk eindigen.

Volgt de booze Nyd u van agter na met ontaarden laſter, uw jaren by d'ondergaande zon geleken moeten u tot een les ſtrekken. De zon aan 't dalen geraakt

raakt maakt de ſchaduw grooter; zy volgt u na, maar wat hinder doet zy u? Even zoo weinig kan de nyd u hinder doen, zoo gy u haarer niet bekreunt; want zoo zal zy niet u, maar zich zelve van ſpyt vermageren, gelyk wy in de voorgaande Zinnebeelden ep meer dan eene plaats getoont hebben.

Ryzen met de avondſchemeringe van uw levenstyt donkere wolken van tegenheden, en ſtormen van verdrukkingen, gy hebt tydts genoegh gehad om ſtantvaſtigheit geleert te hebben, en hoe men zig, even als een Eyk in de aerde, in de Deugt moet wortelen, die door geenerhande tegenheden te verzetten, te quetzen, veel min geheel te verpletten is, want zy is in haren aart den Paleſtynſen Palm gelyk, en groeit tegen allerlei verdrukkingen op.

Eyndelyk is uw gemoed bezet met vreeze des Doodts, denk dat dit de ſtempel is die u op het voorhooft gedrukt is, toen gy ter werrelt quaamt: en dat

Al wat geboren is eens moet het leven derven.
De troon verſchoont geen Vorſt van 't onvermydbaar ſterven.

Gy hebt uit de zelfskennis geleert de broosheit van der menſchen lichamen. Duizenden van menſchen zyn op die wyze voor u henen gegaan uit deze werrelt, waar aan gy u hebt konnen ſpiegelen, en ſpiegelende dit voorbeelt aan u beveſtigen, dat de dood een noodwendig gevolg van 's menſchen leven is; en by gevolge is

het ydel dat de veege menſch
Zyn ſterfuur inroept door wanhoopige gebeden.

Socrates werdt van zyne vrienden geraden 't gevaar dat hem dreigde t'ontvlugten, maar hy wees dien raad van de hand, vragende al lachende, *of zy*
ook

ook buiten 't gebied van Athenen een plaats wisten, daar de Dood niet konde komen. Gy vreest de Dood die u onvermydelyk overkomen zal: maar denk op 't geene Seneca in een ander geval zeide: *'T gene vreest erkent een wet, en stelt zig onderdanig.* Maar komt de vreeze voor de Dood in u niet veel ligt daar van daan, dat gy te vast gehegt zyt aan de goederen dezer werrelt? zoo ja, verdryf de zelve als vremdelingen, en bedriegers, by tyts uit uw gemoed; draag een doodelyken haat tegen de zelve, want zy zyn van dien aart, als die d' Egiptenaars PHILETAE, dat is, KUSSERS, noemden, die omhelsden om te verworgen; en hou de Deugt alleen als een huisgenoot binnen. Deze door oeffeningen der geleertheit verkregen, zal u teffens d' onvergankelyke waardy der zelve doen kennen, welker beloning nimmer sterft. Waarom ook de Wyze Chilo gevraagt: *Waar in de vromen van de onvromen verschilden*, antwoordde, IN EEN GOEDE HOOP. Maar het gaat met de boozen zoo niet, die alleen met hunne gedachten blyven hangen aan de goederen, die ze verlaten moeten.

Zoo hangt hun hart aan de aarde vast,
Aan d' aarde, die hen heeft betovert,
En al hun zinnen heeft verovert,
Hoewel zy hen nu laat in last.

TOE-

TOEPASSING

Op het laatste

ZINNEBEELD.

'tVerreezen lichaam, daar de geest,
Op 't endelooze vreugdefeest,
Mê zal gepaart, gelukkig weezen,
Door Christus, heerlyk opgevoert,
Daar geen gerucht het heil beroert
Van die de Godheid waarlyk vreezen,
Is van zyn brosse sterflykheid,
En wat de grove zinnen vleid,
Zelfs vlees en bloet, geheel ontslagen,
Terwyl geen nietig aarden vat,
Den allerkostelykſten schat
Van 't Hemels Koningryk kan draagen.
Dit voegt een lyf naar 's Heilands beelt
En godlyk weezen zelfs geteelt,
Bekleet met goud en zonnestraalen,
Om in het driemaal heilig licht,
Daar al wat sterflyk is voor zwicht,
Eeuw in eeuw uit te zegepraalen.

G. BRIT.

BLADTWYZER.

A.

Aangezicht zonder herſſenen. Pag. 113
Aap. 123
Aarde gevloekt. 14
Aardſche menſchen by mollen vergeleken. 180
Aardsgezintheit der boozen. 246
Adam en Eva. 9. onder 't juk. 13
Afbeelding van den Morgenſtont. 236
der Doot. 17
der Dubbelhartigheit. 220
van 't Geval. 45
der Hemelkringen. 1
des Huwelyx. 13. 15
der Liſt. 220.
der Stantvaſtigheit. 60. 240
des Tydts. 69
der Wakkerheit. 41. 105
Afbeeldingen der Deugt. 94
van Bedrogh. 219
Agis in gevaar van zyn Kroon te verliezen. 112
Alcibiades zeltſaem in deugden en ondeugden. 241
Alexander de Groote vroeg geſtorven. 20
door vleiery Jupiters zoon genoemt. 218
Angerona, godin der ſtilzwygentheit. 34
Antonius in zyn hoop bedrogen. 222
Arcadion vriendelyk van Filips bejegent. 232
Artemiſia. 70
Avont. 243

B.

Bedelaar. 148
Bedryven der menſchen afhankelyk van de Planeten. 240

Be-

Bedrogh. 219. een afschuwelyk gebrek. 220
Begeerte, een eigenschap der menschen. 11. 12
onverzadelyk. 85
Begin der dingen verschuldigt aan zyn oirzaak. 2
Beleeftheit, het voornaamste deel van 't welleven. 107
Bespiegelingen van Vondel. 4
Bestendigheit der Deugt. 91
Bevelhebbers gekoren om hun schoonheit. 112
Bybel, de leitstar des Geloofs. 7
Byen. 131
Blintheit der Nydt. 228
Boeken, getrouwe raadtsluiden. 216
Boom des levens aan Adam verboden. 12
Boomen wel te bezorgen. 120
Boozen vry van nydt. 89
Broosheit van des menschen leven. 18
Bultenaars. 209

C.

Cesar Borgia, een voorbeelt van verquisting. 202

D.

Danssen voor uitspannig gebruikt. 117
Darius in zyn rou door Democritus getroost. 81
Deugt onqueestbaar van verdrukkingen. 89
beschermster der vromen. 88
onbeschadigt in den krygh. 90
een stantvastige gezellin. 91
vergeleken by het kruit Kamille. 95
van de nydt vervolgt. 228
Dooden met laurieren gekroont. 77
Doot afgebeelt. 17. beschreven. 18
noch quaat, noch goet. 77
onvermydelyk. 245
een schat van groote waardye. 246
Dootstraf, geltboete genoemt. 73
Driften gestyft door den ouderdom. 241
Dubbelhartigheit afgebeelt.

E.

Eer aan de Fortuin bewezen. 51
Eerste Paar. 9
Eden Adam en Eva ontzeit. 14

F.

Fabel van de Vos. 113
van de Rave en de Vos. 222
Fabel uit Fedrus. 23. 27. 110. 141. 119
uit Camerarius. 28
uit Faërnus. 147. 172. 177. 211
Filosofen met gebreken bezet. 229
Fortuin als een godin ge-eert. 51
Haar afbeeldingen. 52. 54

G.

Gedachtenis der doot. 76. 80
Gedicht op de Rykdommen. 187
tegen de Overdaat. 203
op de Vrientschap. 100
Gedult afgebeelt door een Kameel. 240
Geraamte op gastmalen ten toon gestelt. 76
Gerion. 221
Geval afgebeelt. 45. zyn veranderlykheit. 49
Gezontheit, het geluk des lichaams. 106
Gilmerus Koning der Wandalen. 84
Godt, een vernuftigh werker. 3
Goederen maar geleent. 46
Gramschap, een korte razerny. 234
Grootheden der werrelt, enkele verdichtsels. 72

H.

Harp. 115. een Zinnebeelt der menschelyke reden. 116
Harpokrates, Godt der stilzwygentheit. 34
Hemelkringen afgebeelt. 1
Henrik de IV. Koning van Vrankryk minvallig. 211
Herkules beroemt door welsprekenheit. 31
Hoop van Antonius te leur gestelt. 222
Hugo de Groot, een byzonder vernuft. 43
Huwelyk afgebeelt. 13. 15.

In-

I.

Inenting. 120
Jongelingen uitmuntende door hun vernuft. 44
Jongelingſchap onder 't beſtier van Venus. 240

K.

Kallias, een getrou vrient van Alcibiades. 99
Kameel, een laſtdier. 84
Kameleon. 213
Kamille, een Zinnebeelt van Deugt. 95
Kat. 139
Kinderliefde. 124
Kinders wel op te voeden. 120
Kinderſpel van Auguſtus. 117
Kindtsheit onder de beſtiering der Maan. 240
Kleenmoedigheit moeder der bevreeſtheit. 206
Krygslitten beſchreven. 110
Krooning der Pauſen. 76

L.

Lamp, Zinnebeelt van een verlicht verſtant. 103
Laſter. 226
Laurier altyt groen. 94
Leëna vermaart door haer zwygen. 63. 64
beelt voor haar opgerecht. 65
Les tegen de overdaat. 203
Leven onzeker. 242
by een verkeerſpel vergeleken. 56
in deelen onderſcheiden. 236
Liſt, 220. afgebeelt, 221. door Zeeus. 223
Lof der Wysheit. 106

M.

Methuzaleg. 19
Middagh. 239
Mieren. 129
Miltdadigheit 108
Minneryen van Alcibiades. 241
van Henrik den IV. 211

Mis-

Misvormde boom met vruchten beladen. 114
Momus oordeel. 211
Morgenſtont, 235. afgebeelt. 236
Morgenzang van Buchanaan. 235
van Vollenhove. 336
Muizen door de Kat verſchalkt. 223

N.

Nachtuil. 101
Narciſſus. 151
Nero in zyn jeugt geprezen. 26
Nerva bevreeſt door inbeelding. 208
Nydt. 225
van Dionys den ouden. 227
vervolgſter der deugt. 228
van Ovidius beſchreven. 230
gaende gemaekt door den lof, *ibid.*

O.

Oievaar. 135
Oirzaak der dingen. 2
Olyftak, zinnebeelt van Vrede. 103
Ondankbaarheit, een ſnood gebrek. 220
Onzekerheit des levens. 242
Oordeel van een boer over een tafereel. 174
Oorkuſſen, een ſtomme Sibille. 109
Ooſterpalm. 93
Opimius, een gierigaart. 177
Opvoeding der kinderen. 120
Oreſtes en Pylades. 100
Ouderdom van Methuzaleg. 19
een ziekte. 244

P.

Palm, zinnebeelt der deugt. 94
Panter, zinnebeelt van Liſt. 223
Paradys aan Adam en Eva ontzeit. 14
Philoxenus, een vraat. 202
Pilaar, zinnebeelt van ſtantvaſtigheit. 60

Pisander, bevreest door inbeelding. 207
Planeten regeersters der menschelyke bedryven. 240
Pluimstrykers gestraft. 216
Pluimstrykers by een Kameleon vergeleken. 214
Pylades en Orestes. 100

Q.

Quaad door vergeten genezen. 108

R.

Raadt tegen ydele vreeze. 207
Raadtzel gepast op de stilzwygentheit. 66
van Sfinx. 104
Radt, zinnebeelt van wisselingen. 240
Rampen algemeen. 85
Rykdom in zee geworpen. 90
Romeinen door Pertinax getroost. 81
Rou van Solon over zyn zoon. 80
van Darius over zyne gemaelin, *ibid.*

S.

Saladyn, Koning van Egipten. 77
Schepping der dingen. 3. 6.
Schiltpad. 87
Schoonheit voordeelig aen velen. 112
der eerste menschen. 10
des lichaams en des gemoets. 96
met wysheit gepaart. 113
zonder wysheit bespottelyk. 44
Schouburg van Scaurus door den tydt verwoest. 51
Schulpen van Scipio op strant geraapt. 117
Sfinx. 103
Sfinxen voor de kerken der ouden geplaatst. 104
Sim. 123
Sokrates spelende met de kinderen. 117
Solon betreurende zyn Zoon. 80
Spraakzaamheit geroemt. 30. 35
Spreuken der Wyzen zeer nutbaar. 109
van Theognis. 110
van Isokrates, *ibid.*

Spreu-

Spreuken van Valerius Maximus. 110
van Plitarchus opgezamelt, *ibid.*
van Erasmus, *ibid.*
Stantvastigheit verbeelt door een pylaar. 60. 240
Stiefmoeder, schendnaam der Natuur. 19
Stilzwygentheit geprezen. 35
gestraft. 99
Straf van den Heer de Thou, *ibid.*

T.

Tafelvrienden. 100
Tafereel van eigenliefde. 151
Tafereelen der deugt. 94
Tegenspoedt. 90
Testamenes. 73
Tydt afgebeelt, 69. Het dierbaarste van alles. 164
Tydtverzuim, een groot quaat. 38
Toepassing op 't laatste zinnebeelt. 247
Toetsteen. 97
Traagheit misprezen. 38
Trommelspel by Vondel gebruikt. 117
Trooftredenen der dichteren. 82
Trotsheit door eerampten veroirzaakt. 161. 190
Tuingezicht. 25

V.

Val veroirzaakt door verwaantheit. 156
Valsheit. 219
Veiligheit der Deugt. 94
Venyn door de Spin uit de edelste kruiden gezogen. 198
Verdiensten weinigh geacht. 107
Vergenoeging, 50. vry van nydt. 158
Verschooning niet te vroeg te gebruiken. 108
Uil, 101. een zinnebeelt van wysheit. 105
Visschen voor uitspanninge gebruikt. 117
Uitspanningen nodigh, 116. voordeeligh. 118
Vleiende priester. 218
Vleier gestraft. 216
Vleiery veroorzaakt door vrees of hoop, *ibid.*

Vol-

Volkomenheit by trappen te verkrygen. 2. 171
Voorbeelt van vrientſchap. 98
Vooroordeelen. 121
Voorſpoet. 107
Vraatzucht van Philoxenus. 202
Vrees uit bewuſtheit van quade bedryven. 206
uit kleenmoedigheit, *ibid.*
in ſchatryke menſchen. 206
van Piſander. 207
van Nerva. 208
Vrienden beproeft. 98
in nood, een zeltſaam ding. 100
noodigh in de werrelt. 107
Vryheit omtrent den Godsdienſt. 142
Vromen onderſcheiden van onvromen. 246
Vroomheit onverwinnelyk door de Nydt. 89. 90

W.

Wakkerheit afgebeelt. 41. 105
Welſprekenheit van Herkules. 32
Werreltbou. 7
Werreltkloot afgeſchetſt. 5
Werreltſtof. 2
Wetenſchap, het geluk der ziele. 106
Wysheit, zinnebeeldelyk vertoont. 102
met ſchoonheit gepaart. 113
Wiſſelingen door een Radt afgebeelt. 240

X.

Xanthippe vrouw van Sokrates. 84

Z.

Zeerots, zinnebeelt van ſtantvaſtigheit. 88
Zeeſchuim by laſteringen vergeleken. 89
Zezoſtris Koning van Egipten. 47
Zinnebeelden te houden voor ſpiegels. 22
der afgaende jaren. 144
Zinnebeelt der opgroeiende deugt. 88
van ſtantvaſtigheit. 88

Zinne-

Zinnebeelt van vergenoeging. 92
der wysheit. 102. 105
van een besloten boek. 104
der opvoeding. 120
van eigenliefde. 210
van Pluymstrykers. 214
van List. 223
van den eersten trap des levens. 236
der menschelyke reden. 116
van Deugt. 93. 95.
van een verlicht verstant. 103
van Vrede. 103
Zon krachtigst op den middagh. 240
Zorgen door wyn afgespoelt. 117
Zwygen zeltsaam in vrouwen. 65
van Pompejus. 66
onmogelyk voor zotten. 68

EINDE.

8°: *⁸, 2*⁸, A-Q⁸